

România literară

Apare săptăminal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Grupul de publicații Topaz
2-8 decembrie
1992
(Anul XXV)

39

Ceva în plus

REPROȘUL care ni s-a adus, de către dl. Fănuș Neagu, prin intermediul televiziunii, că am fi rămas nepăsători în fața impasului în care se află, în prezent, revistele Ministerului Culturii este și nedrept și producător de confuzie. Nedrept pentru că nu o dată, în acest spațiu sau în altele ale revistei noastre (v. și în nr. 37 la „Revista revistelor”), și eu și alți colegi ne-am exprimat îngrijorarea în ce privește soarta publicațiilor de cultură, primejdute grav de actuala criză politică și economică. Și nu am vorbit niciodată numai de noi ci de ansamblul publicațiilor cu acest profil. Dar este și producător de confuzie, spuneam, reproșul nefundat care ni s-a adus, pentru că mută o chestiune de interes cultural național în planul neconcludent al rivalităților dintre publicații. O mai spunem încă o dată, pentru a înțelege și dl. Fănuș Neagu, dacă dorește într-adevăr să înțeleagă: ne afectează soarta oricărei publicații de cultură amenințate cu dispariția, fie că se numește *Contemporanul*, *Literatorul* sau *Universul cărții*, indiferent de faptul că, într-o chestiune sau alta, s-a întâmplat să polemizăm, la un moment dat, cu vreuna din ele. Nu ne bucură răul altuia, cu atât mai mult cu cât nici noi nu stăm pe roze. Poate că noua conducere a Ministerului Culturii își va face un punct de onoare, la început de drum, din salvarea de la dezastru măcar a propriilor reviste. Deși firesc ar fi să intervină, eficient și cât mai repede, în favoarea tuturor.

Până atunci ne rămâne să încercăm a suplini, cu propriile forțe, atâtea de câte dispunem, măcar o parte din ce se pierde prin diminuarea timpului de manifestare al publicațiilor culturale.

Constatăm, printre altele, ca o urmare a situației arătate, că informarea publicului consumator de cultură este insuficientă și aleatorie. Ziarele acordă prioritate, firește, chestiunilor economice, sociale, politice. La fel televiziunea și radioul. Dar apar totuși cărți, se vernisează totuși expoziții, au încă loc concerte, premiere teatrale și cinematografice, se desfășoară simpozioane, colocvii pe teme diverse, unele de mare interes, în București și în țară. Nu spunem că toate acestea se petrec în deplin anonim, dar lipsește informarea sistematică și atotcuprinzătoare asupra lor.

Ne propunem să acordăm spațiu, cât de curând, în *România literară*, care își va spori numărul de pagini, unui buletin cultural informativ împărțit în trei compartimente: edituri; informație culturală la zi; școală. Invităm editurile să profite de inițiativa noastră: își vor putea prezenta pe larg și în amănunțime aparițiile, proiectele, profilul. Rubricile informative se vor strădui să cuprindă întreg spectrul manifestărilor culturale. În sfârșit, dar nu în ultimul rând al importanței pe care le-o acordăm, paginile consacrate școlii vor fi utile atât profesorilor cât și elevilor. Ne gândim, în acest cadru, la utilitate în sensul cel mai propriu al termenului: un sprijin calificat în pregătirea examenelor, a temelor pentru bacalaureat, pentru admiterea la facultate etc.

Toate acestea presupun, desigur, un efort redacțional sporit de la care nu dăm înapoi. Dar implică și un spor de investiție materială care, vrem nu vrem, și nu vrem însă nu avem ce face, se va răsfrînge și asupra prețului revistei. Oricum, în condițiile noilor noi scumpiri, ale hîrtiei și manoperei tipografice, ale transportului și difuzării, creșterea prețului era inevitabilă. Sîntem convinși că cititorii ne vor înțelege dificultățile și că vor aprecia încercarea noastră de a le oferi, în schimbul prețului mai mare, ceva în plus.

Gabriel Dimisianu

SADE după Man Ray. Ilustrăm acest număr cu portrete imaginare ale marchizului și ilustrații pentru opera sa. În pagina 20 - un articol despre SADE de Gheorghe Iova.

DIN SUMAR:

- La o nouă lectură: Cezar Petrescu ● În memoriam - Radu Tudoran ●
- Pesimismul mic și plîngăcios ● Alături, pe același raft - un eseu de Alexandru George ●
- Magritte la Metropolitan Museum ● O nouă rubrică: Privirea lui Orfeu de Dan Laurențiu ●

Cadavre de lux

FĂRĂ să vreau, dar mai ales vrînd cu tot dinadinsul, am intrat în posesia unor texte scrise la un computer aterizat pe str. Trestiana după ce survolase nouă mări și tot atîtea țări.

Richard Collins este profesor de literatură victoriană și a sec. 19 la Louisiana State-University. Trimis cu o bursă Fulbright să predea literatura americană la Universitatea din București. Poet, a publicat recent o carte în proză, intitulată *Foolscape*. În revista POTPOURRI (Short stories, Travel and Verse), vol. 4, nr. 8, din august 1992, pe a cărei primă pagină R.C. publică poemul WHO LOVES THE FROG?, Linda Rodriguez începe astfel un „Contemporary Profile” dedicat lui: „Richard Collins likes to set himself challenges”, ceea ce ar echivala în românește cu: „Lui R.C. îi place să-și pună singur probleme”. De aceea, continuă Linda Rodriguez, el pleacă pentru un an în România. Dar nouă? Îmi vine să-ntreb: și nouă ne place să ne punem probleme? Căci sintem aici à perpétuité.

Împreună cu tînăra sa soție, Leigh, Richard Collins este azi pe str. Trestiana, acolo unde și altă dată, mai cu precauțiuni însă, am întîlnit intelectuali americani. În seara de Halloween (31 oct.), o sărbătoare americană, de la mașina sa de scris-computer cu imprimantă am extras următoarele poeme, toate în engleză, în afară de cel al subsemnatului. Iată-le echivalente cu chiu cu vai pre românește:

*E greu să trăiești fără președinte
cînd ești al Țării
Nimănui Rege.
Pentru că am împușcat, am
zdrobit,
am tăiat un porc
și n-am terminat treaba.
Astfel, în acest prea moment,*

*parcii supraviețuitori îmi
mănîncă*

*mizeria
dragostea
și moartea mea însăși.*

Florin Iaru

*În America se spune că oricine
poate fi
președinte. În Louisiana spunem
Fiecare Om e un Rege. la
București*

*spunem tot felul de lucruri
pe care eu nu le înțeleg. Precum
să-l votăm*

*pe omul pe care-l cunoaștem, cel
fără barbă sau poate
pe cel cu barbă. Ori poate-i mai
bine*

*să votăm pentru poezi
ca Eminescu, Codrescu,
Comănescu, Iaru
sau dvs. - Cine sînteți dvs.?
Cel mai mare poet din România,
cel mai mort, Ceaușescu!*

Richard Collins

*numai să bați și paragraful
singur se schimbă
only to beat
e foarte simplu
simply is the best
no politics no life
no no no
stam într-o seară pe jos
la etajul cel mai de sus
al unui bloc pentru americani din
București*

*și așa am rămas
pînă în ziua de azi
cînd încerc să vă scriu
dar mi-e greu
fiind cu mîinile
bine legate
din vechi legat
al nu se știe cui
dar știm pentru cine.*

Nicolae Prelipeanu

FORMARE. Formarea - chiar și a unui guvern - rămîne o operațiune magică: în clipa asamblării unei liste de nume, ceva din fiorul demiurgic al Creației trece prin conștiința formatorului. Și, oricît ar fi el de liber-cugetător, ocazionalul creator înalță o rugă discretă către Creatorul propriu-zis, intuind faptul că repetă, fără să vrea, gestul divin.

Dificultatea compunerii ultimului guvern român a venit însă dintr-o direcție neașteptată: imediat ce s-a aflat că FDSN-ul urma să formeze executivul, completat *ad-libitum* cu colegi de idei „independenți”, numărul amatorilor de guvernare a întrecut brusc orice așteptări. Între ziua de miercuri (cea a numirii ca premier a domnului Văcăroiu) și marțea următoare, el depășise cifra de 500. Curiozitatea situației consta în faptul că nici unul dintre bravii componenți ai acestei falange nu părea mai puțin îndreptățit decît ceilalți să aspire la un fotoliu ministerial; principiul - atît de uman - „de ce nu eu?” înfierbînta mințile.

Pentru a frîna asemenea inflație de veleități a fost necesară - ca în atîtea alte împrejurări - intervenția decisivă a Președinției. Simplu și clar, ea a sugerat luarea în considerare a patru criterii ferme de selecție, pentru a se pune ordine în confuzia devenită alarmantă. S-a creat astfel un extrem de simpatic portret-robot al viitorului ministru:

1. relația candidatului cu instituția cea mai importantă din stat pînă în 1989 să fi fost cel puțin la nivel de ofițer superior (pentru a se respecta condiția coeziunii interne a echipei și respectul mutual între membrii ei);

2. sarcinile politice primite de candidat pînă în 1989 să fi fost cel

puțin la nivel de Comitet de partid (pentru a se respecta condiția competenței);

3. candidatul să nu fi figurat în nici o fotografie alături de Nicolae sau Elena Ceaușescu (pentru a se respecta caracterul revoluționar al guvernului);

4. candidatul să fi posedat, înainte de 1989, o diplomă universitară valabilă (pentru a se sugera caracterul tehnocrat al echipei).

Precizare suplimentară: va fi bine ca trei sau patru viitori miniștri să nu răspundă la nici una dintre primele trei condiții (pentru a se respecta criteriul democratismului și al transparenței).

Lucrurile s-au limpezit ca prin minune, iar noua echipă guvernamentală s-a compus ca un puzzle, aproape de la sine. Valoarea individuală a viitorului ministru a decurs în chip natural din respectarea simultană a celor patru criterii.

După ce noul executiv a prins contur, iar ministeriabilii au început să se recunoască între ei, cineva a propus contactarea și apoi invitarea - în calitate de consultant tehnic - a generalului Pacepa; propunerea a fost însă respinsă ca prematură.

În amintirea condiții, nu-i de mirare că numirea unui ministru al cultelor a fost trecută cu vederea: nu din rea-voință, fără îndoială, ci pur și simplu din neatenție. Portretul-robot al ministrului nu putea prevedea existența, înainte de 1989, a personajului cu vocație pur spirituală. Dar ce importantă are! Recunoscut sau nu printr-un Minister al Cultelor, tot Creatorul (nu de guverne, ci propriu-zis) decide durata vieții oricui - și a Guvernului, fără îndoială.

Mihai Zamfir

*mă simt exact ca la New Orleans
încercînd la computer pentru
prima dată
andrei bodogănește la telefon
sîntem acum la București
ne-am pierdut mai toate
speranțele
carnea-i atît de obosită
bush sau clinton
nici un pantof nou
nu-i destul de bun
pentru cadavrul meu cu fund
dragi L&R - dulci visuri*

Denisa Comănescu

Într-o scrisoare, Andrei Codrescu, fost Steiu, fost Perlmutter, plecat de la Sibiu acum aproape 30 de ani, poet însemnat în Statele Unite (ale

Americii) și profesor la Universitate din Baton Rouge, ne scria să avem grijă de Leigh și Richard, bunii săi prieteni, cărora le e și naș pe deasupra. N-ar fi trebuit să ne mai scrie și asta - dar așa se obișnuiește - căci de la prima vedere ne-am dat seama și unii și alții că facem parte din aceeași lume, dincolo de cele nouă mări și tot atîtea țări dintre noi, lumea celor care cuvîntă, eventual și gîndesc și-și scriu gîndul, ei în computer, noi pe hîrtie, și nu cîștigă. Exact ca Hanibal (v. poemul cu același titlu de E. Jebeleanu, dar vezi și-n istorie pagina omonimă).

Acolo, departe-aproape, la New Orleans, unde locuiește, și Baton Rouge, unde teacher-ește, Andrei Codrescu tipărește revista de poezie *Exquisite Corpse*, în care uneori apar și poeme de-ale românilor de dincoace de Atlantic. Probabil că titlul ei a sugerat Denisei C. un cuvînt din finalul poemului său, căci *corpse* înseamnă cadavru. Iar finalul poemului lui Richard C. a fost desigur sugerat de experiența sa de observator al alegerilor recente la Botoșani, unde țărani vorbeau despre „domnul Ceaușescu”, ceea ce l-a frapat, însă pe noi nu.

Să fim noi oare cadavre gînditoare, cadavre de lux, față de luxus înveșmîntatele inerte trupuri (în unele limbi slave *trup* înseamnă tot cadavru), trupuri așa-zicînd vii ale capetelor de lemn care împînzesc lumea cu gîndul și limba lor asemenea?

Nicolae Prelipeanu

POST - RESTANT

Pentru Izador Carinescu din Craiova, 18 ani, elev, un mesaj cu totul special, și care vine să umple un gol de timp de un an de zile. Ar fi aceasta dovada că scrisoarea lui s-a păstrat în redacție, printre atîtea altele, multe la număr. Nivelul la care se găsea acum un an rămîne periculos de bun, poetul petrecînd cu dezinvoltură în gust pur suprarealist o experiență din care sper să se aleagă ceva. Pseudonimul, în schimb, e depășit. Dacă el a corespuns pompos unui ideal adolescentin grație căruia mulți consideră că un nume bine ales trage după sine opera încă nescrisă, în cazul de față el face un prost serviciu și trebuie ales altul. Cele patru poeme, *Revedere imanentă*, *Anti-vis*, *Întîlniree*, *Nichita*, sînt aproape de superbia unor exerciții suprarealiste. Pericolul, totuși, al acestui bun nivel din start, ar consta în extenuarea ce survine după joc, extenuare ce amenință să persiste fatal, în dumnezeiasca lui monotonie obligatorie, dincolo de

pragul teribilismului absolut normal al primelor încercări. Poetul ar putea lăsa baltă, din lipsă de resurse, toată această bună nebunie, el conștientizînd la un moment dat, cu aproape satisfacția de a nu fi fost luat în seamă, că drumul pe care se lansase întîmplător, este minat de amprente ilustre, dar mai ales de cadavrele celor ce s-au pierdut pe acest drum. E dreptul dv., domnule *Ibrîș Cristian* din Bîrlad, să decideți asupra incoerenței versetelor cit și asupra topicii ușor fanteziste. Vă semnalez că efectul lor, cîteodată bun, se alterează din pricina ortografiei ale cărei rigori nu le respectați. Pentru *Făinarea Oana* și *Berdilă Alina* din București, *Pop Vladimir* din Deva, *Anton Iuliana* din Hunedoara și *Voinea Manuel Robert* din Tăricești-Prahova, în eventualitatea unui răspuns negativ, salutară, corectă, necesară hotărîrea lor de a persevera.

Constanța Buzea

E inadmisibil!

SPAȚIU al reciclărilor surprinzătoare, Parlamentul ales la 27 septembrie ne înfățișează câțiva indivizi ce ar fi trebuit să mulțumească Cerului pentru că n-au fost trași legal la răspundere pentru comportarea lor sub dictatură, pentru că nici cel puțin n-au fost nevoiți a trece un timp la „munca de jos”, cea expiatoare, sau a se exila (eventual la sfîrul lui Kim Ir Sen). Dar soarta lor nu fuse crudă nici astăzi, mica lor oștire n-a fugit sfărîmată așa cum ar fi fost de crezut, ci s-a regrupat sub steagul comunisto-fascist, scos din lada moștenirii lăsate de defunctul tiran. Totul e bine, cînd se sîrșește cu bine. Pentru unii, chiar cu mai bine. De pildă, pentru Adrian Păunescu, uns președinte (pentru patru ani?) al Comisiei pentru cultură și mass-media de la Senat. Rămînem înmărmuriți. Nici Ceaușescu nu s-a gîndit a-i da o atare demnitate principalului său poet de curte, care i-a construit, în bună măsură, gloria de mucava pătată cu sînge și i-a trimbișat, neobosit, în patru zări vorbele demenței aducătoare de dezastru național. Deși Caligula și-a făcut calul consul, caligularul geniu al Carpaților a preferat să-l lase pe al său la iesle. Pentru ca bardul-simbol al corupției să capete o înaltă funcție senatorială, a fost necesară în România o revoluție, au trebuit să fie rîpuse viețile a multe sute de eroi. Înălțarea sa, sub semnul anomaliei tragice a unui timp în care ne-am pus nădejdiile, a costat enorm. Se cuvine a o prețui în consecință. A admira performanța gangsterului propagandei mincinoase, care a dat o nouă lovitură de maestru, tocmai cînd s-au adunat toate probele pentru a fi judecat, așa cum nu am fi crezut că se va întîmpla nici în cosmarele noastre cele mai insuportabile.

Dostoievski scria că ticăloșii se împart în trei categorii: ticăloșii naivi, care scotocesc ticăloșia lor drept cea mai aleasă noblete, ticăloșii care se rușinează de ticăloșia lor, atunci cînd vor s-o ducă pînă la capăt și, în fine, ticăloșii pur și simplu, ticăloșii pur sînge. Unde să-l încadrăm pe Adrian Păunescu? Nu-l putem insulta, considerîndu-l naiv ori cultivator al vreunei nobleți. Nici sfios sau indecis nu e, atîta vreme cît găsește formula sigură de a-și transforma eșecul cel mai rușinos în izbîndă. Conform măreției Răului cel-întreuzăz într-o abundență carnală și textuală, într-o tentaculară unduire siderantă, de monstru marin, nu poate fi decît un pur al Răului. Vocația, pasiunea și

conduita sa nu lasă nici un dubiu. N-a trecut oare de la un stăpîn la altul, și nu la un altul oarecare, ci la stăpînul ce l-a rîpus și l-a înlocuit pe cel dintîi (pe care a pretins și - culmeal - pretinde în continuare că-l venerază ca pe un zeu)? N-a așezat un patriotism înflăcărat, poruncitor și excomunicativ, ale cărui componente sînt proslăvirea decăderii țării sub comunism, izolarea ei de sursele morale și materiale ale Occidentului, apărarea nemerniciei nomenclaturiste, cultivarea disensiunilor etnice, cîrdășia cu separatistul Mircea Snegur? N-a avut impertinența de a reveni în forță, atunci cînd de sus i s-a făcut un semn discret, cu un nou discurs demagogic, ca și cum pe cel vechi l-am fi uitat, reluînd, de la un moment dat, cu incompensabil cinism, chiar frazele retoricii vechi, după ce, nevenindu-i a crede ce noroc îl așteaptă, schițase o palinodie? Așadar, nu încape discuție că avem a face cu un pur sînge...

Și acest personaj a devenit un soi de boss al culturii românești. Măscăriciul scatoșag, care ar fi fost normal să orînduiască, măcar cîțiva ani, scena unui cămin cultural sătesc (cît de fericite ar fi fost victimele Gulagului să li se rezerve o asemenea condamnare!), e de presupus că va dirija orchestra valorilor noastre intelectuale, radio-televiziunea, presa, editurile și - de ce nu? - uniunile de creație. Nu i-a fost de ajuns că ne-a batjocorit și ne-a calomniat, că s-a îmbogățit și și-a lăbărțat, post-revoluționar, deja supraponderala imoralitate, că ne-a scuipat în obraz și a azvîrlit peste peisajul întregii țări - ca să se vadă pînă hăt, departe - noroiul prin care a trecut în viteză cu Mercedesul ciocoismului său fabulos, dar ni s-a suit și pe grumaz cu o „președinție” asupra conștiințelor. Nu e prea mult? Cred că e inadmisibil! Oare cîți din scriitorii, artiștii, ziariștii noștri l-ar alege să-i reprezinte? Ar avea curajul să reflecteze la votul lor? Dacă-și îngăduie a teroriza Senatul cu vorba sa anacronic-amenințătoare și cu reaua-i creștere, își închipuie că ne va putea teroriza și pe noi? Sînt convins că mă aflu în asentimentul marii majorități a confrăților de condei, atrăgînd atenția protectorilor lui Adrian Păunescu asupra faptului că, urcîndu-l scandalos pe un soclu atît de nepotrivit, nu-și fac decît încă un grav deserviciu.

Gheorghe Grigurcu

SADE văzut de GÉVAUDAN

Colind

1.
Vei mai trimite, Doamne, din văzduhuri
nînsoarea sfință anunțînd Crăciunul?
N-o merităm. Ce mîzgă: mil de duhuri
potrivnic ne frămîntă, ca nebunul...

Știi, îngeril, ce-n cete au coborît
să ne vestească Nașterea din iarnă
I-am terfelit pe rînd și i-am urît
cu bîte prăvălindu-i și cu larmă.

Trimite somnul peste țara tristă,
în greu omăt Moldova, Bărăganul
se-neacă-n mulțumirea ce există
cînd și-al pierdut norocul, cu toptanul.

Dar nu trimite tineri să-ne-ndemne:
„Schimbați-vă din temelii ființa!”
„Vrem liniște peste pămînt, nu semne
să ne gustăm în tihnă biruința”.

2.
În rațiunea unei rații Răul
părea un fel de tulpurel valah,
pe-o pojghiță de gheață treceam hăul:
„un pumn de orez e raiul lui Alah...”

Nu-i mai lăsa să-și murmure aleanul
pe panglicarii ce-s părtași la crime,
pe acel ce vînd și azi (ca ieri) în hanul
unde poșlca-l vin și viciu-l Bine.

„Un neam ce se destramă, plin de ceartă”
grăit-a Herodot, cîndva, de Tracii
viteji, dar ne-nchegați, deplin, de soartă...
Vezi, le purtăm păcatele și noi, săracii.

Cetatea noastră e mai sus de o apă
ce izvorăște din Pădurea Neagră;
de faraonul mort și din Egipt ne scapă
doar mila Ta. Arată-ne-o întreață.

Mai sus de Dunăre e țara. Și-l rotundă.
Un aluat ce Mîna Sa-l frămîntă;
- ca fierul aspru focu-l să-l pătrundă -
trezit din moarte Răsăritul cîntă.

Pămîntul bun îl văd. Dar e departe.
Călătorim cu Arca? Nu ne-am schimbat de-
atunci?

Un Betleem sub munte, neocolit de moarte.
La Nașterea din iarnă mai plîng jertfiții
prunci.

Adrian Popescu

Apel din zona Supra-Ficțiunii

SEMNATARUL acestor rînduri și-a impus un soi de „misiune imposibilă”. El nu este glasul unei majorități, nu este nici măcar glasul unei minorități, pentru că nu a solicitat nici o înfrînere și nu a cerut nimănui părerea. De asemenea, el nu se consideră a fi cel mai îndreptățit (ca experiență, merite personale și dibăcie avocățescă) să arunce „prima piatră”, o face doar pentru că cineva trebuie (din nou) să o arunce; iar timpul trece și nimeni nu se îngheșue întru săvîrșirea acestei delicate trebușoare. În plus, neavînd veleități diplomatice, va prezenta chestiunea pe șleau:

Doamnelor și Domnilor Critici Literari,

În spațiul artei scriitoricești s-a născut, cu cîteva decenii sau secole (milenii?) în urmă, un copil teribil: **SCIENCE FICTION**-ul (pre limba mumă - a fost un botez tîrziu), **ȘTIINȚIFICTIUNEA** (pre limba noastră, ori „științifico-fantasticul”, numit în ultimii ani epocali și „anticipație tehnico-științifică”, parcă anume spre a-l tăvăli mai bine prin smoală și fulgi, să sperie lumea). Dacă literatura „main stream” - căci ne vom referi aici doar la fațeta literară a cazului - operă (și operează), ca oricare alt gen de artă, utilizînd ca unealtă de căpetenie **FICTIUNEA**, entitatea-sperietoare făcea uz de ceva cu totul nou: **SUPRA-FICTIUNEA**. Optăm pentru această din urmă sintagmă, scrisă cu majuscule, întrucît ficțiunii în sine i se suprapunea încă o **f i c ț i u n e**: lumile descrise în **SCIENCE FICTION** (SF) nu existau, nu existaseră și, poate, nici nu vor exista vreodată; erau alcătuite cu mijloacele **LITERATURII**, însă constituiau extensii, extrapolări ale unor fapte și fenomene ce trimiteau urgent la dicționare, căci „genetica” lor se dovedea extrem de complexă, incluzînd material din chimie, fizică, biologie, medicină, sociologie, astronomie, tehnică („de vîrf” - pentru fiecare dintre epoci) etc., etc., etc. Întrucît literatura SF împunea, în viziunea sumbră a pesimiștilor, o reciclare în masă pe tărîmul științelor (science fiction = ficțiune despre știință, într-o traducere aproximativă), reacția criticii literare a fost promptă: după o scurtă perioadă de stupeoare și derută, acest periculos „gen” literar a fost abandonat de analiști; cu excepția cîtorva „sinucigași” care, spre oprobriul confrăților, au studiat cu temeinicie domeniul, ceilalți s-au dovedit a fi „pesimiști”, cum spuneam ceva mai sus. Scăpat din mîna de fier a observatorilor activi ai

fenomenului literar (speriați de penuria de dicționare și timp - în afară de „sinucigași” pomeniți), copilul teribil a început să dezvolte manifestări aberante, care aveau doar vagi tangențe cu arta literară; în ciuda unor fericite excepții, indiferența învinsese din punct de vedere statistic și, tot din acest punct de vedere, marile creații din literatura Science Fiction au rămas neabăgate în seamă. Cercul vicios era acum închis, iar sigla „SF” constituia pentru criticul de literatură semnul sigur că are în față expresia elucubrațiilor cine știe cărui refuțat.

Da, Doamnelor și Domnilor Critici Literari: vă învinovățesc de statutul de „mahala” pe care l-ați imprimat **ȘTIINȚIFICTIUNII** în lumea **LITERATURII**. Deși vă acuz, vă înțeleg, și de aceea îmi permit să vă rog: depășiți complexul omului de litere în fața științei și dați o mîină de ajutor acestui nou început al artei scriitoricești. Căci, deși vechi de cîteva zeci, sute sau mii de ani, **SCIENCE FICTION**-ul este un început. Nu un început al Viitorului, al unui posibil sau imposibil **MÎINE**, ci un început al unei noi priviri asupra Omului; o privire **LITERARĂ** asupra unor dimensiuni pe care abia începem să ni le descoperim. Încă o dată, vă rog: ajutați-ne. Nu mai închideți ochii la vederea navelor spațiale, societăților super-robotizate, fenomenelor paranormale - nu vă mai temeți de ele! Urmăriți curgerea frazei, puterea de sugestie a stilului și alte asemenea aspecte care pot să vă releveze un autor talentat sau un cîrpați. Nu problema veridicității celor narate este importantă, ci modul de realizare artistică a epicului. Solicităm acest ajutor, căci Dumneavoastră sînteți cei chemați, prin profesiune și vocație, să ne măsurați truda. Vă vom asculta și vă vom iubi.

Ovidiu Petcu

P.S.: Solicităm, de asemenea, concursul competenței și influenței domnilor Ovid S. Crohmălniceanu, Florin Manolescu și Cornel Robu - cei pe care îi știm atacați prin puternice legături afective de fenomenul SF - în a-și convinge colegii să se implice în această întreprindere. Sînt sigur că dumnealor o vor face mai bine decît mine. Profit de ocazie să le mulțumesc, în numele colegilor mei, pentru puținul uriaș pe care l-au făcut în nenumăratele zile și nopți în care au vegheat destinul științifictiunii românești.

Cezar Petrescu

Repere biografice

Cezar Petrescu (născut la 1 decembrie 1892 la Hodora-Cotnari în județul Iași) era, în momentul instaurării regimului comunist, un autor cu multe zeci de cărți, apreciat de publicul larg și controversat de critica literară (iritat de popularitatea sa, G. Călinescu, printre alții, îl pusea drastic la punct, printr-o comparație strivitoare cu Camil Petrescu, în *Istoria literaturii de la origini până în prezent* din 1941). În același timp, avea un „dosar curat”, întrucât scriesese necontenit, toată viața (cîte 10-14 ore pe zi) și nu găsește practic, timp, ca să facă și politică, asemenea altor scriitori. Drept urmare, a fost trecut pe lista celor care ar fi putut sluji, prin scrisul lor, politica partidului comunist și, într-adevăr, el a intrat fără prea multe probleme de conștiință în joc, adaptîndu-se din mers la exigențele „realismului socialist”. A făcut călătoriile de rigoare în U.R.S.S. (care în epocă erau un fel de ritualuri de inițiere și purificare) și a fost cooptat, cu un rol mai mult decorativ, în Comitetul național de pregătire a Festivalurilor Mondiale ale tineretului și studenților pentru pace și prietenie, în Consiliul Național al Păcii din R.P.R., în Comitetul de conducere al Uniunii Scriitorilor etc. În 1956 a fost ales membru al Academiei R.P.R. A primit ordine și medali, a fost Laureat al Premiului de Stat, fără a deveni însă cu adevărat un demnitar al regimului comunist. A scris și și-a făcut proiecte de organizare și extindere a vastei sale opere pînă în ultimele zile ale vieții. La 6 februarie 1961 îl scria, din spital, editorul și exegetul său, Mihai Gafița: „Sper că peste o lună, cînd medicul mă vor învoi, să mă întorc la Bușteni (î se permisesse să-și păstreze vila din Bușteni, cumpărată în 1937, ca loc de refugiu pentru elaborarea în liniște a cărților n.n.) - să reiau lucrul la *Înseninare* - chestie, sper, de vreo 7-8 săptămîni”. A murit în dimineața zilei de 9 martie 1961.

Literatura antebelică scrisă și publicată în perioada postbelică

Stînd de dimineața pînă seara la masa de scris, bînd nenumărate cafele și aprinzînd țigară de la țigară (acesta este, cel puțin, portretul pe care îl face L. Kalustian în evocările sale), Cezar Petrescu nu observă, nici în 1945 și nici în anii imediat următori, că în România totul se schimbă. În virtutea inerției, el scrie și publică romane de exact aceeași factură cu cele care au fost *best-sellers* înainte de război.

În 1945 îi apare, de pildă, romanul *Adăpostul SOBOLIA*, compus după o rețetă folosită de zeci de ori cu succes în deceniile trei și patru. Un eveniment de dată recentă care a zguduit opinia publică și o obsedează încă este evocat din perspectiva unor personaje fictive, dintre care nu lipsesc doi îndrăgostiți, cu un destin tragic. Este vorba, de fapt, de o combinație de gazetărie de senzație și literatură melodramatică, realizată cu mare vervă și uneori chiar cu eleganță stilistică. Evenimentul de dată recentă îl constituie, în romanul la care ne referim, bombardarea Bucureștiului, în primăvara anului 1944, de către aviația anglo-americană, iar cuplul de îndrăgostiți este format din Lalu Măldărescu, un intelectual matur, întors de pe front într-o dispoziție sufletească cinică (pentru că fusese părăsit de soție în favoarea unui om de nimic și, în general, pentru că îl dezamăgise lipsa de idealuri a contemporanilor) și din Lavinia Madu, o femeie care se dedică salvării victimelor războiului, deși este ea însăși fragilă și are nevoie de ocrotire.

Tot în 1945 lui Cezar Petrescu îi apare romanul *Războiul lui Ion Săracu*, scris la persoana întâi, într-un stil intenționat naiv și popular, ca și cum întreaga relatare ar aparține sergentului Ion I. Săracu, aflat în spital, în urma rănilor primite sub zidurile Budapestei, în primăvara anului 1945. Ion I. Săracu (nume generic al țaranului român), cu modul său simplu, neconvențional de a vedea lumea, oferă romancierului prilejul de a dezeroiza și uneori de a satiriza războiul, cu mențiunea însă că simularea logicii și limbajului unui om de la țară nu-i reușește lui Cezar Petrescu.

Alt roman „antebelic” demn de menționat scris după război este *Tapirul*

(în două volume, apărute în 1946 și, respectiv, 1947). Binecunoscuta figură a intelectualului inadaptabil, din care Cezar Petrescu și-a făcut deseori personajul principal al romanelor sale (probabil și sub influența sămănătorismului, de care nu s-a putut niciodată elibera complet), poartă în acest roman numele Neagu Tomaziu, predă geografia ca profesor de liceu și este, bineînțeles, un înfrînt, din cauza idealismului său, incompatibil cu materialismul, să-i spunem, vulgar al epocii. Romanul este plin de lovituri de teatru (de exemplu, Neagu Tomaziu se îndrăgostește de o tină fermecătoare care se dovedește a fi fiica iubitei lui de altădată) și suferă de ceea ce s-ar putea numi un romantism ieftin, dar cuprinde și multe observații pătrunzătoare în legătură cu moravurile epocii. În plus, fiind scris cu binecunoscutul dinamism lingvistic al lui Cezar Petrescu, cu acel aplomb al frazei care ne creează iluzia că romancierul este o autoritate în toate domeniile posibile, ne captivează în timpul lecturii.

Scrierile lui Cezar Petrescu din această perioadă (ca, de altfel, toate scrierile sale) sînt lipsite de profunzime. Însă ele au meritul de a aduce culoare, exuberanță și o vioaie superficialitate într-o literatură obligată să treacă la alb și negru, la o fantezie raționalizată și la o gravitate obligatorie. Pînă și „pesimismul” literaturii dinainte de război este mai tonic decît „optimismul”, forțat, al literaturii postbelice. Este exact deosebirea dintre obiectele fabricate în Occident - colorate, atrăgătoare - și cele produse de umbra, uniformizatoarea industrie socialistă.

Repere bibliografice

ROMANE: *Adăpostul SOBOLIA*, București, Editura Națională Mecu, 1945. *Războiul lui Ion Săracu*, București, Editura Națională Mecu, 1945. *Tapirul*, București, Editura „Cugetarea”, volumul I, 1946, volumul II, 1947. *Ajun de revoluție 1848*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1954. *Oameni de ieri, oameni de azi, oameni de mîine*, București, Editura Tineretului, 1955. *Vladim sau drumul pierdut*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1961.

ROMANE PENTRU COPII: *Omul de zăpadă*, București, Editura Națională Mecu, 1945. *Cocștrî și bomba atomică*, București, Editura Națională Mecu, 1946.

NUVELE: *Vino și vezi*, București, Editura Tineretului, 1954. *Ai noștri ca brazilii*, București, Editura de Stat pentru

Scriitorul și umbra lui

Cu o înfrînzare de cîțiva ani, chiar în momentul cînd risca să devină suspect și să fie eliminat de pe scena vieții literare, Cezar Petrescu a înțeles că trebuie să-și revizuiască felul de a scrie. Și el a procedat imediat la această revizuire, avantajat (!) de faptul că era lipsit de o clară conștiință estetică. Inepuizabila fantezie epică, ușurința de a compune fraze (o ușurință de prestidigitator, care scoate panglică după panglică dintr-un flacon), ca și o mobilitate intelectuală dusă pînă la cameleonism i-au asigurat, totodată, posibilitatea... tehnică de a se converti.

Un rol important în coruperea sa l-a jucat Mihai Gafița, care, uzînd de prerogativele de editor și de critic literar, i-a devenit un fel de consilier. Mihai Gafița - expert în doctrina estetică, în caricaturala doctrină estetică promovată de partidul comunist - l-a sfătuit pe Cezar Petrescu să-și rescrie opera dinainte de război, modificînd-o după normele „realismului critic”, iar noile cărți să și le scrie în conformitate cu exigențele „realismului socialist”. Abilul și persuasivul consilier a fost un fel de umbră a scriitorului în ultima etapă a vieții acestuia (cam ceea ce a fost și Paul Georgescu pentru Mihail Sadoveanu). La unele meciuri de fotbal se întîmplă ca un jucător să primească sarcina de a-l „marca” pe un jucător foarte bun, periculos, din echipa adversă. Așa l-a „marcat” Mihai Gafița pe Cezar Petrescu.

Rezultatul? În ceea ce privește rescrierea operei „dinainte” s-a realizat foarte puțin, întrucît scriitorul, prin temperament, nu avea răbdare să revină asupra unor texte (dacă ar fi avut, probabil că ar fi eliminat și foarte multe neglijențe de ordin stilistic, ca și un anumit caracter gazetăresc al creației sale literare). În schimb, Cezar Petrescu a devenit un productiv autor de texte propagandistice. Începutul l-a făcut cu nuvela *Două inimi tinere*, publicată în 1951, demonstrație puerilă a dispariției conflictelor interetnice în condițiile socialismului (Onuț o salvează de la înec pe Rujica). Altă nuvelă, *Nepoata lui moș Ursachi*, apărută în 1953, se înscrie în campania propagandistică dusă în favoarea colectivizării agriculturii (o fată curajoasă, din... popor, Zamfira îi înfruntă pe „chiaburii” Vasile Hîrciog, Tase Modoran și Picu Ilișescu). Ambele nuvele sînt incluse în volumul, masiv, *Vino și vezi*, din 1954, alături de altele, de aceeași factură. Nuvela de la care s-a împrumutat titlul volumului ne înfățișează procesul „lămuririi” (cuvînt-cheie în epocă) unui bătrîn țăran, Dumitrache Urcan, pe parcursul vizitei pe care o face fiului său, sondor pe Valea Prahovei. Ideea autorului: este de ajuns să „vezi” realizările socialismului ca să rămîi instantaneu și pentru toată viața convins de superioritatea lui față

de capitalism.

În ton cu I. Ludo, V. Em. Galan și cu toți cei care mai satirizau în epocă democrația burgheză, Cezar Petrescu publică în 1955 nuvela *Ai noștri ca brazilii*, în care persiflează în mod grosolan și nedrept alegerile de altădată.

Romanul *Războiul lui Ion Săracu* este curățat - ca un măr putred - de „reminiscențele concepției burgheze” - și integrat într-un nou roman, *Oameni de ieri, oameni de azi, oameni de mîine*, 1955 - în care protagonistul se... maturizează din punct de vedere politic și ajunge președinte de gospodărie agricolă colectivă.

Nu merită să ne aplecăm și să mai scoatem și alte cărți sau broșuri din mormanul de maculatură produs de Cezar Petrescu în această ultimă perioadă a vieții sale. Dar se cuvine să menționăm că la moartea sa a rămas, printre altele, în manuscris un roman de aproape 3000 de pagini (și totuși neterminat), *Vladim sau drumul pierdut*. Din acest voluminos manuscris, Mihai Gafița a făcut ulterior, cînd autorul nu mai exista, un roman de cinci sute și ceva de pagini, purificat de orice tristețe demobilizatoare. În intenția lui Cezar Petrescu, *Vladim sau drumul pierdut* urma să fie o cronică a societății românești din secolul douăzeci. De altfel, scriitorul a făcut mai multe tentative de a-și organiza întreaga operă ca pe o vastă cronică a societății românești din ultimele două secole, avînd ca model opera lui Balzac. Aceste tentative însă au eșuat, neavînd acoperire în calitatea romanelor.

Cezar Petrescu (o spunem renunțînd la ambiția de a fi original) a fost un talentat autor industrial. El a decăzut de la condiția onorabilă, a unor W. Somerset Maugham sau Georges Simenon la aceea, nedemnă, a unor Mihai Novicov sau Vera Hudici. Cea mai mare umilință la care a consimțit a fost aceea de a scrie un roman cu titlul *Înseninare* în replică la propria sa carte, și anume la cartea care l-a făcut celebru, *Întunecare*. Moartea l-a împiedicat să coboare atît de jos.

Alex. Ștefănescu

Literatură și Artă, 1955.

PUBLICISTICA: *Mărturiile unui scriitor*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1957. *Însemnări de călător*, reflecții de scriitor, București, Editura „Cartea rusă”, 1958.

ALTE GENURI: *Nepoții gornistului* (scenariu cinematografic, scris în colaborare cu Mihai Novicov), București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1952. *Pirjolul* (piesă în 3 acte), București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1954. *Al Vlahuță și epoca sa* (broșură de popularizare a culturii), București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1954. *Oameni de cultură înaintați, mîndria națională a poporului român* (broșură de popularizare a culturii), București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1954. *Scriitorul și epoca sa* (broșură de popularizare a culturii), București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1956.

TRADUCERI ȘI STILIZĂRI DE TRADUCERI DIN: Balzac, Sienkiewicz, Gorki, Șolohov, Makarenko ș.a.

Duminica lui Robinson Crusoe

SĂ ne închipuim, ce ne costă?, că Robinson Crusoe, pe lângă obiectele și haleala salvate de pe epavă (plus Biblia din care, de altfel, n-a „lecturat” decât o spuză de cuvinte în 28 de ani, și atunci întâmplător!) ar fi avut și o serie de mari autori, în Pleiade, așa, cam o duzină: Cehov, Dostolevski, Proust, Kafka, Baudelaire, Tolstol, Stendhal, Flaubert, Balzac, Sade, Mann, Faulkner... Și în loc de Vineri să fi descoperit o Duminică încântătoare, goală pușcă, pură, impudică, leneșă, cu sinii veșnic bombași în spațiu, rotind toată ziulica din șolduri în preajma lui. El, cu niște ochelari încropiți de hazard (de ce nu?), ar fi citit pe îndelete, trântit în hamac, Proust. Ea l-ar fi muls liniștitor caprele, stînd divin pe vine, prezentînd absolutului o privesc savuroasă. Pururi ulmiți în dragostea lor, fragezi, spontani, nestinjenii de nimic, nutriți de nemalpomentele întâmplări din volumele cu foițe

subțiri, iubindu-se în colțuri intime de păduri, pe plajele cu nisipul fin, printre papagali făcîndu-le copilăroși galerii și țestoase ocolindu-i silențios. El i-ar fi recitat chiar, deseori, entuziast, fragmente din Dostoievski. Neuitînd „Carnetele”! Ea și-ar fi scărpinat delicios subsoara încilcătă, ar fi căscat adînc, ar fi gîndit că Grușenka e un fel de iapă slavă și că în Nastasia Filippovna a dat strechea. Desigur, dinții ar fi refuzat să fie salvați de pe insulă. „Calm, lux și voluptate.” Robi l-ar fi aplicat Duminiceii, dacă s-ar fi foit prea insistent, palme tandre pe fesele-i mirobolante, l-ar fi cerut să-i ciocotească cealuri tari de mentă și mătasea-broaștei într-un ceauz uriaș. Duminica ar fi suris nesfîrșit vrăjitorînd esențele...
Insula s-ar numi Poezie.

Radu Cosașu față cu literaturicidul

CUM să faci o cronică la o carte care încă nu există?! se intriga mai zilele trecute o distinsă doamnă în redacția României literare. Și pe bună dreptate. Voi spune de aceea, de la bun început, că textul de mai jos nu este o cronică, nu este nici măcar o avant-cronică, întrucît cartea „Hai-cu-urile zilnice” a lui Radu Cosașu nu este încă terminată, autorul comunicîndu-mi chiar ieri, la telefon, că „vreau s-o termin pînă de Anul Nou, da’ nu știu...!”. Subiectul acestui text va fi deci seria de fragmente publicate în revistele Lettre internationale, România literară și Nouăzeci, alături de o dactilogramă a primei părți din viitorul volum, intitulată „România la Palestina” și pusă la dispoziție de către autor, prin bunăvoință.

În fine, motivația (încercînd astfel să răspund și pertinentei întrebări de mai sus): incitanta senzație de noutate pe care o provoacă „Hai-cu-urile” lui Cosașu încă de la o primă vedere, noutate izbitoare nu atât la nivel formal (deși se poate discuta și despre așa ceva), cît la nivelul atitudinii față de text, pe de-o parte, față de realitatea care îl provoacă, pe de altă parte, și, nu în ultimul rînd, față de raportul text/realitate. Avem de-a face, cred eu, cu o primă formulare, în termeni de o șocantă acuitate, a problemei existenței literaturii.

„Hai-cu-urile zilnice” este, de fapt, o suită de scurte poeme în proză, a căror miză o constituie observarea (cît mai) concretă și (cît mai) precisă a cotidianului cel mai banal. În lipsa unei organizări pe care doar viziunea de ansamblu a volumului o poate oferi, ai fi tentat să crezi că Radu Cosașu poate comite astfel de texte la infinit, sau, în orice caz, că pe drumul dintre Universitate și Piața Romană, din metru în metru, nu sînt presărate decît „hai-cu-uri zilnice”, pe care autorul nu face altceva decît să le culeagă, dintr-o pornire de folclorist. Să nu se înțeleagă însă că numai strada, oricît ar fi ea de totalizatoare, cade sub obiectiv. Nu, mai avem și cosmonauții sovietici, și scene de amor de-acum 40 de ani, ca și altele de ieri, și politica de azi, ca și politicienii de altădată, și mătușile din Tel-Aviv, și știrile externe de la Actualități... O sociofagie enormă, nu însă și haotică, pentru că tot acest bazar al cotidianului este doar un înveliș pitoresc sub care se ascunde (sau din care iese) întotdeauna fulgurația estetică. Fie ea sub forma unei idei sau sub aceea a unui sentiment. Iată cum se încheie un poem care narase absolut sec aventura celor două mari mineriade, una pe față ('90), una pe dos ('91):

Eu am dat lacrimă doar la imaginea pepenilor zdrobiți și aruncați pe trotuarele celui mai elegant cartier din București. După care am bătut un pahar mare de apă. Coana Victorița, femeie care a îngropat doi bărbați bețivi, nu există să-mi servească prînzul fără a pune pe masă - chiar lângă farfuria cu ciorbă sau supă - un pahar cu apă.

Un Ministru de Interne declară, cu vibrație lirică, în același poem:

Domnilor, dar nu înțelegeți că ne mișcăm într-un spațiu fabulos?

Fabulosul nu rămîne însă, pentru Cosașu, doar în zona politicului sau a socialului de mase. El invadează totul, de la cartofii turcești pînă la ștecherile vindute de ruși în piață. Este însă un fabulos de o factură aparte: nu conține nimic fantastic, nimic ireal. Un fabulos al concretului, al lucrului imediat. Prin ce anume poate deveni fabulos un „kil” de cartofi, dincolo de preț (85 de lei)? Ei bine, prin semnificație, răspunde Cosașu. Semnificația unei povești banale petrecute în Piața Amzei sau semnificația unui gest la coadă la pîine... Literatură, ca orice cosmar, de-aici pornește: de unde banalul începe să capete semnificație.

„Greu se poate suporta atîta semnificație” - mi-a spus femeia aceea, desprinzîndu-și sutienul, întinzîndu-se în pat, făcîndu-mi semn să vin lângă ea, netezind cearșaful...

Atunci cînd realitatea, oricît de minoră, se umple de semnificație, granițele dintre spiritual și domestic se șterg instantaneu. Iată cum, astfel, o discuție intelectuală poate sta alături de mazărea de pe aragaz:

... începea o discuție nenorocită despre dreptul bărbaților de a înșela femeile virtuoașe, încercai să te întorci la L'Avou scena anchetei, dar ea se ridica brusc, anunțîndu-te că trebuie să vadă ce-i cu mazărea de pe aragaz. Și-o iubeai pentru simțul cotidianului.

În acest fel, considerații de tipul:

... cred că nu pot urf din cauză că n-am copii și niciodată n-am fost nevoit să-mi îngrijesc părinții. Mila mea merge în vîrfurile picioarelor pînă la ultimul intransigent și își dă sufletul la picioarele lui.

pot sta alături de altele precum:

... acasă, unde iubita mea din bucătărie, făcînd piureul îmi strigă că „nu se compară cu cartofii noștri”.

Exemplar pentru ilustrarea acestui proces de evanescență a granițelor dintre intelectualizarea cea mai abstractă și concretetea cea mai pedestră (iertate să-mi fie cvasi-pleonasmee!) este și acest poem:

Nu scriu pentru sertar, fiindcă nu am ce ascunde. Nu scriu pentru publicare, fiindcă nu se mai publică „momente, schițe, cimitir” de autori români. Nu scriu pentru posteritate, fiindcă e în curs de dispariție. Scriu pentru plăcerea de mîine dimineață, cînd voi transcrie pe curat din ce a rămas neșters, ieri la prînz, cînd am mîncat odată cu cosmonauții sovietici din cer. E starea mea de imponderabilitate.

„Vino să discutăm lucruri practice!” - îmi zice, din dormitor, o fată din popor.

Nu numai în abstracțiuni rezidă, așadar, semnificația:

... tanti Silvy îmi zicea că un fir de păianjen între două picături de rouă - cum numesc japonezii sublimul - e prea abstract pentru mintea ei...

Acesta este eroismul lui Radu Cosașu, și el pare să conducă la o concluzie cu totul optimistă pentru scriitorul de azi: dacă avem semnificație în orice, inclusiv în etichetele de la cartofii turcești, asta înseamnă că munca poetului de-abia începe.

Într-adevăr, de-abia ar trebui să înceapă. Din această constatare cred că vine și inovația formală a „Hai-cu-urilor” lui Cosașu. Opțiunea pentru poemul scurt sugerează o fervoare a cantității. În jurul nostru sînt prea multe elemente, toate pline de semnificație, toate meritînd să fie pomenite, amintite, (în)scrise în Carte, iar timpul nu permite o dezvoltare a lor. De-aici cred că vine și obsesia totalizatoare, din graba disperată de a nu pierde (prea) mult din această vreme fabuloasă, de a îngloba cît mai mult, de a „scrie” tot. Observarea aglomerată și într-o ordine aleatorie a cît mai multor eșantioane de realitate, toate „meritorii” în ordine estetică, literară și, deci, semnificative, trădează, pe lângă fervoarea cantității, pe care o semnalăm mai sus, și o fervoare a literaturii:

Aici, între Tbilisi și Vukovar, e o vreme extraordinară pentru literatură...

Cosașu a descoperit ceea ce știe și repetă pînă la disperare tot românul, de la gospodina bosumflată pînă la șoferul de taxi: „Domne, trebuie să scrieți despre chestia asta, e formidabilă!” sau „Doamne, de ce n-avem noi azi un Caragiale sau un Eminescu?!”. Ceea ce este fabulos (înscriindu-se, altminteri, în fabulosul cotidian) este că singurii scriitori cred că acum nu e timpul pentru literatură, comițînd ceea ce

Cosașu numește „literaturicid”:

... tocmai asta e vremea pe care am ales-o pentru a comite literaturicidul.

Această viziune apocaliptică asupra literaturii nu are în ea nimic moralizator, nimic „de luat aminte”. Se vorbește despre moartea literaturii, cu tragism, fără îndoială, dar mereu sub semnul Zeului Ze („Zeu ze” înseamnă, în ivrit, „asta-i situația”, ne spune Cosașu undeva). Uciderea literaturii este, în accepțiunea autorului, un păcat. Repet, nu o crimă, ci un păcat, așa cum spui „ce păcat!”:

...e exact ca în începutul ÎNVIERII, căutat de Tolstoi timp de zece ani, acela cu contrastul fundamental dintre minunea primăverii și infernul din omul pus să facă numai răul...

A refuza literatura într-o vreme în care totul se deschide și se oferă literaturii este ca și cum ai refuza să culegi rodul copt și l-ai lăsa să putrezească. Aici cred eu că stă noutatea propunerii lui Cosașu: în schimbarea atitudinii față de literatură. Nu cred că această carte va putea trece neobservată din acest punct de vedere. Pentru că ceea ce frapează, dincolo de savoarea fiecărui vers, este fervoarea aproape mistică, pasiunea cu care, în aceste poeme, se face literatură.

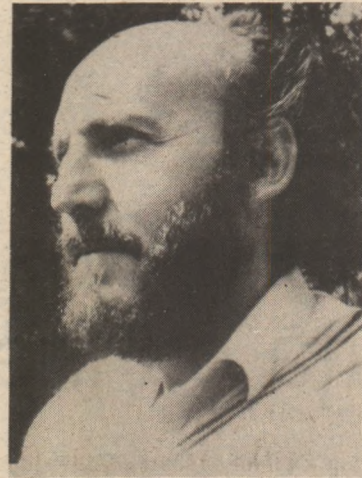
De fapt, aici găsesc și motivul pentru care am scris acest text: am redescoperit, în fragmentele de carte publicate de Radu Cosașu, acea relație fatală dintre autor și textul său, relație pe care n-aș putea s-o descriu altfel decît tot printr-un citat din „Hai-cu-urile zilnice”:

... știi ce înseamnă o femeie căreia în loc de „la revedere” să-i spui, zi de zi, „numai moartea ne poate despărți?”. Nu se poate face nimic, dar măcar bate-ți capul cu asta!

Cătălin Țirlea

Cassian Maria SPIRIDON

Ceea ce știu

eu care mă scol în fiecare dimineață
stau în cap
pentru o mai bună legătură cu pământul
(care începe la etajul doi)
eu care probabil încă destul timp
voi îndeplini acest ritual optimist
îmi văd limitele și genunchii
ca o zguduire
când revelația nimicului
te ține să nu răspunzi provocărilor
pentru că cine? ce vor? (de la tine)

cît timp sufletul îmi va permite
să flu eu și nu altul
cît voi strabate prin vremi
cu nepăsare
îmi voi purta iubirea/ sfîntă cruce
prin nisipurile mișcătoare
prin zloata și necuprinea întristare

poemul scris de mine/ dar împotriva mea
rămîne mărturie

Fuga de roșu

adevărată
/ călătoria/ alților muritori
pînă la capătul zilei
conștientă/ însă pentru foarte puțini
dar trăită de toți pînă la capăt
cu cîta fervoare avem
mă cheit din toate puterile
(moartea nu trebuie mult amînată)
mă dezbrac pe rituric
o singură stea luminează
mă întind peste trup
(este chiar trupul meu)
îl caut un sens
- de frig și-e pieptul năpădit
asa/ de parca ai dormit
chiar somnul morții -
iubirea (ca-n fuga de roșu)
se tot îndepărtează
sărac în speranțe
trec și petrec
peste fețele lumii
osul frunții
drept pavază port
și toate sînt necesare

Între pietre de moară (Lul Charon)

mi-am păstrat viața
și zici
nu contează
/ între pietre/ cu memoria viitorului/ vie
de mai știu gusta fericirea
veste am trimis
prin mesagerii subterani
cunoscători ale celor nepătrunse
/ de ochiul prea vremelnic/
ce-l izvorul secătuit (de lacrimi)
nu-l pricină ca iarba să usuce firul
cînd singele e hrană potrivită
cu mult mai bun ca lacrima verginei
că oriunde mă aflu
prin schimbătoarea viață
de azi pînă mine
curge un lichid rubiniu
spre marea vale
populată de îngeri cumpilți
(dezolare/ uitare/ absență/
neliniște/ greață/ trădare)
- străbat/ prin labirint/ o lume în
permanentă destrămare și nesfîrșită unitate -
distanța dintre noi ne lasă timp
/ îndeajuna/
pentru orice
în drumul rătăcitor al iubirii
oare cum vom muri?

Alba

în zor/ cînd totul poate să înceapă
ultînd a nopții rînduire
îți recunoști singurătatea
ca spusă de-o bolnavă gură
privești prin zidul fumuriu/ la moarte
cu nepăsare înțeleaptă
aștepti
fecioara să-ți sărute umărul

Încerc să nu mai scriu

încerc să nu mai scriu
iubitele sînt toate sălcii/ ca zilele vieții
peste drum lucrează ghilotina

încerc să nu scriu
totuși
lovîți hidra peste bot/ dar
tot la fel vă va răspunde
- nimic mai rău decît prea cunoscutul -
îmi pare firec să mă iubescă mai multe
dintr-odată

dar rămîn/
cu permanent aceeași/
Moartea

Metafizica nopții

clipă/ lute trecătoare/ din plin înșingerată
(omul moare)
există vreo scăpare
din nimicitorul laș
-ce vinător cerec
își lasă părăsita/capcanele pe veci
și pentru totdeauna uită să le strîngă -

de-ar fi să vină
în liniștea stelară
cu oboseală-n suflet
prin ceața friguroasă (pe drept universală)
pe cine oare teama l-ar îndemna să
fugă
cu păr și limbă împleticite

- ochiul stors de lacrimi/ din 'nalturi
ne privește -
act de necuviință/ deschidere abstractă
o breșă de tăcere/ în inima durerii
celel multe
îți sînt urmele
pe malul mării
în părul stacojiu/ suviță de argint
e semn că marea-și va tăia
un drum peste mormînt
vine
o noapte/ în care toate sînt cuprinse
o sîdă boreală/ prin ochiul ca de sticlă

un crater grecesc e inima
plin de lacrima nopții
un crater cu scena domestică
a doi hopliți ce-și vorbesc
de-ale vieții homerice lupte

Frontispiciu pentru Justine

Cîntul celor 13 poziții astrale

„Pe bolta alburie o stea nu se arată“
Eminescu

1. îngerul își adună aripile/ le-mpătorește
nu-l/ încă nu-l vremea lor
omul se roagă/ mai departe
un vînt cunoscut își croiește drum/ așteptînd
ceasul

oricum/ ce altceva se mai poate face/
pe chelul spălat ritmic de hulă

2. lăcaș de lacrimi rămiți proaspăt
sînt multe de văzut
sînt treze inimi/ învelite
în solzi de aur
să-și poată odihni întreagă
iubirea pe un umăr/

3. degete tari apasă pieptul
(în ceas străin ridică glas/
un suflet
abia desfigurat)

4. cuvintele sînt necesare
dar uneori -... în viața personală
îți intră un glonte
frumos ca o stea căzătoare
învolutat și roșu/ plin de inerție
îți explodează/ ca o
lumină brusc apărută

5. îmi învăț soarta
un arhanghel/ în numele meu/
ucide el dîințe
îmi asum pînă la capăt/ viața
sub prunul/ de care/ în grădina Ghetsimani
mă sprîjin

6. alcool/ sărăcie/ uitare
o foame din golul mă soarbe
supus încercărilor toate
urc muntele/ cu tălpile goale

7. pe malul pustiu al Oceanului
printre moluște/ crustace/ animale marine
acolo/ voi afla împăcare
în timp ce/ vîntul va purta
nisip peste trup

8. unde ești steaua mea tristă
la orizont nu vrei să apari
nici zi și nici noapte
tot plîngi și mă plîngi
ca pe morții neamului meu
în ce coș de taină
ții ghinda inimii tale
de nu mai răsare stejarul luminii
magii te caută/ (încă)

9. din pîntecul Mamei/ dăm urlet
pecetluită ni-l Soarta/ o știm
că trasă pe roată/ o ducem
că nu-l cineva pe pămînt să și-o schimbe
din clipa în care sîntem printre vii

10. soarele se arată pe cer
cocoșul de trei ori a cîntat
iarba mășăluiește mereu
și încă multe lucruri mai sînt
dar toate cu același folos

11. prin veac să nu ne temem de sfîrșit
pe toate le-om cunoaște
gloria/ năpasta/ neagra pustiere
rîsul plin/ sarcastic
dragostea nătingă și durerea/

12. acum cînd toate sînt pierdute
în zarea dimineții
/ ca un sărut pe-o gură prea amară
ca un blestem ce-l spui în fiecare seară/
iubirea-l nava părăsita
ce sorii n-o mai pot mișca

13. bună dimineața stea curată

Un român la Paris (XXXIV)

(fragmente de jurnal)

26 noiembrie 1971

Am telefonat la Ambasadă după oarecare ezitări. Consulul n-a vrut să discute la telefon: să mă duc acolo. Am fixat pentru marți 30. Mă voi duce. Ce-am să risc? Să mă aresteze? Să-mi rețină pașaportul? Mă duc însoțit de cineva care să stea la cafeneaua din colț și să „dea alarma” în cazul că nu mă întorc în timpul fixat (sfatul lui Preda).

Azi am vorbit la telefon cu Eugen Simion care mi-a spus că a primit o scrisoare de la Dumitru Micu, din România (deci trecută prin Cenzură). Printre altele îi comunică o știre aproape senzațională: cartea lui Goma a fost citită „sus” și a plăcut! Ce concluzie se poate trage? Mai mult: „cel de sus” le-a făcut scandal „celor de mai jos” că această carte n-a fost publicată în România. Elasticitatea de acrobat a lui Ceaușescu e de-a dreptul uluitoare. Trebuie totdeauna avută în vedere. Dar mai e ceva: și anume că Goma va câștiga partida și în România ceea ce îi va face să tureze de furie pe „cei cuminiți”. Oare *pedagogia curajului* își va da pînă la urmă roadele?

M-am întâlnit cu d-l Ion Dragu: un bătrîn de vreo 80 de ani care se ține excelent. A fost consilier cultural la diverse ambasade române în Occident, înainte de război. Foarte bine informat, la curent cu toată literatura nouă românească. Știa de grupul oniric (nu-i place termenul), de toate luptele și intrigile literare, de isprava lui Breban etc. Despre Breban știa mai mult decît mine: auzise în plus că ar fi

cerut cetățenia germană, mai precis un pașaport prelungit pe zece ani (ceea ce parcă am auzit și eu vorbindu-se... prin tîrg). „Moș” Dragu îi cunoaște mai bine decît mine pe oamenii politici; mi-a spus tot felul de nume de care eu habar n-aveam. Vroia să se arate neutru (din punct de vedere politic), n-a făcut nici „înainte” politică, iar față de Ceaușescu ar avea mai degrabă simpatie, dacă nu chiar admirație. Ca să spun drept, la un moment dat, mi s-a părut chiar puțin suspect: prea știe multe. Stă în Montmartre și e foarte încîntat de asta. M-a invitat (în principiu) la el acasă, să-mi aleg o carte din biblioteca sa. Azi vreau să-i scriu lui Breban.

Mai trebuie consemnat un fapt care arată cît sîntem de singuri acolo în România (cînd își va da și „el” seama de asta, va fi jale!...)

Cînd Sanda Stolojan a fost în România însoțindu-l pe Giscard d'Estaing în vizită oficială, s-a întâlnit cu Nego. Acesta - acum aflu - își dăduse demisia de la *Viața Românească* și stătea mai mult în casă scriind de zor la *Istoria literaturii* pe care de mult o tot anunță. Și, vorba Monicăi care mi-a povestit toată tărășenia, avea omul chef de „martiraj”, mă rog, vroia să protesteze și n-avea unde, pentru că mai nou asta-i tactica: înăbușire pașnică. I-a propus Sandei Stolojan un interviu, ea a acceptat, și-a notat conștiincios toate vorbele de indignare ale lui Nego și-a plecat. La Paris și-a adus aminte că nu poate publica interviul pentru că a fost în România nu ca ziaristă ci în

„calitate oficială”. Și nici sub pseudonim nu-l poate publica pentru că n-a avut inspirația să-l prevină pe Nego că interviul va fi semnat cu un nume fictiv(?!). Sandei Stolojan, cetățeană franceză, îi e teamă să publice un interviu! De ce? Pentru că riscă observații din partea *Quai d'Orsay*-ului. Deci unul își riscă pielea, iar altul reputația diplomatică sau cum dracu să-i zică!... Monica îmi telefonează să găsec eu un ziarist care să aibă curaj să-l facă martir pe bietul Ion Negoșescu, critic român care încă mai are naivitatea să-și închipuie că-i pasă cuiva de ce se întîmplă într-o prăpădită de țărișoară din Balcani. Enervarea mea crește cînd mă gîndesc că n-am de unde să-l iau: un ziarist care ar fi în stare să se lase și parașutat dacă ar fi trimis în URSS. (...) URSS, da, înseamnă ceva! Pe cînd România... Noroc cu Ceao care a mai atras puțin atenția asupra noastră. Și bineînțeles cu Goma. Cu cine să vorbesc? John Vinocur i-a luat interviuri lui Goma, niciunul nu a fost publicat de vreun ziar francez; doar, în Germania, de nu știu care ziar destul de puțin citit. Și, slavă domnului, în jurul lui Goma s-a făcut atîta vîlvă, i-a apărut romanul în Germania, în Franța. Pe Nego nu-l știe nimeni aici, așa că se poate spune că el a riscat mai mult decît Goma.

Apoi ce-aș putea să le pretind francezilor sau nemților dacă înșiși românii din Occident, care fac atîta caz de românismul lor și pe deasupra sînt și anticomuniști convinși, le e greu să se agite ceva mai mult. Ori le e frică!...

O primă concluzie ar fi (pentru mine) că anumite măsuri de prevedere nu strică. Și trebuie să-mi întreb foarte bine în cap că nu mă pot bizui pe ajutorul din Occident. Fapt pe care îl știu mai de mult dar pe care, în „practica revoluționară” deseori îl uit. Și trebuie să mai recunosc că e o contradicție între teoria „pedagogiei curajului” și pesimismul exprimat mai sus. În practică totuși *pedagogia curajului* se poate dovedi eficientă din pricina unei anumite *naivități* a ambelor tabere: unii au curaj crezîndu-se ocrotiți ori măcar admirați, iar ceilalți ezită să-i pedepsească pentru curajul lor pentru că se tem de niște priviri care de mult sînt îndreptate în gol. Cînd și unii și alții vor deveni lucizi, nu mai știu ce se va mai întîmpla. (...) S-ar putea ca după primul moment de disperare și marasm să se creeze încetul cu încetul o conștiință mult maturizată care să-i îndemne să continue lupta fără să mai aștepte un sprijin din afară. O morală de tip camusian, adică sisifică ar fi singura adecvată.

PREPELEAC

Pesimismul mic și plîngăcios

CARAGIALE dinții începe să și-i piardă în Germania o dată cu surghiunul ales. Dinții el îi compară cu iluziile, care și ele cad, - comparație frapantă, potrivită stilului său precis și tăios. Atît puterea zdravănă de a mastică și ronța, cît și forța amăgirii tinerești prin idealuri etice și estetice, imposibile în mediul dat, și deopotrivă de vitalitatea înnăscută ca și de o stare sănătoasă a organismului.

Lucru ciudat. Bătrînețea să fie de vină?... Cînd Barbu Delavrancea face memorabilia lui vizită la Berlin (...Mprț!... lor de nemți!), Caragiale urmărește stupefiat comportamentul musafirului său, ca și cum nu ar fi cunoscut lumea din care venea năpraznicul amic. Ca și cum nu el ar fi surprins forfota caracterelor groțesti și toată turma de întîmplări comice din *Momente și schițe* și din piesele de teatru. Distanța, - simulată, desigur, dar atît de bine, încît nici nu se vede - pe care I.L. Caragiale o pune în relatarea vizitei la Berlin a lui Delavrancea pare a unui scriitor retras, delicat și dezarmat, de tip european, intimidat de apucăturile orientale și de superficialitatea viguroasă a personajului descris. („Baedeker e stupid!”)... În altă împrejurare, Caragiale îi va scrie aceluiași prieten rebarbativ, - frază trădînd nostalgia după receptivitatea balcanică de care autorul *Scrisorii pierdute* nu se va

rupe niciodată:

„Te sărut dulce, arzînd de dorul de a-ți spune ce am văzut p-aici.”

Cui să-i spui ce-ai văzut în atît de rîvnita, de admirată, dar atît de antiseptică civilizație germană?... Lui Mihalache (Dragomirescu) îi va scrie în țară foarte atent la tot ce se publică prin revistele românești, dar mai ales cu ochiul pe stilul autorilor. „Ai făcut în numărul de 15 ian. o greșală de limbă; ia seama: simbol face pluralul simboluri, nu simboale; forma asta e și necorectă și urîtă ca sunet.”

De cîteva ori, numai, Caragiale, în scris, redevine serios și grav. Cînd se apleacă asupra unui tipograf zăcînd beat pe stradă în zori și pe care îl muștră părintește că se face de rîs; cînd îi schițează lui Eminescu portretul fizic și moral; cînd îi susține cu îndrîjire pe cei unsprezece mii de palmești morți la 1907; cînd i se adresează lui Vlahuță în scrisoarea celebră...

Vlahuță, ca tip, trăiește și azi. El era un om de bine, blînd și cumsecade, deși făcea o dramă din toate, cum li se întîmplă firilor mai puțin înzestrate. Vlahuță era un fel de tată al pesimismului minor, din cauza talentului mai slăbuț. Fiindcă și pesimismul, în artă, cere o anumită vigoare, în stare să ducă la izbăvirea estetică printr-o autentică zguduire. Poate că momentul cel mai important din biografia lui Vlahuță este una din scrisorile ce i le trimite Caragiale, ocazionate de pesimismul

mic și plîngăcios al poetului sentimental care a scris „La icoană”. Astfel, robustețea lui Caragiale, pusă în fața lamentărilor provinciale, în spirit, scoate cel mai puternic accent de optimism național privitor la soarta poporului român. Efectul este bizar. Cel mai mare satiric al nostru, taxat în epocă drept un cinic, produce această dovadă patetică de iubire de neam...

Frate Vlahuță... (citez pe sărite)... Românii sunt astăzi un neam de peste zece milioane de suflete, avînd una și aceeași limbă (nu ca s-o laudăm noi) extraordinar de frumoasă și de... grea; avînd un mod de gîndire deosebit al lui, o comoară neprețuită de filozofie morală, de umor și de poezie - cu atît mai originală avuție cu cît este un amestec de moșteniri și de dobîndiri antice, grecești, slave, orientale, pecetluite toate de netăgăduita lui nobilă pecetie romanică, latină, care-l arată bun și netăgăduit stăpîn al lor. Din această stăpînire seculară a lui rezultă și puterea nebiruită de asimilare a acestui popor, ce încă d-abia pe departe începe a-și simți importanța în lumea europeană. Și de aceea este așa greu de-nțeles teama ce o au unii de „înstrăinarea neamului românesc”, de „alterarea spiritului național”, de... „pierderea românismului”!...

Să se piardă neamul românesc! Auzi dumneata!...

Dar întorcă-se Oltul și Mureșul d-na-dăratelea cătră obșria lor în

creerii Munților Cicului, neamul românesc, tot el, neam românesc va fi, lucrînd cu minte, așteptînd cu răbdare vremea cînd să de și el culturii și civilizației europene concursul lui specific, pe cît va fi fost înzestrat pentru aceasta de pronia cerească - fiindcă, oricum ne-om învîrți și ne-om răsuci noi, oamenii, legile cari stăpînesc mersul omenirii tot în mîna pronie cerești sunt și trebuie să rămînă... Fie dată în omenire parte cît mai frumoasă neamului românesc...

De întii decembrie, sărbătoarea unirii cu vatra graiului românesc, n-am găsit altceva mai bun decît să reproduc un articol mai vechi intitulat **TEXTUL DE BAZĂ**, care e textul de mai sus al demonului ironiei noastre specifice.

Peste, nu se mai poate scrie nimic. Acesta este Diamantul. Dar, ca să se ajungă la acest text inestimabil, incoruptibil, totul a trebuit să treacă prin focul drăcesc și perpetuu al criticii, al zeflemelii, al risului. Așa se și obține piatra scumpă. Tăind din materia perisabilă, găsindu-i fețele scăpărătoare, înlăturînd prisosurile, accidente de alcătuire, făcînd totul să ardă cu mult meșteșug pînă la lacrimă și cenușă...

Cînd, în parlament sau prin ziare și reviste vom mai auzi sau citi de „înstrăinarea neamului românesc”, de „pierderea românismului”, de „alterarea spiritului național”, de... „pierderea românismului”!...

Constantin Țoiu

Din atelierele morții

Editura franceză EST (colecția L'Ineffable) a publicat, în ediție bilingvă, volumul de poezii al Mariane Marin, *Ateliere*, apărut la noi în 1991, la *Cartea Românească*. Samuel Tastet este îngrijitorul ediției, iar Alain Paruit, autorul traducerii. Pe prima copertă, o fotografie a poetei, semnată de Florin Iaru, pregătește orizontul de așteptare al cititorului, căci poemele volumului par scrise dintr-o detenție nu doar simbolică.

Demersul stilistic dominant al cărții constă într-un monolog care se întoarce asupra lui însuși, sau altfel spus, dintr-un dialog între sinele vorbitor și celălalt, care ascultă, spiritul cel bun, Ariel. Poezia Mariane Marin, în *Ateliere*, e o neîntreruptă confesiune adresată acestui personaj de o seninătate dezarmantă, fost spirit ghidus care își are sălașul în sinele poetei. Ariel este partașul neliniștii și al neîmpăcării intelectualului, conștiința trează a Cetății, aflat în permanent de acord cu ignoranța semenilor. „En fait ils sont contents d'eux, Ariel/ En fait ils sont apaisés” („Quatre heures et demie”). Tema cărții e singurătatea acestei conștiințe neadormite, într-o mare de somnolență și de mulțumire de sine. Poemul „Gîndaci pe croci” surprinde, în chip magistral, neputința exprimării revoltei: „Apoi se închide în sine auzul/ se vestejește

Mariana Marin, *Ateliere* - Les ateliers, Editura Est.

fără de veste grumazul/ pe care saltă sonetul în sonari cît acul./ În diminețile în care unul îngroașă pîntecul realității/ și vorbesc tot mai peltic despre moarte,/ nu se știe de ce,/ ca și cum ai străbate cu pas măsurat livada cu meri// În decembrie// e plînsul tău/ care nu se vede”.

Din „atelierele morții”, în care se prelucrează individul în vederea estompării totale a personalității lui și a nivelării lente și ireversibile, din marea temniță totalitară (vezi prima copertă a cărții!), poeta se întreabă dacă mai e posibilă supraviețuirea spiritului său: „Cessera-t-il d'exister/ le rire qui me dévore/ sur les terrasses abyssales/ des mois de mai?// Hélas pour Ariel! Pour Ariel!// Lui, espèce humide et empuée./ cessera-t-il d'exister? Volumul de versuri al Mariane Marin scoate în evidență discrepanța, mai actuală ca oricînd, dintre intelectulul revoltat cărui nu i se dă ascultare și masa, pe cît de mizeră, pe atît de ignorantă: „Ils leur avaient donné assez de corde/ pour leur faire souhaiter un vrai gibet/ Le matin./ aux premières heures du matin” („Aux premières heures du matin”).

După Ariel, obiectul confesiunii poetei devine un prieten emigrat, cărui sî se dezvăluie singurătatea, disperarea și tentația unui „sinocider imperial”, într-un fermecător poem, „Lettres à Emile”, din care cităm finalul baroc: „En Torrida, souviens-t'en/ le suicide d'un cerveau au marches de l'empire// sous la terre

toujours plus lucide// lorsque la pourriture de mes yeux malades/ est bouffée par les porcs sous le sang de l'aube”. Moartea e, prin urmare, lentă și dezgustătoare. Poezia acestui volum abundă în apariții grotești, apocaliptice și fantasmale, înspăimîntătoare. Preferința pentru imaginea barocă e justificată ca cea mai potrivită aici, pentru exprimarea deznădejdiei. Dezagregarea lăuntrică, agitația, neliniștea, decepția permanentă sînt sentimente baroce care, extinse, ajung să contamineze mediul cu care ființa se află în contact. De parcă materia ar mima spiritul, oroarea, agresivitatea, monstruoșitatea, bestialitatea stăpînesc atmosfera poeziei Mariane Marin. Lumea degenează sub amprenta ostilă a timpului distrugător (concept baroc de mare răspîndire). „Florile carnivore”, „destinul de cîrțită”, ochii mîncăți de porci „în sîngele zorilor”, metafora recurentă a „putregaiului ochilor” par imagini plastice decupate din pînzele pictorilor flamanzi ai secolului al XVII-lea. Tot de sensibilitatea barocă ține propensiunea pentru anatomia corpului și pentru simțuri, ca mijloacele cele mai adecvate ale comunicării senzațiilor de greață, de lehamite, de scîrbă. Asupra întregii acestei realități în neîntreruptă descompunere, suveranitatea morții e infailibilă. În „atelierele” ei se prepară tot acest peisaj a cărui hidrogonie paralizază ființa. „Et il est un temps du gel et du groin/ du fœnet qui claque sur la figure/ et des cochous, petits et gris”.

Lipsindu-i încărcătura, ornamentația, excesul, stilul poeziei Mariane Marin nu este, însă, baroc. Atmosfera e și ea mai degrabă austeră și aspră, iar vocea poetei are o sobrietate glacială. Nicolae Manolescu observa, cu dreptate, că poezia Mariane Marin îi lipsește dimensiunea ludică. Alături de Magdalena Ghica, ea e mai sobră în ton decît poezii generației '80. Severitatea tonului se simte insistent în poemele din *Atelierele Morții*, a căror temă majoră este tragedia intelectualului supus amenințării și terorii politice.

Scrise între 1980 și 1984, poeziile acestui volum n-au putut vedea lumina tiparului decît în 1991. Publicarea *Atelierele* acum în franceză reprezintă un eveniment remarcabil, pe care îl salutăm cu bucuria de a constata că, în sfîrșit, poezia română contemporană de valoare a început să pătrundă în Vest.

Fevronia Novac

Poeme americane

POEZIA americană a anilor cincizeci (cu aproximație) este ușor de imitat și greu de continuat. În România acest stil lapidar, enunțiativ, ne-emotional a lipsit multă vreme, iar apoi, cînd a apărut, a fost greu de deosebit de o traducere. Acesta este și cazul poemelor din volumul *Tandem* de Valentin Dolfi și Adrian Cristinescu; nu este, desigur, vorba de plagiat, ci de o preluare a tonului poeziei americane moderne (și dacă nu mă opresc la un nume sau mai multe este pentru că mă refer la apartenența la o familie literară).

Adrian Cristinescu scrie risant de mozaicat și de vag: „există un singur lup singuratic prostîmpiat în cabinetul de monadologie/ War is a Racket spunea bunica lor croșetînd lîna de platină/ cu ochi lubrici de pictor naiv/ ciorapi, ciorapi pentru armata salvării/ și speranța totdeauna cu un grouchy ținut în rezervă // ei-mielușeii de pe insula paștelului, / pătlăgele de aproz așteptînd să se coacă/ pe un pervaz suspendat deasupra căii victoriei” (am citat în întregime poemul „copil adormind cu bomboana în gură”). Poezia se bazează foarte mult pe participarea complexă a cititorului și pe imaginația lui. Se înșiră o serie de senzații, imagini disparate, fără legătură între ele, în speranța că, poate

Valentin Dolfi, Adrian Cristinescu, *Tandem*, Editura Litera, 1992

cineva va găsi ceva care să le unifice și să le dea un sens. Sau poate nu.

Poemele narative sînt mai reușite (*Happening*, *Legea conservării cainelor*), versurile nu mai par decupate de undeva și lipite la întimplare, ba chiar reușesc să creeze un univers suprarreal de natură metaforică: motto la „Happening”: „descriind un univers paralel orice asemănare este necesară și pur întimplătoare”. Poate motivul pentru care după ce se citește seria de poeme ale lui A. Cristinescu, nu rămîne ceva prea precis este că au fost prea puține. Poate la viitorul volum va fi mai bine.

În ceea ce îl privește pe Valentin Dolfi, poezia lui se bazează și mai mult pe simpatia cititorului. El pune în centrul poemelor sale insignifiantul, banalul, cunoscutul, cu speranța de a obține o nouă valorizare din schimbarea contextului. Lumea în viziunea lui este o succesiune de evenimente superficiale, în spatele cărora nu se află nimic. „Am văzut o floare/ demenată cu degetul/ pe geamul aburit și murdar/ al unui autobuz de provincie// Am ținut odată în mîni/ o pușcă// Cunoșc un tip care/ folosește macaroane new-yorkeze marca Elbow/ și pure sugar fabricat de firma Fleming/ din Topeka-Kansas/ Soția mea/ se numește Mihaela-Florentina/ și are 26 de ani”. (*Autobiografie*, pag. 39). Poemele conțin o mulțime de versuri de tipul: „Am fumut două țigări” (pag. 58), propoziții simple, cu predicatul la perfectul compus, înșiruite pur și simplu; tehnica amintește puțin de filmul mut, cu singura diferență că aici lipsesc „explicațiile”. Și totuși poezia nu se eliberează complet de lirism, deși este mai curînd un lirism „à froid”, ca în *Elegie* (pag. 58): „Drama bătrînelui singur/ care moare sub privirile neputincioase/ale canigului său alb nu impresionează pe nimeni”. Urmează o serie de versuri descriind diversele ocupații ale diverselor persoane, și poemul se încheie cu versurile: „Eu îmi pun mînușile de piele maro/ și alerg în

oraș/ să mă întîlnesc cu Diana”; cum s-ar zice, drama bătrînelui nu mă interesează nici măcar pe „mine”, care scriu despre ea.

În mod ciudat, deși poemele nu au o valoare deosebită luate separat, legate în volum ele reușesc să se îmbine oarecum armonios și să fie plăcute la lectură. Dacă n-ar exista undeva impresia că citim o traducere, ar fi minunat.

Alexandra Vrînceanu

Un autor cu un singur cititor

DAN STANCA nu are decît un singur cititor: pe sine însuși. I-a pus pe toți ceilalți pe fugă. Pe cititorul slab și pe cel mediu l-a exasperat cu pomelnicele cît un fișier de bibliotecă regională de autori importanți - de care n-a auzit toată viața lui - și încă citați la tot pasul cu operele complete (!), individual, în serie sau în grup, prin reluare și anticipare. Pe cel avizat pur și simplu îl irită, îl scoate din minți salata, ghiveciul, carcaletele lui de trimiteri, și ca să nu protesteze fi bagă scurt pumnul în gură - „iarăși Platon, mi-ar spune culturalulul sastisit și

Dan Stanca, *Vintul sau țipătul altuia*, roman, editura Militară, București, 1992

blazat, jucînd țîntar pe coperta ediției de opere complete Shakespeare”. În ceea ce ne privește nu cunoaștem jocul.

Autorul vrea să umple un roman (*Vintul sau țipătul altuia*) explozînd nemilos cîteva plăpînde trucuri nuvelistice. Primul dintre ele: un băiat tînr, flămînd întîlnește în parc un bărbat necunoscut care îi devine protector și care îl ia cu el. Al doilea: bărbatul îl introduce într-o casă, la care băiatul revenind nu mai găsește pe nimeni. Cineva îi spune: aici n-a locuit niciodată nimeni. O altă scenă pare răpîtă unui film din seria „Mister Terror”: un bărbat venit acasă de la serviciu nu mai reușește să deschidă ușa, o sparge, dar casa s-a transformat într-un templu negro-afro-asiatic, lucru cu tîlc dacă ne gîndim că nevastă-sa se iubise în tinerețe cu un negru al cărui tată era preot. Textul, ca o amibă, prinde așa fel și fel de piste.

Dacă treci cu mîna cumva pe deasupra capetelor personajelor te încurci definitiv în fire. Băiatul cel tînr se hotărîse să se însoare cu o fată care fusese prinsă de părinți cu un negru, dar datorită manevrelor bărbatului din parc planul matrimonial eșuează. Mai tîrziu se îndrăgostește însă fatal de o femeie căsătorită, cu alt nume, bineînțeles, care și ea avusese în tinerețe o legătură cu un negru, de-ți vine să te întrebi ca prostul n-o fi cumva aceeași, că doar n-or avea toate aceleași gusturi?

De vulgarități te împiedici zăpăcit și pudic ca într-un tunel al groazei în care te trezești fără să fi plătit de bună voie biletul - „în prag apărî o femeie solidă, numai brațe și solduri, cu un zîmbet chiar mai lat decît bazinul”. Autorul are organ pentru poezia salivei - „mîncam în liniște carnea și s-ar fi putut auzi și susurul salivei din gura fiecăruia excitată de plăcere”. De atîta sensibilitate se comit inabilități suave - „Era o puștoaică ce-ți lăsa gura apă”. Și nimănui o asemenea suavitate nu-i spune nimic.

Romanița Constantinescu

Exilul și împărăția

TOȚI scriitorii noștri plecați din țară (și rămași în viață ca scriitori) vorbesc cu o vagă și discretă tristețe despre literatura lor scrisă după (și dincolo). În ce ne privește pe noi, cei rămași, ignoranți fără bună știință (sau măcar voință) pentru o vreme, remarcăm acum oarecum neputincioși - și din păcate prea neimplicați - dificultatea asimilării acelei literaturi *altfel* nu doar față de cărțile scrise aici de diverși, ci chiar față de propriile cărți ale celor plecați. E limpede că *acolo* i-a întâmpinat ceva foarte puternic, o forță a noii realități, a noului lumesc, un alt sens al mimesisului (căutat sau nu), ceva care se impune în adânc, remodelând și deplasând accentele. Greu de numit acest *ceva*, chiar dacă în aparență schimbarea e simplă și firească. Șocul depinde însă de sensibilități atât de mult, încât el este cu siguranță de fiecare dată altul.

Nu doar curiozitatea ne determină dorința de a înțelege asemenea schimbări, ci mai ales conștiința că astfel putem accede spre o nouă față a literaturii noastre, pe care o ratăm clasând-o exclusiv la defulări politice. Această dorință, greu de împlinit, o satisface cu superbă dezinvoltură și franchețe cartea lui Petru Dumitriu, *Zero sau punctul plecării*. Tradusă din franceză de Maria Vodă Căpușan și de Horia Căpușan (cu o obediență față de

Petru Dumitriu, *Zero sau punctul plecării*, Editura Viitorul Românesc, 1992.

textul original fericit transformată într-o aromă de moralist francez), cartea este o confesiune, în chipul cel mai apropiat de Confesiunile Sf. Augustin, întrucât marchează o experiență care a salvat viața unui om, izbăvind-l. Ca prozator, Petru Dumitriu ne era cunoscut prin precauția lui stilistică dispusă să devină lirico-avîntată doar asigurată de soliditatea tehnică, de elaborarea intenționată la rece. Exact astfel în cazul de față. A scrie o carte în care trebuie să-ți garantezi singur doar claritatea și emoția, ambele unice, ale *sincerității*, este o imensă dificultate. Dar și a scrie *despre* o carte care înregistrează tectonica unui suflet este un imens risc căci convenționalismul rezumatului sau falsului entuziasm (personal nu literar) sînt, de astă dată, pericole firești.

Zero sau punctul plecării descrie o inițiere religioasă, un fel de creștinare pe cont propriu, profunda asumare a Trinității prin treptata revelație pe care și-o dă durerea. Cartea variază de la tonul unei liniști adînci și simple, care își urmărește propria însemnătate fără o exhibare exterioară concretă a temeiului ei (Divinitatea) și cel al fericirii extatice, volubile chiar, al freneziei explicării și memorării. Prin urmare privirea, pentru că există un întreg spectacol pictural al mîntuirii, trece de la discreția detaliilor religioase la o explozie de discurs teologic personal. Ceea ce surprinde însă pînă la capăt în această carte este faptul că nici o clipă Petru Dumitriu nu pare a-și uita suferința,

nici măcar atunci cînd ea nu se mai poate chema așa, pentru că a devenit fericirea care i-a adus mîntuirea. Ea poate fi numită șocul Occidentului, alienarea crudă și iremediabilă a individului într-un *Univers prostituțional al pieței*. Cu sporită tristețe scriitorul își revocă „lovitura în inimă” prin care l-a primit pe Isus. Revolta față de acest infern al Occidentului pierzător de suflete lumești nu devine însă milă sau indiferență, ci mai curînd bucuria secretă de a ști că astfel s-a detașat de lume. Undeva însă persistă nuanța de reproș, de dezamăgire violentă. Ar fi o impietate gravă să sugerăm că ne-am îndoi de *totala* izbăvire a lui Petru Dumitriu întru Dumnezeu, de acea elevare prin care omul lăuntric ajunge la *iertare*. Și totuși iertarea nu apare, cel puțin nu explicit, nu mărturisită. Ceea ce există și ar putea-o include sînt *mulțumirea și rugăciunea*.

A urmări traseul spiritual al acestei experiențe religioase presupune implicarea similară, ducînd astfel la un dialog al *spiritelor frămîntate*. Dintr-o asemenea perspectivă cartea lui Petru Dumitriu, deși fără structură epică și formată dintr-o calmă și pe deplin sigură rememorare a zbuciumului, nu din descrierea lui sincronă cu trăirea, seamănă cumva cu *Raportul către El Greco* al lui N. Kazantzakis. Aceeași frenezie întunecată a căutării, același extaz amar al găsirii. Citind *Zero sau punctul plecării* este aproape firesc să-ți evoci fragmente din minima moralie a personajelor lui Petru Dumitriu, reunindu-le (chiar și puțin

forțat) la nivelul unei mentalități a scriitorului. Toate aceste personaje au o fascinantă pasiune a trăirii, a lumescului epuizat cu voluptate pînă la substanța lui neagră, perversă. Scriitorul însuși a avut în țară o patimă a vieții, o (i)morală a plăcerii. Occidentul l-a întrebat în maniera universului prostituțional: „te vinzi bine?”, refuzîndu-l pentru că nu-i putea digera asperitățile de ființă particulară, de creștin. I-a oferit o existență în nenorocire, precară și provizorie.

Ca să poată exista, confesiunea trebuie să aibă o justificare, o *aripă ocrotitoare*, să provoace disponibilitatea de a fi acceptată în sufletul celui care o ascultă. Cea a lui Petru Dumitriu o are, prin forța vie și fidelă a scrisului său dar probabil mai ales prin autenticitatea trăirii. În exil, prin suferință și înțelepciune, și-a aflat împărăția.

Andreea Deciu

Imaginarul bine temperat

CLOACA este o alegorie a evenimentelor petrecute în și după decembrie '89. Și anume una explicită.

Dan Bogdan, autorul amintitului roman, anagramează și criptografiază personaje și întâmplări în mod fals, pentru că nu are intenția să le ascundă în spatele metaforei sau ironiei, ci, din contră, dorește să le înfățișeze în lumina pamfletului. Din această situație contradictorie rezultă dificultatea întreprinderii respective, pericolul căderii în banal sau în opusul acestuia, absurdul total (ambele neinteresante literar).

Din fericire (pentru D.B. și lectori) cartea nu ajunge decât rareori la cele două extreme, echilibrul între ele fiindu-i chiar miza din punct de vedere tehnic. Echidistanța se menține prin inteligența cu care se construiește epicul, prin imaginația „spumoasă” care totuși nu exclude metafizicul. Din nefericire (pentru Iulian Radu și privitori), grafica semnată de caricaturistul ce poartă numele din paranteză cade deseori în capcanele menționate. Cu rare excepții, cele 27 de caricaturi în cauză, care prin numărul lor reduc lungimea volumului la 73 de pagini, nu reușesc să „însoțească” romanul. Nici copertile, „desenate” de aceeași mînă, nu aduc prin realizarea lor prea explicită vreun serviciu cărții -

Dan Bogdan - *Cloaca*, roman, Editura Sylo, 1992, Grafica Iulian Radu

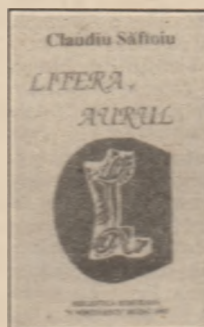
ele înfățișează un Budha-Iliescu pe o gamă de cadavre și cuplul Ceaușescu în chip de păsări care sfîșie trupul unui copil.

Cloaca, rămînd la nivelul literei tipărite, reprezintă un amalgam de întâmplări trăite, observate, în orice caz comentate prin voce interioară de către Anatoli, o eminentă cenușie venită din estica Vescovie în vizită în Gad, capitala Numaliei, unde în urma Revoluției Dictatorului fusese înlocuit de Milua-Marele Iluminat. Călătoria are ca scop transmiterea ordinilor Vescoviei, care la început îi sînt îndeplinite cu sărutări de mînă lui Anatoli, date de către Milua și generalul D., șeful serviciilor secrete. Însă, după înăbușirea manifestației din Piața de Ulei, Anatoli nu mai este ascultat, Marele Iluminat acționează independent, și spionul vescovian pleacă în altă misiune după ce „întimplător” și regimul lui Milua se prăbușește. Peste evenimentele cu trimiteri la realitate se suprapun personaje și acțiunile acestora fantastice, în materia cărții plutesc simboluri: cel al futurului - emblema a Numaliei ante și post „revoluționară”, acela al hermafroditului (Zulina, amanta generalului D. printr-o operație chirurgicală plătită de Ralin, primul-ministru, ajunge bărbat și ia locul acestuia din urmă în fruntea guvernului și în inima homosexualului Milua, schimbîndu-și apoi numele în Zulin). Apare și simbolul christic: leaderul (sic!) din Piața de Ulei este crucificat și apoi i se dă foc. Unele pasaje ale romanului sînt memorabile - vînașoarea organizată de Ralin, curățirea Pieței de Ulei, sau recepția oferită după această curățire reprezentată fragmente în care perspicacitatea pamfletarului se unește cu imaginația artistului.

Cartea lui Dan Bogdan este o încercare, și se pare una reușită, de a reformula istoria, de a o deforma, livresc prin pătrunderea în imaginar, astfel, cel puțin din acest motiv, lectura ei poate fi un exercițiu plăcut. Cel puțin.

Bogdan Dumitrescu

Un debut olograf

ÎNAINTE de a vorbi despre *calitatea literaturii din Litera, aurul*, trebuie spus că această carte olografă, scoasă în doar 100 de exemplare este semnificativă și reprezentativă pentru starea dificilă a activității editoriale

în România. Cel puțin din acest motiv merită atenția noastră. Claudiu Săftoiu optează oarecum surprinzător, dacă ne gîndim la vîrsta lui și la „mediul” în care se mișcă, pentru formule stilistice și ritmice clasice ale poeziei românești (Eminescu, Arghezi, chiar pașoptiști). Am spus „surprinzător”, pentru că autorul volumului de față este student în anul IV al Facultății de Litere din Universitatea bucureșteană, unde, din fericire, de vreo doi ani „au pătruns” ca dascăli reprezentanți de calibrul ai generației '80 (Mircela Cărtărescu, Ion Bogdan Lefter, Cristian Moraru) și unde funcționează (cu mari intermitențe, după publicarea volumului colectiv) Clubul Literar, pe care Claudiu Săftoiu l-a frecventat un timp. Or, poemele din *Litera, Aurul* sînt foarte diferite, în majoritatea lor, atît de poezia optzecistă, cît și de cea a „fantasmaticilor” Fevronia Novac, Alexandru Pleșcan sau Andrei Zlătescu.

Această - altfel temerară - „automarginalizare” nu mi se pare însă deocamdată (e vorba de un volum de debut) profitabilă poetic. Căci rare sînt cazurile în care tînărul poet reușește să ștergă impresia de retorism desuet. Versurile sale, de multe ori simple „răspunsuri la rimă” și cu o substanță

Claudiu Săftoiu, *Litera, Aurul*, Biblioteca Județeană „V. Voiculescu”, Buzău 1992.

diluată, par a se naște cumva exterior, dintr-o rețetă ritmică (prozodică), aparent infinit productivă: „s-a dus mirarea ruptă din hîrtie/ pe pieptul strîmt o boare mai rămîne/ ca umbrele sub pasăre stăpîne/ de zborul ars în zarea siniliei/ s-au dus și înălțimile păgîne/ de unde să plutească litera doar știe/ cînd singură se mișcă aspră vie/ ademenind poezii să o-ngîne/...” (pag 8); „o clipa departe nu-s lucruri în jur/ aștept să se-audă rumoare de jale/ cînd fără-ndoială mîhnirile tale/ își mută pe umeri colindul impur/...” (pag 15). Ca să nu mai vorbim de „rateuri” regretabile precum: „doar picurul statuii-n aer tună” (pag 12) ori, bunăoară, „aminte ia că inserarea pleacă/ lăsîndu-te tăiat sub zeci de strunguri/...”

Ceva mai promițător, poate un punct de pornire pentru un viitor volum, ar fi franchețea sentimentului și nonșalanța „frazării” din *în carte, să scrii, ce rămîne, copiii în poală* („se-adună copiii în poală/ te trag de nas de urechi/ de școala primară de diplome/ de semnul de carte ținut între dinți/...”), cu toate că și această alternativă ar putea eșua într-un optzecism accesibil, „de serie”.

Mă gîndesc acum că impresia generală pe care o lasă poemele lui Claudiu Săftoiu ar fi putut fi, în parte, salvată de caracterul olografic al volumului, de numărul mic de exemplare („Ediție bibliofilă. A apărut în 100 de exemplare semnate de autor”, stă scris pe coperta interioară) sau, paradoxal, pînă și de prezentarea exagerat elogioasă, scrisă de Gheorghe Istrate pe spatele cărții - toate acestea adunîndu-se parcă într-un „gavrochism” nu lipsit de farmec, într-un gest de frondă ingenuă în fața numeroaselor piedici pe care le întîmpină azi (și întotdeauna) manuscrisul unui autor tînăr, în drumul spre tipar. L-au mai făcut „tîrgoviștenii” și, mai recent, Liviu Uleia. Dar, din păcate, transpunerea în caractere tipografice uzuale de la sîrșitul volumului are un efect neplăcut, de tautologie preventivă (deloc ingenuă), căci Claudiu Săftoiu scrie suficient de citeț.

Mihai Iacob

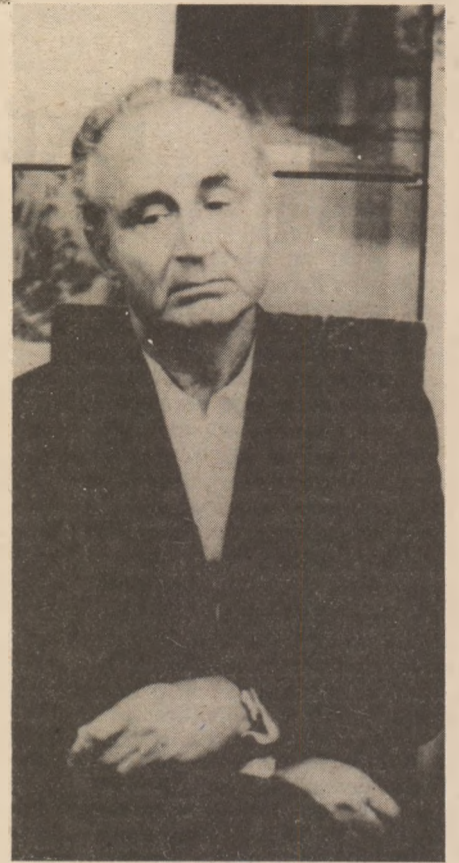
O călătorie cu Radu Tudoran

L-AM cunoscut tîrziu pe Radu Tudoran, cred că la o petrecere în casa Denisei Comănescu și a lui Nicolae Prolipceanu. Ca adolescent fusesem un mare admirator al cărților lui și mi-a făcut plăcere să-i vorbesc despre ele și poate din acest motiv m-a privit cu simpatie și m-a poftit să-l vizitez ori de cîte ori am chef să beau un pahar cu vin bun. Îmi plăcea bărbatul înalt, bronzat, de o delicatețe cu totul aparte, rar de găsit printre artiști. Am profitat de invitație și l-am vizitat de cîteva ori în apartamentul de lângă Cișmigiu. Burlac înrăit (dar și veșnic îndrăgostit), ne primea bucuros, pâlăvrăgeam, beam vin și nu rareori priveam cîte un film pe video. Fără să devenim chiar prieteni, îl ascultam cu plăcere, așa am aflat că noaptea de anul nou o petrece scriind, de obicei prima pagină a unui nou roman. Două tablouri de Victor Brauner pe care le-am admirat au fost un prilej de a aborda un subiect delicat: Geo Bogza. Nici unul dintre ei nu fusese membru de partid, dar fiecare avusese alt drum și, mîhnit, mi-a mărturisit că a fost multă vreme certat cu fratele lui pe motivul că Geo îl considera pe fratele lui mai mic „un scriitor pentru coafeze”. Și din acest motiv hotărîse să-și

schimbe oficial numele „pentru a muri cu numele sub care mă cunosc cititorii mei”. Odată, după încălzirea vremii, l-am vizitat la Snagov împreună cu Daniela Crăsnaru care îi edita cărțile. Acolo mi-a vorbit despre cărțile mele pe care le citise între timp și despre o mare dragoste cu o canotoare care traversa în fiecare noapte lacul pentru a-l vedea și care, din motive neștiute de nimeni, s-a sinucis. Cîțiva stîlpi de piatră ciopliți de Vlasiu marcau tăcuți pe malul lacului fosta iubire.

În primăvara lui 1987, printr-o întîmplare fericită, am fost invitat împreună cu George Ivașcu și Radu Tudoran la Bratislava unde A.I.C.L. organiza un colocviu despre romanul european. Radu Tudoran, care era într-o criză de sciatică, și-a amînat plecarea cu două zile, iar George Ivașcu, care nu suporta trenul, a plecat cu avionul. Gazdele ne repartizaseră într-un hotel luxos de partid, o garsonieră pentru mine și un apartament lor. Chichiricioșii peste măsură, Ivașcu a început să urle că el nu doarme cu altcineva în cameră și s-a mutat în garsonieră. Astfel am devenit „stăpînul” unui apartament vast pe care urma să-l împart cu Radu Tudoran. Am

cumpărat unt, pîine, șuncă, brînză de Rockfort, fructe, bere și vodcă și prima noapte după sosirea lui am petrecut-o mîncînd, bînd și pâlăvrăgînd. Așa avea să fie în fiecare noapte, fără excepție. Veniți din țară, ne bucuram ca niște copii de căldura din apartament, de apa caldă de la baie, de privilegia Dunării, de mîncare și băutură. Iar eu mă bucuram și de amintirile pe care Radu Tudoran mi le încredința. Am aflat astfel de marele succes de care s-a bucurat primul roman publicat de Radu Tudoran, *Un port la răsărit*, de milioanele (adevărata) pe care le-a cîștigat cu cartea, bani pe care i-a cheltuit încercînd să-și construiască un iaht, undeva într-un port de la Dunăre. Vasul i l-au naționalizat comunistii și a putrezit pe chei, iar pe autor l-au pus la index. A trăit o vreme stilizînd traduceri din limba rusă, pînă cînd, într-o zi, ESPLA i-a propus să scrie o carte despre descoperirile geografice ale călătorilor români. S-a documentat un an, dar apoi contractul a căzut baltă. Cu nostalgia vasului pe care nu reușise să-l termine și cu notele făcute s-a apucat și a scris *Toate pînzele sus*, primul mare succes de după război al prozatorului. Noaptea erau scurte și limpezi și ele se

sîrșeau pe la ora 4 în urletele și gemetele care răzbăteau prin peretele subțire ce ne despărțea de Ivașcu. Invariabil, George Ivașcu își termina noaptea visînd că s-a anunțat la radio arestarea lui. Era semnalul pentru a porni și noi spre visele și coșmarurile noastre.

Ștefan Agopian

Dintre dispăruți

Revistele culturale aflate pînă de curînd sub oblăduirea Ministerului Culturii au fost abandonate din motive financiare. Faptul că sînt serioase culturale, destinate unui public avizat, incapabile de „frivolități” improvizate, le-a dus la pierzanie. A le deplînge soarta e probabil un gest romantic, necesar, corect dar - ne temem - inutil. Printre aceste reviste de curînd dispărute se află și *Manuscrisul*, al cărei ultim număr este sînt de bine realizat încît merită poate cel mai mult să fie descris cu satisfacția dureroasă cu care remarcăm o pierdere importantă.

O bună parte din revistă este consacrată avangardei ca orientare estetică experimentată istoric, și ca de obicei cititorului îi sînt puse la dispoziție documente inedite despre Tristan Tzara în vizitarea lui Șașa Pană și Ștefan Roll, despre B. Fundolanu și Ilarie Voronca. Originalitatea acestui număr din *Manuscrisul* constă în elasticitatea combinațiilor de „antic” și „modern”, cînd documentele privitoare la avangardă sînt însoțite cu altele: despre *Istoria Imperiului Otoman* a lui Dimitrie Cantemir, amănunte din biografia lui Ion Budai-Deleanu, pagini din jurnalul lui Nichifor Crainic. Bogăția subiectelor tratate este remarcabilă, dar împreună cu seriozitatea abordării tocmai ea ne permite un rezumat care cu siguranță ar schematiza prea mult chestiuni atît de interesante. Coerența revistei, atent supravegheată prin dispunerea succesiunii temelor, este asigurată de împărțirea pe secțiuni (Centenarul Vasile Alecsandri, teatru - ilustrat de tragedia *Ifigenia* a lui Radu Stanca, jurnal - însemnările lui Radu Petrescu dintre 16 ianuarie și 5 aprilie 1947, cultură și civilizație, confesiuni, laborator de creație, scriitorul și istoria, scriitorii români în arhive austro-germane și străine.

După cei douăzeci de ani de la apariție impliniți în 1990, *Manuscrisul*-ul intră într-o zodie mai puțin fastă (care sperăm că va fi trecătoare) cu demnitatea unei tinute culturale ireproșabile. (A.D.)

LIMBA ROMÂNĂ

Cățelușul Samurache

DINTRE poemele lui Grigore Alexandrescu, patru au ca erou pe cel mai credincios prieten al omului din lumea celor care nu cuvîntă: *Cîinele soldatului*, *Cîinele izgonit*, *Cîinele și cățelul*, *Cîinele și măgarul*. Le-am citat în ordinea ivirii lor în textul excelentei ediții critice, însoțită de note, variante și bibliografie, întocmită de I. Fischer și tipărită la ESPLA, acum 35 de ani (1957). Adăugăm observația că „fabule” propriu-zise - îndeplinind, adică, toate condițiile speciei - sînt numai ultimele trei. Printre acestea un loc deosebit ocupă *Cîinele și cățelul*, pentru motivul că personajele principale - amintite în titlu - poartă nume, în timp ce al treilea rămîne anonim (un bou oarecare). Cîinele - un „dulău de curte ce lătra foarte tare” - se cheamă Samson, iar numele său este transparent, trimițînd către personajul biblic evocat de Eminescu în primele versuri din *Scrisoarea V*: „Biblia ne povestește de Samson, cum că muierea, / Cînd dormea, / Tîindu-i părul, i-a luat toată puterea / De l-au prins apoi dușmanii, / I-au legat și i-au scos ochii”. Potrivit legendei, Samson și-a redobîndit, ulterior, vîaga dinții, așa încît prestigiul numelui său, ca simbol al forței care îi făcuse celebru, rămîne intact. În schimb, „Cățelușul Samurache, ce ședea la o parte / Ca simplu privitor”, poartă un nume cu structură opacă pentru obștea vorbitorilor. Cu excepția chinologilor și a lingviștilor, puțini cunosc amănuntul interesant că, înainte de a fi devenit nume propriu, *samurache* (cu *s-*, nu cu *S-*) a denumit (și continuă să denumească) un soi de cîini cu părul fin, lucios, lîns, aducîndu-se cu blana *samurului*, o mustelidă originară din pădurile siberiene și din Asia Centrală, cu blană de mare preț, de culoare sură, cu o pată albă pe piept. *Samurului* i se mai zice, cu un neologism împrumutat din franceză, *zibelină*. În crîmpeii următor, din Eminescu, *Sărmanul Dionis*, *samur* nu denumește animalul, ci blana lui, mai exact, obiectul de îmbrăcăminte scumpă făcut din această blană: „Vedea răsărînd domni în haine de aur și *samur*”. Nu va fi, poate, lipsit de interes amănuntul că,

în *Mihaida*, Cîntul II, versul 423, I. Heliade Rădulescu întruchipează, după modelul lui *argenteu*, *ăureu*, *marmoreu* - împrumutate de-a gata din latină sau italiană - adjectivul *samuréu*, confecționat dintr-un turcism (*samur*) căruia i se anină sufixul latino-romanesc - *eu*, cu femininul - *ee*: „O pelerină neagră / De *samurée* piele cădea rotund pe mijloc”. Tot în *Mihaida*, Cîntul II, versul 402, ne întîmpinăm cu expresia *privire acvilee*, în cadrul căreia adjectivul epitet este derivat după același tipic, cu observația că tema determinantului (*acvil-*) este, astăzi dată, latinească.

Fără să fie foarte productiv, sufixul neogrecesc *-ache (-achi)*, identificabil în structura numelui pe care îl poartă cățelul lui Grigore Alexandrescu (*Samurache*), a mijlocit plămăsierea cîtorva pitorești formații în limba română. Una din cele mai interesante este *mangafache*, extrasă de Caragiale, cu ajutorul sufixului în discuție, din turcismul depreciativ *mangafa*, „bleg”, „nătărău”, „greoi”, „ridicol”. Transcriu o replică a Miștei, din comedia *D-ale carnavalului*: „Bibicule, *Mangafaua* pleacă mîine miercuri la Ploiești, remși singură și ambetată; sunt foarte rău bolnavă; vino, să-i tragem un chef”. Ca termen insultător, *mangafa* reapare în schița *Atmosfera încercată*, bineînțeles, în stratul dialogat al textului: „- Atunci, dă-mi voie să-ți spun, adicăte, că ești o *mangafa*”. Față de cuvîntul de bază, derivatul cu *-ache* are un sunet concesiv - atenuant, aproape ironic-alintător: „Ai văzut acu, *mangafache!*” - așa sună reproșul îndulcit al „mamiței” către feciorul ei, în schița Art. 214.

Cea mai năstrușnică formație cu *-ache* este, cred eu, *hîdache*, extrasă din *hîd* „slut”, „respingător (la înfățișare)”, un fel de superlativ pentru „urît”. Iată un citat caracteristic argezean, din poemul *Cucoana-mare*: „Chirurgu-i netezește pe la gură / Și pleosape, zilnic, cîte-o zbricitură / Cînd fața-ntregă s-a zbricit / Ca un ciorap mototolit / I-a tras-o, pielea, n jos, în gușe / Zgîndu-i un obraz ca de păpușe / Intins ca sticla, neputînd să rîdă / Să nu plesnească luciul, să iasă

mutra hîdă”. *Hîdache* „urîtului” (!) este unul din sinonimele, relativ eufemistice, ale *dracului*, rînduindu-se într-o serie pe cît de bogată pe atît de pitorească, alături de *aghiuță*, *benga*, *códea*, *cornea* și *cornilă*, *cel-de-pe-comoară*, *ducă-se-pe-pustii*, *naiba*, *necuratul*, *nefrtatul*, *nódea*, *tichiuță*, *ucigă-l crucea*, *ucigă-l toaca*. Fiecare dintre aceste sinonime - cuvinte sau expresii - ar fi vrednice de o analiză specială. Mă mulțumesc cu observația că „dracul” beneficiază de o interdicție lexicală, un fel de „tabu” lingvistic, hrînit de eresul primitiv că, dacă se aude „numit” de-adevăratalea, el - dracul - trece la... represalii.

În comediile lui Caragiale, cîteva personaje poartă nume derivate cu sufixul *-ache*, iar învederarea structurii lor lingvistice, care nu e chiar străvezie, le face parcă și mai pregnante. Ca o mînușă perfect croită i se potrivește ramolitului *Agamiță Dandanache* numele. Căci *Agamiță* - căruia *Trahanache* îi zice, printr-un fel de etimologie populară, *Gagamiță* - este rezultatul stîlcirii, în urma unei diminutivări pripite, a falnicului nume homeric *Agamemnon*. Iar *Dandanache* reprezintă însoțirea „armonioasă” a sufixului în discuție, *-ache*, cu turcismul *dandană*, sinonim cu *belea* și *bucluc*, împrumutate, și ele, tot din turcă, dar și cu neogrecismul *chichion*, pe care bine îl cunoaștem din Creangă, *Povestea porcului*: „[...] m-am luat după capul tău cel sec[...]”. Și acum, iaca în ce *chichion* am intrat. Or, *Dandanache* ni se înfățișează ca un buclucaș și un încurcăreț de-a mai mare dragul... Vrednic, deopotrivă, de luare-aminte este numele lui *Trahanache*: același sufix se anină, de astăzi dată, balcanismului *trahană*, aluat nedospit *frecat* mărunt în palme sau dat pe răzătoare și pus în supă în loc de tăiței!; sinonim popular semnificativ: *frecăței!* Concluziile le poate trage oricine, dacă își reprezintă „firea” personajului.

În întreaga operă a lui Caragiale, o singură dată un derivat cu *-ache* denumește o ființă care, pînă la urmă, rămîne ingenuă, mă refer la „nenea *Anghelache*”, eroul schiței *Inspecțiune*, una din capodoperele genului, revelîndu-ne un „alt” Caragiale. Cît de inspirat ni se dovedește, iarăși, în această privință, scriitorul ni se învederează din faptul că, în episodul final, personajul devine un simbol al inocenței. Or, numele său trimite tocmai către *ángelos*, în greacă, „înger”.

G.I. Tohăneanu

T. Vianu și corespondenții săi

NE-AM obișnuit, din păcate, să percepem valorile noastre de căpățîni numai în forma rotundă a zenitului lor de parcă au apărut, din neant, în forța plenitudinii lor asemenea Minervei din spuma valurilor. Rar preocupare marcată pentru procesul devenirii lor. Și chiar cînd ni se înfățișează în toată forța personalității lor exemplare în loc de a le omagia cum se cuvine, pulsioni nihiliste se năpustesc asupra-le, pentru a le coborî, cu huiet, de pe soclu. Tudor Vianu e o pildă a acestei atitudini care e deopotrivă hilară și tragică. Nu auzim, astăzi, zăngănitul tinichelelor demolatoare ce se încapățînează în a nu reține din opera și personalitatea lui Vianu decît „colaboraționistul” (se putea?) prostituat? Dar nu de aceste porniri rătăcite ale unor demolatori fără orizont aș vrea să mă ocup aici (le va veni, sînt sigur, vremea) ci de procesul devenirii lui Tudor Vianu ca o mare personalitate a culturii românești. Prilejul acestui excurs necesar ne e oferit de apariția unui volum (primul dintr-o ediție în trei tomuri) care adună corespondența primită de Vianu de la contemporanii săi. Prima scrisoare e datată iunie 1916 iar ultima, decembrie 1935. Sînt, deci, două decenii de zbatere întru împlinire pe o spirală a înfăptuirilor, cu sușuri nelipsite de poticniri fatale, învinse de vitalitatea unei voințe ce aspira să se constituie în ceea ce destinul îl menise să devină. Altfel spus, a învins într-o splendidă efortare a energiei spirituale ce și-a găsit albia ideală.

În 1918 (scrisoarea din 1916 a lui Al. Busuioceanu e o excepție fericită în acest sumar), cînd proaspăt licențiat primește o epistolă de la Vasile Voiculescu, Vianu era un tînr (avea 20 de ani) literat din cercul macedonskian care, refuzînd cantonarea în sfera îngustă a unei școli, manifesta disponibilități și pentru altele. Începutul epocii postbelice era, firesc, neașezat și sub raport literar. Noua hartă literară acum se naște și grupările erau la începutul constituirii. *Viața Românească*, nu reapăruse, *Gîndirea* se va întemeia abia în 1921, *Veața nouă* cu simbolismul ei sterp nu îl atrăgea, înct Lovinescu, cu al său *Sburătorul* (apărut în 1919), era forța de atracție pentru spiritul novator. Vianu renunțase la poezie, scria critică literară (mai ales, la început, în *Sburătorul*), dar și articole teoretice în *Ideea Europeană* a lui Rădulescu-Motru, în *Arhiva* lui Gusti, era profesor de liceu, avînd cîteva prietenii durabile, bucurîndu-se de prețuirea sinceră a unor distinși colegi de generație (Ralea, Perpessicius, Al. Busuioceanu, Dragoș Protopopescu, Ion Barbu, Simon Bayer, Ion Marin Sadoveanu). Gîndul său, după ce își luase licența în filosofie în 1920 (cea în Drept o dobîndise în 1918), era să obțină un doctorat în filosofie în străinătate care să-i fixeze preocupările, pregătindu-l spre cariera universitară. După un popas neconcludent la Viena, se va decide pentru Germania și, aici, după avatururi, va opta, după ce abandonase ideea unei teze despre corespondența lui Flaubert, pentru aceea despre poetica lui Schiller publicînd-o, în 1923, la Tübingen unde profesa Karl Gross care i-a fost conducător științific. Popasul vienezogerman, bine reliefat în corespondența primită, va fi mult profitabil ca orizont

Scrisori către Tudor Vianu. Vol. I (1916-1935). Ediție îngrijită de Maria Alexandrescu Vianu și Vlad Alexandrescu. Note de Vlad Alexandrescu. Editura Minerva, 1992.

de cunoaștere și de așteptare. Revine în țară în 1923 și, deși, încă din 1922, prietenul Ion Marin Sadoveanu îi comunicase că e dorit (de grupul de la *Viața Românească*, în frunte cu Ibrăileanu), la o catedră, la universitatea ieșeană și - prin Gusti, Rădulescu-Motru și Pârvan - și la cea bucureșteană, speranțele sînt departe încă de realizare. Tot ce izbutise a fost un post de suplinitor de limba germană la liceul Gh. Lazăr din București (care-i ocupa patru zile din săptămîna) și o debordantă activitate publicistică, epuizantă. În noiembrie 1924, exasperat, îl întreba pe Ibrăileanu, pe cale epistolară, „dacă nu se poate aranja nimic pentru mine toamna aceasta, la Iași”. Î se încredințase, ce-i drept, un curs, din 1924, la universitatea din București. Dar de abia în 1927 izbutește să devină docent universitar pentru estetică și în 1928 conferențiar. Primise, pentru asta, ajutorul lui Ralea, profesor universitar plin din 1924 și cu bune relații peste tot. În noiembrie 1927 îi scria repede, după două epistole ale lui Vianu: „Am scris lui Motru și Ibrăileanu lui Gusti. Alceva ce să mai facem? Să așteptăm împrejurările favorabile - dacă se vor ivi. În orice caz, scrii-mi dacă s-a fixat concursul și dacă nu s-a cerut suprimarea catedrei”. Situația sa în învățămîntul universitar era în limitele unei cam fragile stabilități relative. Cum nu era profesor titular (avea să ajungă la aceasta demnitare tocmai în 1944), conferința lui trebuia plasată în schema unei catedre cu buget asigurat. Dimitrie Gusti va fi acela care îi va acorda protejare, țînînd conferința lui Vianu pe lângă catedra de sociologie. De aici - am mai spus-o - multitudinea cursurilor sale speciale, nu chiar toate strict agreeate de conferențiarul de estetică. Și, repet, această nesiguranță a statutului său didactic, care a durat aproape două decenii, nu putea să nu-i producă amărăciune. Era amărăciunea unei nedreptăți încercată acut. Nu vreau să atribui această nesiguranță prelungită condiției sale evreiești la origine, chiar dacă s-a născut botezat în religia creștin-ortodoxă. Părinții săi s-au convertit cu doi ani înaintea nașterii lui Tudor. Dar e evident că lipsa stabilității în cariera didactică l-a determinat să evite opțiunile clare în publicistică și chiar în activitatea - efită a fost! - politică. Scria peste tot. Și la *Mișcarea literară*, și la *Arhiva* lui Gusti, și la *Revista de Filosofie* a lui Motru, și la *Viața Românească*, și la *Gîndirea* lui Crainic, și la *Minerva* universitarilor ieșeni și încă la multe altele. Nu-și putea îngădui refuzul, mai ales acolo unde oficiau universitari de care depindea șubreda-i situație didactică. Sigur că avusese știința de a-și impune independența în cugetare și atitudine, care i se respecta. Pînă prin 1926 - 1927 situația de colaborator apropiat la *Viața Românească* și *Gîndirea* (unde, Vianu fusese, la un moment dat, chiar redactor) nu șoca. Între cele două reviste se stabiliseră raporturi aproape cordiale, chiar cînd se polemiza. Ralea, în 1927, ca raportor în comisia pentru titularizarea lui Crainic ca profesor, îl recomandase călduros. Polemica se va încinge după 1928 și, mai ales, după 1933, adică atunci cînd se va accentua ortodoxismul doctrinar al revistei și spiritul ei agresiv antieuropeist și retrograd fascizant în toate ale politicii. Culmea e că Vianu, și în aceste condiții, continuă să rămînă în cercul *Gîndirii* și apropiat al lui Crainic, deși acesta fusese arestat și implicat, la sfîrșitul anului 1933, ca autor moral al asasinării lui I.G. Duca, determinînd întreruperea apariției *Gîndirii* timp de peste un an. Să nu fi realizat Tudor

Vianu incompatibilitatea prieteniei sale cu directorul ultraretrogradului cotidian *Calendarul* (suspendat, și acesta, pentru filolegionarismul său declarat la sfîrșitul lui 1933)? Greu de crezut. Să-i fi interzis, sufletește, o astfel de ruptură vechea lor amicitie? Cine ar putea răspunde, acum, limpede acestei interogații care semnaleză, orice s-ar spune, un echivoc deplorabil?. Ce-i drept, Vianu avusese grijă, încă în 1924, să publice în *Gîndirea* un remarcabil eseu (*Statul ca îndreptar*) care îi preciza poziția ideologică, net opusă celei promovată de Crainic. Dar mai tîrziu, cînd contururile ideologice ale *Gîndirii* s-au accentuat în sens sugestiv, Vianu a tăcut, nereacționînd în vreun fel. Să mă întreb din nou: n-a vrut, n-a putut să o facă sau îi convenea această ambiguitate aproape vinovată? Există în acest volum de corespondență o scrisoare a lui Blaga din mai 1930, extraordinar de importantă, pentru că fixează opoziția filosofului față de ortodoxismul lui Crainic. Vianu publicase un mic articol în revista genoveză *Pax (Ideologia contemporană românească)*. Traducătorul articolului l-a adăugat, cu de la sine putere, aici, pe Blaga într-o înșiruire care îl afilia ortodoxismului. Blaga a protestat pe lângă Vianu, explicîndu-se: „Însuși Nichifor Crainic a primit de la mine o serie de scrisori prin care ceream să nu limiteze programul *Gîndirea* la «spiritualitatea ortodoxă»; visam ca acest program să fie: simbolic - o verticală bipolară: spiritualitatea sus, adîncimea anonimului etnic jos (adîncirea etnicului - ca rezultat al adîncirii în genere și nu ca rezultat al căutării etnicului). Ideologic aceasta am expus-o și în *Filosofia stilului* 1924 - precum și în alte articole. Ortodoxia e numai un caz al spiritualității spre care tînde apetitul metafizic al generației noastre”. Și cita încă alte exemple care disociau opera sa literară și filosofică de ideologia lui Crainic. Vianu i-a explicat senin că nu el l-a citat ca discipol al ortodoxismului profesat de Crainic. N-a simțit însă nevoia interioară de a discuta opinia antiortodoxistă dezvoltată de Blaga. Ba chiar o lună mai tîrziu, cerîndu-i lui Pompiliu Constantinescu să colaboreze la *Gîndirea*, acesta refuză decis, motivînd prin „atitudinea mea anterioară adversă față de ortodoxism”. N-aș voi să extind comentariul pe marginea acestui contencios, oricum încărcat, pentru că la locul cuvenit îl voi dezvolta

IMPORTANT e că din acest tom de corespondență ne apare figura de interior a esteticianului. Solemnul de mai tîrziu, pe care l-a cunoscut generația mea, fusese în tinerete un aproape expansiv și chiar petrecăreț, știind să se desfete la un chef cu prietenii. Scrisorile din Germania trimise de Ion Barbu, picante pînă la dionisiac, nu-l semnaleză pe Vianu numai ca „depozitarul” mărturisitorilor lui Barbu despre dezlîntuita sa viață galantă dar și drept un, ce-i drept, mai rezervat, participant care știa să deguste vinul, petrecerea și femeia. Vianu era săritor nu numai față de prieteni în nevoie dar și față de tinerii studioși, dîndu-le sfaturi, ajutîndu-i să publice și să le protejeze cariera. Scrisorile primite de la Petru Comarnescu, Al. Dima, Victor Iancu, Anton Golopenția, Petru Marcu Balș, (alias Petre Pandrea) sînt, în acest sens, deplin edificatoare. Iar prestigiul său continua să se consolideze constant. După debutul în volum, în 1925, cu *Dualismul artei*, urmat, în același an, de *Fragmente moderne* și, în 1926, cu *Masca timpului* (articolele din *Mișcarea*

literară) îi apare, în 1930, volumul care îl consacră (*Poezia lui Eminescu*), consacrare fixată prin lucrarea următoare drept esteticianul generației sale. Numai că această disciplină, la noi, era puțin considerată, stimă cucerind, dimpotrivă, eseistica spumoasă sau critica literară cu valori expresive. Or, Vianu abandonase, încă de prin 1920-1921, critica literară (atrăgîndu-și reproșul lui Lovinescu) optînd pentru statutul de estetician, asimilat la noi cu *Filosofia scoarțoasă*, neagreată și chiar luată în deridere. De aceea, la apariție, în 1934, a primului volum din capodopera sa *Estetica* (vol. II în 1936) comentariile s-au lăsat așteptate, aproape nevenind. E feliicitat în scrisori iar corespondenții săi îl consolau de tăcerea, cam penibilă, de care a avut parte o astfel de carte monumentală. Și-a văzut înainte de destinul său. Dar e evident că aprehensiunea față de estetică, din mediile literare românești, l-a îndurerat, deși, în 1935, Academia Română îl alesese membru corespondent. Era o personalitate peste tot stimată, în ciuda nesiguranței situației sale didactice. Dar amărăciunea se păstrase, știind bine că, la noi, eforturile sale științifice sînt plasate binisor în afara spiritului creator și a originalității spectaculoase. Viața de familie i se așezase. În 1930 s-a însurat (tocmai la 32 de ani) cu flica vestitului medic prof. S. Irimescu, destul de repede a venit primul copil (Ion). Totul se normalizase, muncind enorm și cu spor pentru a se pune la adăpost de neplăcute surprize. Care, totuși, s-au produs.

EDIȚIA e, în general bună. N-am putut colțona textul cu originalele pentru că ele se află în păstrarea familiei. Destule scrisori sînt cunoscute. Cele ale lui Ion Barbu (unul dintre stocurile cele mai corpolente din volum) din ediția Nicolae Scurtu, corectîndu-se, acum, erorile de datare, de lecțiune, fiind și întregite acolo unde dl. N. Scurtu, din neglijență, le amputase. Se află însă în ediție și scrisori inedite ale lui Ion Barbu. Notele d-lui Vlad Alexandrescu sînt utile, la obiect, accentul căzînd pe informația de tip enciclopedic. Editorul nu e istoric literar (și asta se vede), neputînd, de aceea, să le comenteze din această perspectivă chiar atunci cînd este absolut necesar. Îi semnalasem, în comentariul pe marginea volumului 14 din *Opere*, că se cuvenea clarificată, în note, chestiunea originii iudaice a familiei Vianu. Fiul esteticianului, dl. Ion Vianu, a dat curs propunerii mele, explicînd lucrurile într-un extraordinar articol publicat, în 1991, în revista „22”. Dl. Vlad Alexandrescu ar fi trebuit să preia această informație, de neîndoielnic interes pentru istoria literară, în notele la cele două scrisori ale lui Al. Vianu-tatăl (decedat în 1926) către fiul său. Din păcate, n-a făcut-o (din neglijență, din nepăsare sau din neînțelegere?), deși aici era locul acestei clarificări. Îl sfătuiesc să repare eroarea într-o adendă la tomul următor al acestei ediții. Bucuros mult că primul tom al ediției a apărut, sper din inimă că următoarele două vor apărea într-o cadență normală. Adică în viitorii doi ani.

ALĂTURI, PE ACE

DINTRE genialele cugetări ale Președintelui Mao Tze-dun am reținut una care cred că dă măsura totului și în care marele conducător își îndeamnă conaționalii să citească, „deoarece e mai ușor să citești o carte decât să tai un porc; porcul se zbate, în timp ce cartea stă nemișcată”. La prima vedere așa e, dar dacă te gîndești mai bine vezi că nici la figurat cartea nu stă pe loc. Sunt cărți care doar te așteaptă, altele care te rețin, dar altele te urmăresc, chiar sar din loc în timpul lecturii. Nici o carte nu stă nemișcată căci lectura implică și altceva decât o operație similară cu a scoate cu lingura dintr-un castron o supă.

Într-o pagină mai veche din seria *Simple întâmplări în gînd și spațiu* (1982) am pomenit ceva din experiența mea de funcționar la Biblioteca Academiei, de situația de a păzi sute de mii de cărți, cele mai multe ignorate și resemnate în soarta lor, așteptînd doar cu o vagă speranță să iasă din imobilitate, să-și mai capete pentru o clipă rostul. Că lucrul acesta nu se întîmpla decât excepțional e un fapt trist, mai ales pentru cineva care, asemenea mie, mă hotărîsem să scriu la rîndul meu cărți, dar există și un mister al „legăturilor” pe care ele le stabilesc cu cititorul eventual, ba chiar și între ele. Bănuiesc în existența lor secretă, o mare suferință: a așeza o carte oriunde, cu lipsă de respect, ca pe o piesă doar de mobilier sau de decor, e o crimă împotriva acesteia. Cum stau ele, în ce vecinătăți, nu e deloc indiferent.

Mai tîrziu, am aflat un lucru surprinzător: că încă din Antichitate, în marile biblioteci, de pildă în cea din Alexandria, cărțile erau grupate după criterii raționale, în legătura cu materiile tratate, deci nu așa cum se face astăzi din motive de economie de spațiu în bibliotecile moderne, cu alte cuvinte, poezii stăteau la un loc, matematicienii tot împreună și autorii de tratate de agronomie așijderi. În fond, fără să urmăresc o anume regulă strictă, am observat că eu însumi procedez așa din instinct. Pompiliu Constantinescu, Vladimir Streinu și Șerban Cioculescu stau pe aceeași poliță; în continuarea lor, toată seria de *Opere* a lui Perspessicus, dar și a lui Vianu, ceea ce nu mai e chiar așa de incontestabil. Lui G. Călinescu i-am rezervat o zonă aparte, deși nu îndepărtată, cititorul va înțelege ușor de ce. Lîngă el stă Al. Piru, dar nu și Adrian Marino și așa mai departe. Unde să așezi mai propriu pe poetul Mircea Dinescu decât lîngă Adrian Păunescu, a cărui variantă mai zglobie și mai ușurică este; ponderoasele tomuri ale autorului *Istoriei unei secunde* nu îl strivesc prin vecinătatea lor impozantă. Volumele lui Valeriu Cristea stau exact unde trebuie: lîngă acelea ale lui Eugen Simion, spre marea fericire a ambilor. Dar tot lîngă ei se justifică prin toată substanța și fibra scrierile lui Gh. Grigurcu. În sfîrșit, unde să stea cartea lui Constantin Dumitrescu *Cetatea totală* decât alături de *La cité libre* a lui Walter Lippman? Sau *Pouvoir* de Bertrand de Jouvenel altinderi decât lîngă *Pouvoir* a lui Guglielmo Ferrero, patru cărți fundamentale pentru modesta putință de a înțelege „politicul” a scriitorului acestor rînduri.

Cu astfel de gînduri am încercat după prelungite lecturi să așez cartea lui N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, în

rînd cu celelalte ale aceluiași autor. Și, dintr-o dată, am avut o reținere pe care, nu o avusesem cu *Între viață și cărți* sau *Critica la persoana întâi*, căci ele stăteau în liniște alături de cărțile lui Al. Paleologu, iar acestea se învecinau cu cele ale lui Mihai Ralea, apoi cu ale lui Ionel Gherea, dar și cu ale lui D.I. Suchianu, în fine, cu cele ale lui Paul Zarifopol. Dintr-o dată, mi-am dat seama că apropierea lui N. Steinhardt de această falangă sau eventuala lui integrare sub aceleași steaguri, scuturi și lăncii nu mai merge. Ultima carte a autorului îi schimbaseră statutul.

Și totuși, pentru cine le cunoaște cu adevărat pe celelalte surpriza n-ar fi trebuit să fie atât de mare; toate atitudinile fundamentale ale autorului se află cuprinse în ele. Desigur, cu adaosul important că, aici, el își poate mărturisi mai deschis opțiunile creștine ba chiar să lase impresia unei convertiri. *Jurnalul fericirii* nu dezvăluie însă un proces, ci fericirea de a fi ajuns la creștinism. Și către acest ideal l-a condus toată atitudinea sa anterioară; eu cred că micul N. Steinhardt era un creștin potențial încă din liceu, de cînd părintele Georgecu-Silvestru l-a apostrofat ca atare văzînd aplicațiile sale la „religie”, căci el era singurul fiu de evreu care nu ceruse scutire la această „materie” și o urma cu grosul clasei. Convertirea lui a fost treptată. Personajul N. Steinhardt a fost totuși unul de excepție și întru lămurirea sa îmi îngădui să vin și eu cu o mică contribuție.

I-am întîlnit numele încă din adolescență, iscălind un articol despre Proust pe care nu eșit a-l numi senzational și care fusese publicat într-un număr dinainte de război din *R.F.R.* Nu e un studiu în care un autor vorbește despre un scriitor; e scris din lăuntru operei, de un familiar al ei, al universului înfățișat, al relațiilor atît de complexe între personaje, dovedind nu numai o simpatie profundă cu subiectul... După 1944, N. Steinhardt a publicat în aceeași revistă o serie de eseuri tot așa de întinse despre Huxley, Gide, André Suarez, St. Zweig, Malaparte, Julien Benda, care se ridică peste media publicisticii românești și califică major un critic informat, divers, curios, penetrant. El a făcut însă greșeala de a fragmenta aceste studii la reeditarea lor ulterioară transformîndu-le în piesele unui mozaic, după o concepție pe care autorul lor o adoptase (poate de nevoie, deoarece restul cărții era format din articole de 2-3 pagini). I-am reproșat acest lucru atunci cînd l-am cunoscut, în anii '70, și rămîn la opinia că e vorba de o gravă eroare de regie editorială.

NSTEINHARDT era pe atunci o apariție ieșită din comun, dar corespundea pe deplin fizicește genului de literatură pe care îl practica. Era un om în vîrstă, dar de o mare sprinteneală fizică, ceea ce corespundea mobilității sale intelectuale excepționale. Părea curios și interesat de absolut orice se întîmplă pe această lume și politetea lui era echivalentă în spirit cu o bunăvoință indulgentă aș zice universală, pentru că omul părea să accepte orice.

În toate articolele sale străbătea acea bucurie de a trăi lectura mai mult decât de a o socoti un instrument de

discriminare și de selecție. Am reținut acest lucru, delimitîndu-mă bineînțeles, pentru că e contrariu adevăratei critici, într-o recenzie pe care i-am făcut-o: eseistul o extrăsese din ceea ce el numea „gnoza” povestirii lui Brătescu Voinești *Călătorului îi gade bine cu drumul*: o continuă euforie în fața spectacolului vieții și (la Steinhardt) al culturii, o petrecere fără sfîrșit și chiar fără nuanțe. Voia bună era la el mai universală decât la Banul Ghica, dar era efectul unei dispoziții intelectuale mai mult generoase decât hedoniste.

La aceasta se adăuga o ciudată agitație și neliniște care trădau o anume urgență în toate acțiunile sale, și pe care mi le explicam prin revanșa asupra timpului; și eu îl înțelegeam prea bine deoarece situația o trăisem parțial și eu. Încîntătoare era în cazul lui și eleganța vestimentară obținută prin mijloace de calitate și fără nici o extravagantă. Ea trezea invidia fratelui meu care-i cunoștea sursa: niște veri ai lui Steinhardt, fabricanți dacă nu mă înșel de textile în Belgia, pe care el îi vizita periodic într-o vreme în care asemenea călătorii erau o excepție pentru cetățeanul român obișnuit.

Steinhardt se întorcea mereu pentru că era prea legat de spațiul românesc, de cultura română, dar mai ales de limba aceasta pe care o cultiva și o folosea cu unele manierisme arhaizante, în echivalență și rivalitate cu aceea a coreligionarului său Radu Albala. Ideea de integrare în ea este fundamentală în procesul care l-a dus treptat pe autorul *Jurnalului fericirii* la botez și mai apoi la călugărie: un mister întîm care nu poate fi judecat din afară. În toate privințele, el trăgea în sus; adolescent abia venit la București se simțea atras de buna societate a capitalei, nu de niscai cercuri „avangardiste” sau de acelea ale bolșevismului de toate nuanțele; e de ajuns să citești mica evocare a viitorului Aurel Baranga, pe care-l desființează în câteva fraze, pentru a-i înțelege poziția.

În legătură cu această aderență aparent neobișnuită a tînrului Steinhardt, dl. Paul Dimitriu a pronunțat verdictul „snobism”, un snobism însă de bună calitate, care era acela al lui Swann, omul care prefera anturajul prințului de Wales, nu pe al lacheilor, furnizorilor sau admiraților acestuia, dar nici pe al detractorilor. Cu toată aderența sa la spiritul de frondă care-l făcuse să scrie *În genul tinerilor*, o carte pe care amfitrionul în cursul vizitelor mele nu mă lăsa nici măcar s-o iau în mînă, într-atîta o socotea un păcat de tinerete și pe care o iscălise Anthistius (numele unui personaj istoric de care pomenește Tacit) el a ales altă cale decât aceea de a participa la simposioanele cercurilor avangardiste în care se cultiva ireverența antiburgheză, iar cîte un extremist ca tînrul Rabinovici se fotografia în costumul lui Adam și îi trimitea poza lui N. Iorga. Spre deosebire de acesta, care totuși debutase cu poezii mistice, închinată Maicii Domnului, (și va fi immortalizat ca atare de E. Lovinescu în *Memoriile sale*) înainte de a evolua spre comunism și a ajunge manufacturierul teatral ce a dominat scena românească vreo două decenii sub regimul politic la care năzuise, N. Steinhardt a mers pe cu totul alt drum și avea să ajungă la convertire și la călugărie. Ultima lui postură mi s-a părut illogică, deși nu-i suspectez

sinceritatea într-o chestiune atît de gravă. Omul nu se schimbaseră, ci doar își accentuase unele trăsături; tînrul lui continua să fie în București și în străinătate a unui laic; nu renunțase la eleganța vestimentară, iar cea tînutei îi era prea firească pentru a înlocui-o. Îl vedeam însă mai puțin dispărînd verile mai ales în Occident în tînută de clergyman, și venind acolo cu roadele numeroaselor sale contacte, de om de lume și cetățean al universului, care-i alimentaseră atît de invidiabil notițele critice.

În ciuda necazurilor prin care trecuse, criticul își păstrase nu numai o mare prospețime a percepției, dar și o mare sprinteneală în mișcările intelectuale, izbutind să treacă de la floare la alta, într-un zbor de libelul pentru a extrage nectarul socotit de ceresc. E partea cea mai frumoasă a personajului cu care luam contact, de cîte un eseu de mare forță și de comprehensiunii (precum cel despre porțile maramureșene) sau de ingeniozitate supremă în interpretare (precum cel despre *Valsul imperial* de Johann Strauss) avertiza pe oricine altele erau totuși calitățile gînditorului. Fragmentarismul manifestărilor sale a fost poate determinat de spațiul foarte restrîns ce-i stătea la dispoziție în puține reviste ce i-au adăpostit cîțiva ani de rîndul prozele.

Omul se agita teribil să le vadă publicate; urmărirea soarta lor, se îngjora de întîrzieri, căuta să-și programeze oportunitățile. Mi-am înginat că acest prea laic interes tînere de problemele materiale ale autorului care avea pe atunci o pensie minimă și ar fi fost nedelicat să-l întreb de se agită pentru astfel de zădărnici Ulterior, cînd a devenit membru al Uniunii Scriitorilor, i-am adăugînd mirarea mea că un viitor călugăr e atît de nerăbdător, prin virtuțile primordiale ale monahului fiind răbdarea, îndurarea, acest uman trăind pe alte coordonate temporale decât noi laici... Și împovestit o întîmplare la care am fost martor și anume, cu vreo douăzeci ani mai înainte, în incinta unei mănăstiri, am văzut pe starețul părințele Sofian, muștrînd pe călugăr mai tînr care, cu o găleată în mînă, făcuse cîțiva pași mai sîltă pentru a ajunge la o cîmă... atunci, sau cîteva zile mai tîrziu, i s'annalată acea legendă apocrifă, că avea curs în Evul Mediu și menționează chiar Dante, după Lucifer, pe cînd era arhanghel suprem, ar fi fost izgonit din cer pentru că s-ar fi revoltat împotriva divinității, ci pentru că a nerăbdător să-l vadă pe Dumnezeu nevenit de repede. Un călugăr fel adaug acum, e tot ce poate fi contradictoriu...

N. Steinhardt a rîs ușor de spus mele, dar mi-a mulțumit de averimentul conținut în ele. Și într-adeobserv că acest inocent păcat consemnat în *Jurnalul fericirii*: numai agitația ori graba sunt vamașe libertății, ci și viteza în sine. 384) scrie el gîndindu-se și la sine. semnalez pentru că „urgența” pe care pune în toate amicul meu mai vnic îi era prea caracteristică și această configurație dizlocată întru lui său scris. Și tot de ea e legat și incident care deși nefsemnală ordinea cosmică a fost hotărîtor părăirea relațiilor dintre noi - ceea am regretat la timpul respectiv, nu îndeajuns, așa cum o fac acum

LASAȘI RAFT

INTR-O bună zi, aflându-mă la Steinhardt acasă, am observat că în foarte redusa lui bibliotecă se afla și acel număr din *Cahiers de l'Herne* închinat lui Mircea Eliade. Cum tocmai redactam un text de mai mare întindere despre acesta și mi s-a oferit informații extrem de prețioase, l-am rugat pe amfitrion să mi-o împrumute, fără a-i preciza termenul de restituire. El a acceptat cu plăcere, iar eu m-am pus pe treabă imediat, grăbit de termenul impus pentru redactare; care nu-mi fu însă surprinderea să aflu că după o zi-două Steinhardt mă caută. Nu mi-am închipuit că o face pentru a-mi cere cartea, nu m-am grăbit să iau contact cu el, dar când am ajuns să vorbim la telefon, am aflat că totuși acesta era motivul. Am căutat să-i explic că e vorba de consultarea unei cărți de multe sute de pagini, că voi folosi multe citate etc. Interlocutorul meu m-a liniștit imediat, mi-a spus că e chiar fericit știind că eu scriu un studiu despre Mircea Eliade, în sfârșit, delicatului...

Dar nu mai tîrziu de două zile, m-am trezit cu un nou telefon din partea sa; mi comunica că pleacă la Rohia, că nu se va întoarce curînd de acolo, înct cu mare greutate i-am mulțumit și i-am spus că eu nu am mai existat pe atunci, ideea că vreunul din membri datorează cuiva și suma de 0,50 lei, dădea celorlalți insomnii, convulsii, fi vîra în cele mai periculoase agitații, a doua zi de dimineață, fratele meu a făcut pachet de Mircea Eliade și, înainte ca să-i pot da vreă explicație creditorului meu, s-a dus la el acasă și i-a predat cartea.

Așa cum îl știu pe fratele meu, sunt convins că nu a făcut nici un câștig, motiv pentru care nu voi scrie nimic aici vreunul...

APARIȚIA *Monologului polifonic*, volumul de tablete critice al lui N. Steinhardt a constituit o greu ascunsă excepție pentru toți ce-și făcuseră o idee despre autor doar din *Jurnalul fericirii*, cartea revelatoare pentru devărată sa personalitate. Cred, că această apreciere e o eroare; ultima e a unui critic mai mult risipit decît vers, amabil pînă la exces, aplicat și cu seamă unor apariții curente, talmente mediocre, dar stilul acesta de abordare se destăinuie și în delalte. Petrecerea unui spirit subtil mijlocul capodoperelor (definiția criticii epicureice, anatol franceană) pe care N. Steinhardt o practicase pînă atunci, se vede înlocuită cu aceea a imitației exagerate față de orice are și multe pagini, un titlu și o copertă. Am delimitat de această manieră că de la *Între viață și cărți*, căreia am închinat o cronică, în *Împărăția fîntării*; acum, cu atît mai abtîr cred că adevărata critică nu se face astfel: îl lauda pe un autor mediocre seamnă o insultă la adresa unuia n, fie și nenumit de-a dreptul.

În concepție și în practica criticii ne spărtea și faptul că eu n-am putut scrie în viața mea un rînd despre factori șefi, redactori de carte și de literatură, cu atît mai puțin de cei care decid ceva în favoarea mea, chiar și unii dintre ei erau scriitori de discutabile merite. Amabilitatea lui Steinhardt apare astfel un răspuns la amabilitatea unor prieteni, asta e un domeniu în care amic nu trebuie să-ți fie decît adevărul.

Critica nu se poate face fără

delimitări, disocieri și mai ales distanțări (pentru o mai bună aprehendare a realității din față și a legăturilor pe de lături) și critica de îmbrățisare a tuturor e o contradicție în termeni. Nu cred că trebuie să fii neapărat drastic, e de ajuns să admiti că pictura nu se poate face folosind doar culoarea albă, pentru că însuși acest tip de monocromie presupune la rîndul lui un fond negru. Și *negrul* îl experimentase din plin N. Steinhardt și tocmai despre utilitatea lui am discutat o dată, el făcîndu-mi un amical reproș că în „gnoza” mea, dacă o pot numi astfel, caut să mă folosesc doar de lumină și mi-a povestit că revelația cea mai mare o avusese într-o celulă întunecoasă (experiența e menționată și într-un loc din *Jurnalul fericirii*). Mi s-a părut capitală această discuție pentru înțelegerea omului din față mea și m-am gîndit încă de atunci să o folosesc într-un studiu mai amplu pe care intenționam să îl închin. Nu l-am scris, îndepărtat de alte preocupări, dar și de faptul că între noi a intervenit un incident în care vina, fiind integral a mea, mi accentua distanța față de obiectul meu care mi părea din fire foarte apropiat. Anume apăruse tocmai cartea mea *Simple întimplări în gînd și spații*. Cititorul e rugat să înțeleagă emoția unui autor necîntit, despre care se scriu totuși cele mai ciudate bazaconii, ceea ce a făcut din mine un „nume” sau o etichetă pusă pe o substanță inexistentă. Deși scriu foarte limpede, sunt mai neînțeles decît Heraclit obscurul, decît cei mai impenetrabili metafizicieni germani și, deși eram la a zecea carte tipărită, nu reușisem să inspir nici măcar un articol (altceva decît o recenzie), care să dovedească din partea vreunui critic un interes de ansamblu sau măcar o cunoaștere a acelor cărți.

Am aflat că, înainte de a-i putea eu dărui cartea, N. Steinhardt o și citise și compusese instantaneu o recenzie pentru care stăruise, cu urgență-i tipică, să capete prioritate într-un cît mai apropiat număr din *Viața românească*. Era o carte care, fără niscăi înalte pretenții, vorbește de multe dar și de moarte și de damnare, de opțiunea scriitorului pentru paradusul încîntării în dauna (cred eu) a celui promis de Biserică, de etica actului artistic și de alte cîteva lucruri pentru care așteptam opinia recenzentului meu.

Și care nu-mi fu dureroasa surprindere să citesc un text în care din tot ceea ce pusesem în acea carte, cititorul releva tocmai ceea ce nu avusesem în vedere... calitatea mea de bucureștean, care era ridicată la gradul de curiozitate, de parcă aș fi fost tibetan sau patagonez! Las' că acest atribut de „bucureștean” mă irită teribil și am luat atitudine împotriva ideii și a acestei calificări, pentru că „bucureștenismul” e o atitudine provincialistă, dar consternarea a fost așa de mare încît am comis o gravă greșală: pentru prima oară în viața mea am reproșat cuiva cele scrise despre mine... Am făcut-o doar cu amărăciune și cu gîndul că între oameni atît de apropiați se cuvîne. Criticul meu mi-a răspuns că o apreciere e totdeauna parțială, că fiecare cititor poate găsi într-o asemenea carte felurite aspecte, că un critic poate greși sedus de un aspect colateral...

Nu cred că aceasta a însemnat o „răcire” a relațiilor dintre noi; eu am

stăruit să văd în N. Steinhardt un apropiat și în prea puținele noastre întrevederi un festin al spiritului, condimentat cu amărăciunea că nu te pot trăda mai bine decît ai tăi. Petrecerile sale la Rohia (le spun așa, în spiritul convivialității eseistului) apoi relația lui reclusiune acolo făceau să ne vedem rar. Bunătatea, dar mai ales farmecul omului, excludeau „supărarea” prea comună. Îl citeam cu același interes, prin multitudinea notițelor lui scilicet găsind uneori motive mai mult decît de dilecțiune. Paleta curiozității lui era imensă; nimic din ceea ce se petrecea pe astă lume nu-i era străin acestui om care și-a propus încă de mult să renunțe la lume. Cînd l-am cunoscut eu cred că era ceea ce la catolici se numește un „celib”, un om care a făcut făgăduiala de a duce o viață menahală păstrîndu-se însă (fără să poarte însemnele unui ordin) în societatea cea mai laică. Știu, dintr-o singură a sa mărturisire, că nu i se îngăduia (de către Securitate!?) să devină călugăr. Și, cînd lucrul acesta s-a petrecut, am avut și mai puține ocazii de a-l întîlni.

În viața lui s-a produs desigur o mare schimbare, dar nu și în cariera lui publicistică, singura pe care o mai puteam urmări, ba dimpotrivă, pe măsura trecerii timpului „cota” lui, nuanțată acum și mai bizar, creștea, iar ofertele redacțiilor sporeau. Cum se împăcau toate acestea cu „retragerea” monahală mi-e cu neputință să înțeleg. Într-o reclusiune monastică, te lepezi de lume, și lumea lui N. Steinhardt era aceea a cărților, de la romanele polițiste și de duzină, la cele mai profunde tratate de filosofie și teologie, dar era și lumea spectacolelor exterioare, a faptelor de cultură. Din afară privit, el nu-și modificase scara de valori, poate nici paleta de preocupări. Împotriva exclusivismului reducăționist al lui C. Noica și care-l dusesse pe acesta la definiții ale culturii prin două sau trei exemplare „depline” (ceea ce reprezintă o negație în termeni, deoarece cultura e un fenomen în primul rînd de globalitate) pentru călugărul de la Rohia cultura nu e o chestiune redusă la doi sau trei, nici măcar la douăzeci și trei, ci o împărăție de cît mai largă cuprîndere, de extrem dinamism, și mereu justificate surprinderi. Cum se împăcau toate acestea cu ideea de „aprofundare” pe care o impune meditația spirituală, nu sunt în stare să înțeleg. Nu pun la îndoială autenticitatea vocației lui monahale, felicitînd în același timp pe foarte inteligentul stareț de la Rohia, dar mi-e imposibil să înțeleg situația unui călugăr care închină un eseu critic nu lui V. Voiculescu sau lui Arghezi, eventual chiar lui Vlahuță, ci unui poet priapic și scandalos, excentric și bolșevizant în tinerețe, precum Geo Bogza.

Cred că e o eroare să-ți închipui că o religie poate fi „îmbrățisată” sau adoptată; trebuie să i te supui, să i te subordonezi și, în regim monahal, să i te jertfești, abandonînd foarte multe. Poate că mă înșel și, în acest caz,

călugărul paradoxal de la Rohia să fi inaugurat un nou tip de monastere care să fie al viitorului... Căci „retragerea” lui N. Steinhardt s-a realizat nu prin lepădarea de lume, ci transportînd acolo toate armele criticului subtil și bagajele eruditului degustător de plăceri literare, romanele polițiste și filmele lui Fellini, opera rock *Jesus Christ superstar*, G. Sorel și Bismark, *Portretul lui Dorian Gray* și ultima carte a lui Soljenițin, Bernard Shaw și Dostoievski, dar și Chesterton și *Forsyte Saga*, Kafka și C. G. Jung... Nu eu pot face vreun reproș pentru toate acestea...

Asta cu atît mai mult cu cît „împăcarea” mea cu N. Steinhardt, după acele incidente supărătoare, s-a produs pe aceeași neprevăzută lungime de undă care ne putea uni oricînd fără greș, anume cînd am descoperit că citise o carte. Da, o simplă carte, nu una faimoasă, venerabilă, profundă, ci una care se citește în tren, pe un transatlantic. E vorba de romanul lui Pierre Frondaie, *L'Homme à l'Hispano*. Mă crezusem decenii întregi singurul om din România care citește această carte în adolescență și care își măi amintea de ea. Și nu pentru ca ar fi o capodoperă; e un roman oarecare, al unui mediu special, caracteristic pentru o literatură de consum, nu însă de proastă calitate. Nu l-am întregit niciodată pe N. Steinhardt dacă a citit romanele lui Maurice Dekobra; sunt convins că le citise pe toate, în tot cazul, mai multe decît mine, care nu-l disprețuiesc pe autor. Dar cartea lui Frondaie a restabilit legătura dintre noi ca o minune. Deci nu o discuție pe care am avut-o cu el puțin înainte de a-l vedea pentru ultima dată despre Romano Guardini, nici revelația pe care mi-a oferit-o *Jurnalul* său, cum că același preot, părintele Georgescu-Silvestru, care m-a botezat pe mine, l-a catehizat pe el, în calitate de profesor de religie la liceul Spiru Haret. Nu, nimic altceva decît o carte pierdută în timp și pe care numai sentimentalicește o poți lua în considerație pentru a înțelege o restaurare de circuit.

E istoria unui tînr decavat, care trăiește în mediile hotelurilor și cazinourilor internaționale și care, rămas fără un ban, se gîndește să-și zboare creierii sau să emigreze în Africa. În acel moment se trezește cu

(continuare în pagina 19)

Rodica IULIAN

Cenzura, mod de

IMI e din ce în ce mai greu să continui această corespondență.

Cînd eram încă Acolo și scriam scrisori aceluia străin a cărui identitate a stîrnit bănuielile Cenzurii, eram obligată să revizuiesc de mai multe ori cuvintele unui text înainte de a-l prezenta vreunei edituri. Adică, mă cenzuram singură, te vei grăbi să spui. Adică, reușiseră să clădească în conștiința mea redute destul de puternice, pentru ca eu însămi să mă predau minciunii prin omisiune, să accept ocolirile și ipocrizia. Hai să zicem că procedam astfel din prudență, pentru a salva o anume securitate a expresiei. Nicidecum libertatea de expresie, se înțelege de la sine.

De la bun început, trebuie să-ți vorbesc despre orgoliul scriitorului într-un regim totalitar. Mi s-a întîmplat să fiu foarte mîndră cînd o carte de-a mea apuca să apară, fără ca pentru asta să fi făcut concesii rușinoase Puterii, Cenzurii. Nu e vorba de a judeca valoarea a ceea ce apărea scris în comparație cu ceea ce nu putea să apară scris. Ci e vorba de a privi curajos realitatea istoriei noastre literare, totuna cu întemnițarea conștiinței noastre. Orgoliul sfîrșește prin a se obișnui cu pereții celulei. Mă credeam încă „liberă”, eram naiv convinsă că sunt autoarea absolută a disciplinei gîndurilor și unicul geometru al conștiinței mele.

Prudența m-a învățat măiestria polițistă a frazei - o măiestrie, la început, cu totul străină de cerințele esteticii literare. Era, în fapt, aplicarea regulamentului în închisoarea cuvintelor. Era libertatea pe deplin trăită în sensul marxist, conform căruia libertatea este o cantitate variabilă într-un sistem de recludiune veșnică, veșnic postulată ca necesară. Pe scurt, evitam să-mi fac rău, să chem Răul, să-i provoc mîniile. În același timp, trebuia să fac în așa fel, încît mesajul să ajungă la destinatar și corespondentul meu de-atunci să înțeleagă mai multe decît îndrăzneau să spună cuvintele scrise.

Cazul-limită al Cenzurii este interzicerea totală a unui text. Nu este evenimentul cel mai primejdios ce poate surveni pe cîmpul de bătălie al gîndirii. Interzicerea, suprimarea integrală a unei scrieri seamănă cu un război clasic, în care armatele regulate, clasice, stau față în față, cu steagurile flînd în vînt. E un război oficial, oarecum „legal”. Or, într-un regim cum e cel de-Acolo nu au loc mari bătălii, între altele, deoarece Puterea nu are interes ca ele să se îște: ar fi prea multă hărmălaie, s-ar auzi Dincolo, „dușmanii” ar prinde curaj... Nu. Viața în închisoarea cuvintelor e prada hărtuielilor, incursiunilor

repezi semănînd spaima, urmate de înșelătoare „destinderi”, e supusă operațiilor de guerilă, războiului de poziții, de uzură, lent, insidios...

... Astfel ia naștere un stil ciudat, o literatură oblică, în paginile căreia verbul nu urmează totdeauna substantivului căruia îi era destinat, adjectivul și adverbul nu-și însoțesc stăpînii legiuitori, ci se ascund sub vălurile metaforelor rătăcitoare. Pui o virgulă unde nu trebuie, sau o ștergi ca să nu mai separe două corpuri de frază. Colectivizezi textul. Înlocuiești virgula cu punctul, exilînd astfel, de cele mai multe ori, o conjuncție, logodna dintre gînduri. Preferi frazele scurte, a căror structură seamănă cu sloganul, cu afirmațiile sau cu negațiile categorice. Punctul controlează fluxul gîndirii, ordonîndu-i să stea drept. Dar și contrariul e posibil, anume să abandonezi rigoarea naturală, înlocuind-o cu anarhia straturilor, împovărînd textul cu inflexiuni și adaosuri menite să încetoseze înțelesul, să semene confuzie.

Textul astfel tratat poartă trei peceti: ale autocenzurii, ale cenzurii acceptate și ale cenzurii impuse. La actul scrisului participă autorul, înainte de înființarea cu cenzorul (dar autorul e deja „format” la școala înființirilor precedente!); autorul în prezența cenzorului (cu care prilej autorul se repliază pe poziții prestabilite sau dacă nu a fost prevăzător, se apără improviziind; pierzînd cel mai adesea); în sfîrșit, cenzorul, a cărui intervenție lasă urme mai mult sau mai puțin vizibile în text.

Puțini cenzori posedă „spiritul fin” de care pomenea Pascal. Cei mai mulți dintre ei se disting prin aptitudinea brutală, elementară, la vînătoarea de cuvinte și îi vezi căutînd febrili cuvinte-spioni, cuvinte-denunțatori. Au loc tranzacții în care monezile de schimb sunt cuvintele-prizoniere. Nu rareori, soarta unei cărți depinde de „voiața” autorului ei de a sacrifica un singur cuvînt.

Cenzorii mi-au smuls consimțămîntul la suprimarea dintr-o „scrisoare” a unui nume: s-a nimerit să fie un nume propriu, cel al generalului Francisco Franco Bahamonde, care mai trăia în acea vreme. „Scrisoarea”, în care îmi îngăduiam să reflectez asupra relației dintre artă și istorie, pomenea de o sculptură uriașă, datînd din epoca romană, sub domnia lui Domițian. Scriam - și ți s-o fi părînd banal, dar cînd trăiești într-un regim totalitar, e urgent, e foarte important să o amintești - că domnia sîngeroasă a lui Domițian (cum era și cea a lui Franco) nu împiedicase creația aceluia cap de femeie, a cărui frumusețe dănuia încă sub soarele plajei Costa Brava. Ceea ce scrisesem despre Franco

exprima convingerile mele. Faptul că aceste convingeri ar fi putut conveni cenzorilor mei nu-mi pune nici o problemă de conștiință. Nu înseamnă că ești neapărat partizanul unei teze dacă detești ceea ce trece în ochii unora drept o antiteză...

Dar, spre marea mea surprindere, cenzorii mi-au cerut tocmai suprimarea din text a numelui lui Franco (precum și a numelui plajei spaniole). Mi-au explicat că era preferabilă evitarea oricărei referințe la personalități politice actuale. Cred că am înțeles adevăratul motiv al acestor „recomandări” în ziua cînd am aflat că, după o lungă întrerupere a relațiilor între Spania și țara mea, se reluaseră discret contacte în vederea unei eventuale vizite a Șefului nostru la Madrid și că pînă una-alta, o agenție comercială românească era însărcinată cu încheierea unui contract de export de carne de vacă în Spania. Dar chiar și așa să fi fost, ar mai fi trebuit ca autoritățile franchiste să se dovedească preocupate de o cărțuie scrisă de un autor român necunoscut, să socotească atît de periculoase și ofensatoare rîndurile lui scrise, încît să decidă renunțarea la bistecurile noastre.

„Recomandările” cenzorilor mei puteau decurge din aplicarea unui ordin general: nici o referință etc., fără raport direct cu exportul de carne de vacă.

L-am suprimat pe Franco, pe străinul ăsta, din „scrisoarea” mea. Dar după o nouă lectură, cenzorii acuzară textul în totalitatea lui: el ar fi vehiculat o concepție anti-marxistă. Or, tot ei mă văduviseră de același Francisco Franco și nu mai puteam dovedi că nu eram atît de „anti-marxistă” cum credeau ei, și că, în orice caz, nu premeditasem nimic. Atunci mi-am dat brusc

seama că suprimarea lui Franco din text era doar prima etapă a unei tactici dialectic necesare. În spiritul promovată de cenzorii mei, legile Istoriei cer, impun, corcolirea tuturor dictatorilor și lichidarea tuturor brigăzilor internaționale care i-au combătut.

Totul e posibil și chiar dacă nu au gîndit exact așa, cenzorii mei erau înzestrați cu mecanisme ale căror efecte destructive excelau prin automatism și rapiditate.

F OLOSIND sintaxa acestei literaturi oblice, care ferea cu grijă sensibilitățile bolnave ale cenzorilor mei, am reușit eu să comunic totuși cu faimosul străin.

Și azi o mai fac, în scrisorile pe care le trimit Acolo „străinului” - prin grația-nedorită-a-distanței. Dar azi am grijă să nu-i fac lui rău, abuzînd de libertatea de care am apucat să mă bucur. Economisesc bucuria, știînd că pentru fiecare scrisoare pe care o va primi există mai mulți cititori. Și mai multe lecturi. Altfel, frazele mele ar putea deveni probe împotriva lui, chiar dacă i-aș povesti că ieri la cină am mîncat o duzină de stridii. O altă cale de alienare a textului e calea distorsiunii lecturii.

Ajungîți uneori tu însuși să bănuiești, să pîndești cuvintele, să privești un text, orice text, ca pe o tentativă de evadare a autorului. Meteahna asta se capătă cu prețul unor repetate exerciții, adică într-o dictatură durabilă dirijată împotriva gîndirii și limbajului. Meteahna și înaltă calificare totodată, deoarece înveți să codifici și să decodifici o scriitură al cărei scop unic este salvarea substanței gîndirii, a condiției ei de liberă unduire.

Cu timpul, străinul învață să mă citească și să-mi răspundă fără să mă expună primejdiei. Dar ni se întîmplă, și lui, și mie, să greșim,

SADE, văzut de Croville Trouille

SADE, văzut de Bresford Egan

Inima care-și spune taina (I)

ULTIMA carte a lui Petru Dumitriu apărută, recent, la editura „Viitorul românesc”, în traducerea Mariei Vodă Căpușan și a lui Horia Căpușan, *Zero sau punctul de plecare*, este o spovedanie tulburătoare, că și se strânge inima de teamă și grijă, a uneia dintre cele mai importante voci ale prozei românești (și nu numai) contemporane despre (sau dinăuntru) experiența teribilă a exilului, când acesta își dublează forța traumatizantă prin aceea că, fugit din patria lui patrie, scriitorul se simte respins de lumea nouă care, spera să-l adopte: o nenorocire nu vine niciodată singură!

Dar nu numai pentru interesul major pe care-l poate trezi impactul cu mirajul Occidentului al unui celebru scriitor român refugiat acolo în 1960, în căutarea libertății de care toți oamenii, dar mai ales artiștii și filosofii au nevoie ca de aer, ci, dincolo de eșecul (sau, mai curând în cazul de față semieșecul) de adaptare și integrare („aculturare”, zice, ironic, romancierul), dar și pentru aventura spirituală care se construiește pe acest insucces material, neanticipat, nici în vis, cred eu, judecând după violența reacției ilustrului (necunoscut!) azilant și care ar fi trebuit totuși să se aștepte că, într-o economie liberă, de piață, și se poate întâmpla orice, inclusiv să dai faliment și să ajungi șomer.

Or, ajuns mai mult sau mai puțin tocmai în această ultimă situație de insecuritate materială, cartea lui Petru Dumitriu este confesiunea dramatică și auto-logoscripto-terapia, exorcizarea nevrozei ivite pe eșecul material prin căutarea și, hélas! aflarea unei căi de mîntuire întru Domnul nostru Dumnezeu, în cele trei ipostaze ale Sale: Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, ultima revelîndu-i-se și cea mai apropiată, răspunzîndu-i cu cea mai mare promptitudine rugăciunilor, fenomen explicabil, dacă mă gîndesc că sferile celor două noțiuni fundamentale - Duhul Sfînt și harul artistic - cînd nu se suprapun, se întretaie în perspectiva soteriologiei creștine.

Experiența religioasă a lui Petru Dumitriu contează, mai întîi, în măsura în care este importantă valoarea sa de scriitor, transferul acestei *qualité maîtresse* răspunzînd adagiului latin după care *quod licet Iovi non licet bovi*, și numai în al doilea rînd prin valoarea sa intrinsecă, de act în sine care-și definește propria autonomie. În acest sens, spovedania lui Petru Dumitriu care se vrea totală, fără cenzură dar nu și fără o anumită pudoare (nu vorbește despre viața lui intimă), deși scrie: „Cercul cu măruntaiele în mîna. Își întorc privirea și se strîmbă. N-avem nevoie de măruntaiele domnului. Dați-ne sex (p. 58)”, este pusă într-o relație foarte strînsă, dacă nu determinantă, cu mediul social, politic și economic în care a căzut, ca trăznit, din senin, din iarbă verde, și care l-a respins cel puțin cu

răceală, dacă nu de-a dreptul cu ostilitate și oroare: „Înzestrat fiind cu doza de vanitate medie și obișnuită, cei douăzeci de ani de exil m-au vindecat de ea. Am fost învîțat că nu sînt nimic, că nu sînt nimeni: nici pe piață, nici în mass media, nici în opinia publică, nici pentru cliți, nici pentru partide, nici pentru bogăți, nici pentru tineri, nici pentru oameni fericiți. Nici pentru stat. Eu nu exist decît pentru fisc.” (p. 7). Vei recunoaște, cititorule, în această polarizare Eu-Lume, că tipul de discurs pe care-l practică în această carte Petru Dumitriu ajuns la *gradul zero al rezistenței*, la pragul de jos, „al mizeriei și cerșetoriei” (p. 18) (Ceea ce, evident, era o exagerare, a cărei cauză venea din orgoliul său imens), nu izvorăște din Eu-l transcendent al romancierului, din datul aprioric, înnăscut, pe care se sprijină orice nevroză (experiență, în cazurile bune) religioasă, ci din raportul nefericit care s-a creat între acest eu și mediul care l-a primit ca pe un corp străin.

Această mărturie, cu sufletul la gură, m-a tulburat și m-a îndurerat și din cauză că ținînd seama și de ceea ce știam eu că reprezintă opera majoră a lui Petru Dumitriu, care a făcut dovada puterii sale de obiectivare estetică pînă la atingerea aceluși nivel de unde încep să circule valorile impersonale și urgente ale creației, a putut să răspundă la primirea opacă a publicului occidental cu o adevărată criză nevrotică, o depresie psihică al cărei apogeu a fost atins într-o tentativă de sinucidere, din fîcîre eșuată („Dar cei douăzeci și unu de ani, din 1960, în Occident, au fost o grea încercare. Cea de-a treia și ultima fază a educației mele politice: prin 1970 era să mă sinucid, ca și alți exilați înaintea mea - și ca și cel mai talentat dintre confrății mei rămași acolo” - care? n.m.).

Dar, dacă pentru mine a rămas ciudată, dacă nu obscură, această reacție violentă, aproape feminină, de poet, dacă nu l-aș ști pe autorul *Cronicii de familie* o personalitate conștientă de valoarea sa pînă la vanitate (scuzabilă, justificată în cer și pe pămînt!), nevroza, depresia psihică provocată de complexul nulității lui sociale (în care, pretinde că a ajuns, *illo tempore*, desigur, „expert”), acest peisaj dezolant, care parcă nu mai putea să anunțe nimic bun, a dat naștere, a scos la lumină ceea ce toți așteaptă o viață, dar nu toți avem norocul acesta: *calea spre mîntuire* cu ajutorul lui Dumnezeu, în întreita lui înfățișare: Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh: „Au sosit Paștele lui 1980. Cele mai întunecate Paști din viața mea; aceeași nenorocire, mizerie, un viitor închis dinainte, oamenii aflați prea departe și piața care mă respingea pe de-a-ntregul. Dar în străfundul negurii, rămîneau credincioși. Mă rugam, mă deprinsesem să mă rog la Duhul sfînt, spre marea mea uimire; și iată - harul Duhului, iluminarea, suflul creator” (p. 37).

Întrebuințare

mai des din pricina unei prea mari griji de codificare.

În ciuda lungii mele ucenicii, n-am reușit să înțeleg sensul unor fraze dintr-o scrisoare destinată mie pe cînd mă aflam într-o scurtă vizită în Occident. Corespondentul meu se afla Acolo, la Porțile Levantului, și-mi scria:

„Iarna se anunță friguroasă și am intenția să-mi meșteresc un dulăpior pe balcon. Aș putea ține la rece proviziile și în felul ăsta m-aș lipsi de frigider, cel puțin cînd e ger mare. Voi face deci economie la consumul electric. Și tu ai putea face la fel. M-am sfătuit cu Mioara, e de fapt ideea ei, ea și-a și instalat un dulap pe balcon și o să-i urmez exemplul.”

Mă împiedicam de „dulăpior”, de „balcon”, de „frigider”, convinsă fiind că între cuvintele astea se afla cheia codului. N-am izbutit să descifrez mesajul. Despre Mioara știam totul, inclusiv despre intenția ei de a emigra. Mesajul real era: „Ideea Mioarei e bună. Voi face la fel. Fă ca ea.” Am aflat-o abia la întoarcerea în țară. Era prea tîrziu, cel puțin pentru anul acela.

Dacă vom compara textele și dacă vom stabili drept criteriu de analiză economia frazei - semn de limpezime a gîndirii și de concizie a exprimării - vom constata că în scrisoarea corespondentului meu a îngropat adevăratul mesaj sub o grămadă de cuvinte a căror funcție se rezumă tocmai la disimularea mesajului. Din punctul de vedere al unei logici strict funcționale, mai bine de două treimi din text nu au nici o „valoare”. Cele două treimi există pe temeiul dreptului absolut la ficțiune, un drept de care, în acest exemplu, s-a abuzat. Și aceasta, în ciuda aparentului „realism” al textului. Dimpotrivă, adevăratul mesaj, „realul”, este ascuns, și pînă la revelarea lui, e purtat de un nume propriu - Mioara - și de cîteva cuvinte foarte abstracte: idee, a face, a urma, a putea. Forța „literară” a textului e vehiculată de „dulăpior”, „balcon”, „frigider”, și de iarna așteptată în vecinătatea stepelor.

MI-AM putea reproșa că încerc să reduc literatura la condiția strîmțată, fărîmițată a genului epistolar, la un schimb de mesaje. Nu, nici prin cap nu-mi trece. Dar dacă ar fi chiar așa, eu tot nu aș privi lucrul ăsta ca pe o îngustime și o fărîmițare.

Acolo unde construirea unei mari opere românești este supusă primejdiei compromisului, unde textul respectă meandrele impuse de Cenzură, unde guerila între-prinsă de cenzori amenință coeziunea discursului literar, e firesc să ripostezi printr-o guerilă asemănătoare. Întregul de materie vie

din care extragem scriitura se sparge sub ochii noștri. Iar noi, abia de mai putem recunoaște spărturile, cioburile, privindu-le prin vizeta unei uși de celulă.

Acolo unde scrisorile nu mai sunt o agreabilă îndeletnicire de comunicare între prinții puterilor lumești și principii spiritului, nici mijlocul de a face mai puțin didactic și plictisitor proiectul instruirii pașnice a unei Doamne de Grignan, în acest veac în care orice scrisoare, odată căzută în mîinile cenzorilor, este un potențial mandat de aducere, textul literar răspunde urgenței și subversiunii mesajului. S.O.S.-ul se învâluie în faldurile suprapuse ale stilului.

Pe deasupra, o asemenea scriitură nu stăruie niciodată asupra aceluiași subiect. Ea seamănă cu „un zbor deasupra cuibului de cuci”. Incoerența ei „obiectivă” este rodul unei relații noi între literatură și istorie. La teza puterii totalitare: să facem din literatură un discurs paralel, repetitor al Istoriei și a cărui intrigă să fie construită obligatoriu pe lupta între Binele oficial și Răul definit ca atare în virtutea neoficialității lui - scriitorul răspunde refuzînd istoriei statutul de poveste, eliberînd-o din constrîngerii, luîndu-i cu asalt monolitismul.

DISTORSIUNEA lecturii de care fîți pomeneam poate provoca, în afara Cenzurii oficiale, neînțelegeri, răniri imaginare, dar nu mai puțin dureroase, false decriptări, procese de intenție și, mai ales, convingerea că scrisul meu, astăzi, s-ar îndepărta tot mai mult de iubirea de odinioară pentru acel străin, de timpul în care fîmi lipeam ochiul de vizeta unei uși închise. E totuna cu a admite universalitatea cenzurii. Și de asemenea, că orice literatură care își respectă numele e subversivă.

NU L-AM MAI regăsit pe străinul acelor ani. Să nu cauți în fraza asta semnele vreunei decepții. Nu l-am mai regăsit, și gata.

Dar e cu puțință să mă fi înșelat asupra existenței lui.

Printre acuzațiile cu care mă copleșeau cenzorii mei, se număra și gravul păcat al imaginarului. Și pentru că nu le-am destăinuit cine e străinul, unde și cum trăiește, l-au condamnat la inexistență...

... Trăiește și azi, în cea mai profundă ilegalitate, în ilegalitatea imaginarului, tocmai, cîștigată grație acelor „scrisori”.

Vei avea curajul să-l imiți?

CROISSY - SUR - SEINE, 1981

În anul grației 1992

PRINTR-O generoasă idee, Teatrul Național din Cluj a organizat timp de două zile (5-6 noiembrie) *Colocviul Caragiale*, oferindu-și întreg spațiul regizorilor, actorilor, criticilor, tuturor aceluia care, luându-l cu asalt, și-au pus întrebarea: „Ce se întâmplă, acolo, la teatru?” Să vedem ce s-a întâmplat.

Mihai Măniuțiu - regizor la Teatrul Național din Cluj - și Alexandru Dabija - regizor și director al Teatrului Odeon din București - studenți, singurii din promoția '78, ai Cătălinei Buzoianu, sînt amîndoi împătimiti de teatru. Și de Caragiale! Și-au dat întâlnire la Cluj (Dabija n-a mai montat de mai bine de doi ani!) pentru a realiza, fiecare, un spectacol Caragiale. Ideea a condus la două montări regizorale interesante, originale și tocmai de aceea discutabile: *Am rîs destul* (scenariul dramatic și regia - Mihai Măniuțiu) și *Prostia e nemuritoare* (selecția textelor și regia - Alexandru Dabija).

Nu știu dacă structura *Colocviului* a impus ca cele două spectacole să se joace în aceeași zi sau dacă a fost o întâmplare. Mă se pare însă că cele două concepții regizorale sînt complementare, că spectacolele în sine vin foarte bine unul după celălalt. Atmosfera celui dintîi nu se risipește, ci se amplifică odată cu cel de-al doilea. Cred că păstrarea acestei relații între spectacole este importantă pentru un punct de vedere comun al unei generații, dar concretizat și trecut prin filtrul a două personalități distincte. Este motivul pentru care și cronica de față se ocupă de ambele spectacole.

Ineditul trebuie amintit chiar de la început: doi regizori au folosit din Caragiale texte nedramatice - scrisori și schițe. Au renunțat la metode și vizuiri clasice, asumîndu-și toate riscurile și responsabilitățile pe care gestul le impunea. Sînt variațiuni pe o temă nouă (neșteptată, poate). Și încă ceva, deopotrivă de inedit: vedem un Caragiale disperat, aproape mistic, lipsit de speranță, în conflict cu lumea. Lectura curentă a textelor este departe de a conduce spre o atare interpretare. Desigur, aranjamentul lor, scenariul, dacă vreți, este fidel intenției regizorale. Dar spectacolele sînt mai degrabă o confesiune a celor doi autori contemporani făcută prin Caragiale. O confesiune care-mi amintește de aceea a lui Mircea Iorgulescu din ultima carte scrisă în țară: *Marea trîncăneală* (*Esau despre lumea lui Caragiale*). Este probabil vocea unei generații, auzită înainte și după decembrie '89. Măniuțiu și Dabija își pun în *Am rîs destul* și în *Prostia e nemuritoare* propria disperare pricinuită de o lume unde, în continuare, trîncăneala se lăfăiește nestingherită. Vorbe de dragul vorbelor și de spaima faptelor (dar și cînd vorbesc faptele...!), o lume a vorbei

scrisă de Caragiale și citită, actualizată de Măniuțiu și Dabija. Ne-am obișnuit să spunem: Caragiale este încă actual. Ne-am obișnuit să-i căutăm personajele printre noi, iar cînd ni se pare că le-am identificat, să lipim eticheta. Grav este că existența personajelor lui Caragiale presupune existența lumii lor. Dacă această lume a trîncănelii, a prostiei, a ignoranței n-ar mai fi, nici ele, personajele, n-ar mai putea trăi. Din păcate, prostia e nemuritoare. Dar nu prea ne mai arde de rîs. Am rîs destul. Poate că, dincolo de confesiunea implicată între ele, cele două spectacole sînt și o formă a exercismului. Recitînd corespondența lui Caragiale, am întîlnit elementele fundamentale ale spectacolului dramatizat și regizat de Mihai Măniuțiu. Dar re-ordonarea propusă de el înseamnă un alt mod în care este decifrat textul și un alt ton. Absolut nou și personal. Montările de la Cluj reprezintă, în fond, „culminarea vizuiri moderne asupra lui Caragiale.”

Un alt punct regizoral comun este folosirea spațiului de joc. Și aici se iese din convenție, deși această tendință se observă în multe montări contemporane. Se caută alte spații de joc decît cele tradiționale. Spectatorul urcă pe scenă, actorul coboară în sală. Se caută și alte finaluri. În, de exemplu... *Au pus cătușe florilor*, ești evacuat fără să ai voie să aplauzi la sfîrșit, iar actorii rămîn ca niște statui ce par dezinteresate de reacția tău. În noua premieră de la Teatrul Bulandra, *Teatrul comic* (în regia lui Silviu Purcărete), actorii nici nu vin la chemarea aplauzelor. În *Prostia e nemuritoare* vin, dar salută întorși cu spatele la public. În *Am rîs destul*, Mihai Măniuțiu urcă pe scenă spectatori construiindu-le (în locul fotoliilor confortabile) tribune speciale. Spectacolul se joacă în spatele cortinei. Dabija, dimpotrivă, exploatează tot spațiul teatrului, plimbîndu-și spectatori prin foaier, pe la etaje, prin săli, unde se derulează și o parte a spectacolului. De abia după parcurgerea itinerarului stabilit, actorii iau în primire scena. Agresarea spectatorului este voită, este o provocare. Spectatorul este forțat să cunoscă distanța dintre el și actor, să-și abandoneze comoditățile, să înțeleagă că arta nu este relaxare, ci implicare. Trăiești în imediata apropiere a actorului, poți să-l atingi, el te dă la o parte, stă cu tine în sală.

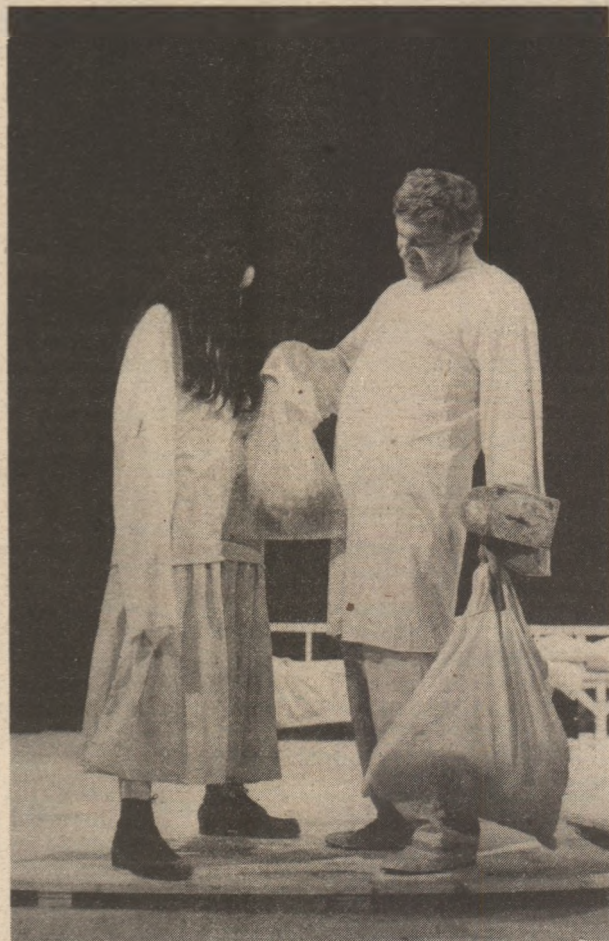
Și mai au în comun ceva cele două spectacole: pasiunea și plăcerea jocului. Amîndoi regizori ne conving că teatrul este, în mod fundamental, un joc. Doar formele și unele reguli diferă.

MIHAI MĂNIUȚIU a ieșit pentru *Am rîs destul* pagini din corespondența lui Caragiale din perioada berlineză purtată cu Paul Zarifopol (în special), cu Alecu Urechia, cu

Dobrogeanu-Gherea și cu alții. Spectacole după scrisori s-au mai făcut (de exemplu, după romanul epistolar *Legături primejdioase* de Lăcoș). Firul care leagă fragmentele din scrisori este consistent, politic și social. Tonul extrem de grav, nu este al lui Caragiale, ci al lui Măniuțiu. Dar groaznica boală (și de netămăduit) a trîncănelii este a noastră, a tuturor. Spectatorul este urcat pe scenă pentru că și el, de cele mai multe ori, este un membru al corului general, impersonal. Personajul care rostește textul scrisorilor, să-i spunem rezonerul (Dorin Andone) este într-un conflict de idei cu ceilalți - corul. Perceperea realității este o boală care consumă, în voie, sănătatea morală (și fizică) a individului și a societății.

Oamenii nu mai pot comunica între ei. Preferă manechinele lipsite de idei, de glas, de putere de reacție. Jocul cu ele este, de fapt, un joc fals, pentru că însăși relația este artificială. Manechinele pe care regizorul le plantează pe scenă, sînt, în ultimă instanță, radiografia fiecăruia dintre noi care face să se vadă limpede ceea ce mulți nu vor să vadă: mutilarea fizică și psihică. Sînt umbra noastră pe care o purtăm și de care nu putem scăpa. Sînt prelungirea neputinței în care ne complacem. Doar revoltatul vorbește și Corul grotesc cîntă, plin de convingere, cînticele fără sens. „Un bălci improvizat” în care se strigă din răspuseri „Jos stalinismul!” și se înșiră - după sistemul din schița *Moșii* (Tablă de materii) vorbe, vorbe, vorbe. Tirania vorbei, a trîncănelii este exercitată încă, iar cel care se revoltă este pus la zid, stigmatizat, executat. Dorința corului este să anihileze pe cel care iese din șablonul impus și acceptat. Formează în jurul celui care se sustrage uniformizării un cerc, care își micșorează aria din ce în ce pentru a sufoca glasul inadaptatului. Acesta le arată că locul unde trebuia să stea statuia la care cu toții se închină, ca la un idol al tribului, este un loc gol. Regizorul este ajutat în crearea atmosferei dorite de arhitectul Horațiu Mihaiu, care a realizat sugestiv, plastic și decorul și costumele din *la belle-époque*. Albul predominant. Jocul actorilor nu este, din păcate, convingător. Ei par, uneori, să nu fi înțeles exact intenția regizorului în acest spectacol scurt, dens, cu o regie coerentă și cu o lectură inedită, chiar dacă discutabilă. Spectatori, prin vocile și reacțiile diferite au fost animați și nu contaminați de uniformizare (chiar toți?).

CRED că și Alexandru Dabija s-a lovit de lipsa unor individualități actoricești. Cred că își gîndise spectacolul (iar schițele alese ofereau ocazia) ca o construcție bazată pe personaje puternice, cu forță în joc, cu puterea de a nuanța. Puțini dintre actori reușesc asta în spectacolul amplu, dinamic, generos propus la Cluj de regizorul Alexandru Dabija, după o absență autoimpusă. Spectacolul este un drum inițiat, dar un drum invers: de la necunoscut către cunoscut. Cronologia schițelor ne poartă, la început, printr-o lume a lui Caragiale mai puțin cunoscută publicului larg și oferă, în cele din urmă, satisfacția recunoașterii replicilor. Este o nebunie care coboară fără îndoială și din Caragiale, în care fiecare își bate joc de toți și toți de fiecare. Pentru că puțin cunoscut este și timpul de la care

Prostia e nemuritoare. În imagine: Dorel Vișan și Viorica Mischilea

plecăm: din „anul de grație 3874”, din viitor către prezent și trecut, ca într-un tunel al timpului din science-fiction. La intrarea în foaierul teatrului, spectatorul este surprins și ușor derutat: aude de peste tot inflexiunile muzicii chinezești, vede pagode și lampioane, respiră parfumul bețușoarelor, evident, tot chinezești. De unde atîtea chinezării la Caragiale? Cît de inventiv este Dabija, știm. Puțini știu însă că tot ceea ce au auzit și văd și respiră vine din Caragiale, din schița *Cronica fantastică*: și cetatea Tîmpitopole, și sinecorzii, și pagodele, și Casa Justiției, Pim-Pim, și Muma Tutulor și palatul Siktir. Dabija ne invită la o călătorie prin Tîmpitopole, re-construit în foaierul teatrului clujean, respectînd figurile, pînă la amănunt chiar, schița lui Caragiale. Dacă, în aparență, totul este extravagant, în esență este păstrată fantezia autorului clasic. După plimbări și împletiri de ritmuri chinezești și de fanfară adevărată, spectatorul intră, în sfîrșit, în sală. Spectacolul se joacă un timp și pe scenă și în sală, pentru ca finalul să adune actorii doar pe scenă, ca o retragere spre spațiul consacrat. Aceste două momente mi se par a concentra forța regizorală, intuirea în profunzime a textului lui Caragiale. Sîntem conduși spre zone din ce în ce mai cunoscute, într-o gradație bine gîndită (*Atmosferă încărcată*, *Ultima emisiune*, *O lacună* etc.), iar finalul este faimoasa *Situațiunea*. Ce se mai pierde pe parcurs se recîștigă acum. La această recuperare ajută din plin și extrem de meritoriul Dorel Vișan - natural, deloc superficial sau artificial, spontan și... ardelean. Ion Marian stă cu farmec „în spatele” protagonistului. Pentru că Dorel Vișan este protagonistul spectacolului. Decorul și costumele (Mihai Ciupe) pun și ele foarte bine în valoare ideile regizorului, într-o notă profesionistă. Fără discuție, spectacolul lui Dabija este un spectacol de regie.

A căzut cortina. Piesa s-a terminat. Pe fețele multor spectatori rămîne o umbră de uimire. Caragiale a prevăzut pînă și asta: „Ce va să zică purtarea asta, vor striga unii din dv.; întîi ne arunci peste două mii de ani în viitor, ne spui niște comedii extravagante, ne plîmbi, ne-ncurci, și-apoi ne lași în Tîmpitopolea d-tale fără să ne spui cum să venim îndărăt; ne lași în un loc necunoscut, bizar, straniu, rătăciți... Iubiți lectori, nu sînteți deloc rătăciți. N-aveți nevoie de conducerea mea. Luați bine seama. A fost numai o glumă fantastică: sunteți acasă, la dvs., între ai dv..., în București, în Țara Românească”. Parcă îmi vine și mie să spun ca nenea Iancu: Iubiți spectatori, priviți în jurul dumneavoastră, sînteți la Cluj, în anul grației 1992...

Am rîs destul! după I. L. Caragiale. Regia Mihai Măniuțiu

de Eugenia Vodă

Drum cu întoarcere

UN sat suspendat, parcă în afara timpului. Stihia Tătucului întunecînd locul. Abel și Cain în epoca stalinistă. O mamă sfîșiată între doi fii - unul securist de nădejde, celălalt dușman, diversionist, spion. O lume uitată de Dumnezeu. („Dacă ai știut, de ce ai tăcut, și dacă ai tăcut, de ce n-ai trăznit?”, muștră un pămîntean - cerul); biserica arsă, clopotul prăbușit; un neam blestemat, condamnat la nefericire, (singura salvare a urmașilor ar fi să se nască „orbi și surzi“)...

Am văzut de cîteva ori *Drumul cînilor* - la „Scala”, într-o sală mereu rece și golașă, presărată cu doar cîțiva mohicani disciplinați -, l-am văzut și revăzut cu marea dorință de a mă lăsa convins că acesta este (stilul, deci omul) Laurențiu Damian. Un stil studiat, o tentă hieratică, o navigare lentă pe ape adînci și tulburi, ritm de cantilenă, tonuri grave, structură poetică, abundență de simboluri, revărsarea imaginarului, aripa atemporalității... Și, probabil, așa fi crezut - așa crede - că acesta este Laurențiu Damian, dacă nu i-aș fi văzut, acum niște ani, filmul de absolvire a Institutului, *Ciné-vérité*. Un film sfidător de liber, viu, incandescent, plin de umor amar, un film prin care Laurențiu Damian a devenit, atunci, un extraordinar de promițător regizor al cinematografului de actualitate românesc.

Ce s-a întîmplat între timp?

Probabil că, de-a lungul anilor '80, tînărul regizor a căutat conștient sau nu - o soluție de a se exprima, deci de a debuta, de a face film, altfel decît în stilul celui *Ciné-vérité* (stil care, în contextul din ce în ce mai rigid, nu avea, practic, nici o șansă). Dacă, să presupunem, Laurențiu Damian, și-ar fi lucrat filmele *înainte*, ele ar fi fost realizate într-un stil din ce în ce mai alambicat. Doar că, insist în convingerea mea, acest stil este, în ceea ce îl privește pe Laurențiu Damian, făcut iar nu născut. După revoluție, cînd i s-a oferit ocazia, ca, în fine, să debuteze, Laurențiu Damian a trecut imediat la lucru cu ceea ce avea pregătit, cu ceea ce gîndise *înainte*. *Rămînera*. O etapă care trebuia consumată. Era de așteptat ca, după primul lungmetraj, Laurențiu Damian, cu inteligența critică pe care i-o cunoaștem, să se întoarcă din drum spre el cel adevărat, spre prospețimea, forța, autenticitatea *Ciné-vérité*-ului de diplomă. Acum un an și ceva, văzînd *Rămînera*, bănuiam că viitoarele filme nu fi vor semăna deloc. Dar iată că filmul următor, recentul *Drumul cînilor*, e un ecou, o prelungire (ca să nu zicem un apendice) al primului film. Or, era de așteptat ca al doilea film să fie cu totul altceva. Și poate așa s-ar fi întîmplat, dacă n-ar fi intervenit o anumită conjunctură.

De fapt, cu acest subiect de scenariu e o întreagă poveste: la sfîrșitul anilor '60, la o întîlnire a unui grup de scriitori cu Ministerul de Interne, scriitorilor le-a fost relatat printre altele, și acest subiect adevărat: doi frați dușmani, în tabere politice diferite, obligați să se confrunte etc. Pe acest subiect, în anii '70, Petre Sălcudeanu a predat un scenariu la Cinematografie, scenariu pe care, în timp, au intenționat să-l facă mai mulți regizori (printre care, în anii '80, tînărul și talentatul Horia Constantin, care, după eșecul intrării în producție a filmului, respins de „foruri”, a plecat în Italia, unde a murit în împrejurări încă neelucidate). Pornind de la același subiect, în 1975 apare, nu fără dificultate, la „Dacia”, nuvela *Drumul cînelui* de Ion Lăncrănjan, carte după care, peste cîțiva ani, Sergiu Nicolaescu a vrut să facă un film. Firește, subiectele celor două scenarii s-au suprapus, interesele

Olga Tudorache și George Alexandru în *Drumul cînilor*

s-au ciocnit, pînă la urmă nici unul din scenariu n-a mai devenit film. Dar după revoluție, Sergiu Nicolaescu, avînd putere de decizie, ca director al unei case de film, hotărăște să facă filmul. Obține subvenții, îl „bagă în producție”, cum se spune, amenajează un decor, după care, brusc, se răzgîndește, renunță și oferă (ca să nu zicem pasează) filmul altcuiva. Lui Laurențiu Damian. Care, declară la conferința de presă, a acceptat fără nici o ezitare (cunoștea cartea), cu condiția să fie lăsat să schimbe ceea ce crede că e de schimbat. Și așa, cinematografia românească avea să aibă cu un polier mai puțin și cu un poem lirico-filosofic mai mult... Este limpede faptul că Laurențiu Damian a re-citit cartea lui Lăncrănjan prin grila *Rămînerii*; nu avem de-a face cu o ecranizare fidelă unei proze, ci cu repunerea în pagină a unor idei exersate deja în primul film. Mult mai corect și mai exact ar fi fost ca pe generic să fie scris „film inspirat din opera lui Ion Lăncrănjan” decît „ecranizare”. Regizorul consideră că a făcut *Drumul cînilor* „printr-o conjunctură fericită”. Noi am spune că este o conjunctură cu dublu tăiș. Pe de o parte, într-adevăr, ea i-a oferit unui regizor șansa de a continua să lucreze pe platouri, de a nu-și ieși din mînă, de a acumula experiență - experiență care se cîștigă numai făcînd film, nu așteptînd să faci... Pe de altă parte, conjunctura fericită seamănă, vrînd-nevrînd, și cu o invitație la „manieră”, și cu închiderea unui regizor, tînăr și talentat, într-un sertar care nu este al lui. Comparînd cele două filme, al doilea este mai ferit de stingăcii decît primul, mai bine calculat, mai fluent, dar și mai lipsit de nouitate. Un exercițiu de stil foarte elaborat, acesta este *Drumul cînilor*.

MERITĂ să amintim cîteva nume din echipa de profesioniști de primă mînă cu care a lucrat Laurențiu Damian: Cornelia Tăutu - muzica, Radu Corciova - decorurile și costumele, Cristina Ionescu - montajul, A. Salamian - sunetul. Și, în primul rînd, autoarea imaginii, Anca Damian, un talent remarcabil, o reală personalitate (ultima secvență a filmului, trecerea Styxului, este absolut antologică). Distribuția e dominată de Olga Tudorache, în rolul mamei, o prezență statuară, de tragedie antică. Impecabili, în rol: Luminița Gheorghiu, Valentin Uritescu, Dorel Vișan, Carmen Tănase. Greșit distribuiți, după părerea mea, în rolurile celor doi frați

adversari, George Alexandru și Dan Condurache. Pornind de la o proză realistă care spunea cîteva lucruri curajoase, pentru epoca în care a apărut, Laurențiu Damian a operat o serie de „epurări”, simplificări, adăugiri, modificări, unele benefice, altele discutabile. Modificarea cea mai „îndrăzneată” este aceea că, în film, spre deosebire de carte, mama nu-și mai ucide un fiu ca să-l răzbune pe celălalt. „Eu nu cred că o mamă își poate omorî fiul”, se justifică regizorul la conferința de presă. Eroare. Între *Medeea* și *Evenimentul zilei*, toate drumurile sînt deschise...

ÎN concluzie, un exercițiu de stil îngrijit, un film „exterior”, cu cîteva momente de o plasticitate memorabilă, rezolvate cu maturitate regizorală, dar un film în care nu se simte nebunia, durerea și mai ales sinceritatea absolută a unui creator. Cineva îmi povestea, că, vara trecută, la Costinești, Laurențiu Damian spunea că și-ar fi dorit „O Lotte Eisner”, care să-i indice calea (așa cum îl sfătuiseră, pe vremuri, pe un Fassbinder...). Nu sînt Lotte Eisner, după cum nici Laurențiu Damian nu e Fassbinder, dar îi pot spune cu siguranță un lucru: nu aceasta este calea. În lumea noastră cinematografică (și nu numai) filmele în genul celor de pînă acum ale lui Laurențiu Damian sînt un lux inutil. Singura lor justificare ar fi fost să fie geniale! *Drumul* ales de Laurențiu Damian e un drum posibil, dar el înseamnă o irosire a forței, o înaintare în pustiu. Cinematograful va fi popular sau nu va fi deloc. În momentul nostru istoric, calea cea mai importantă de urmat este cea a filmului de actualitate, și sinceritatea totală a creatorului, preocupat de adevăr și nu de stil.

P.S. Asta e soarta ingrătă a documentarului, să rămînă într-un PS, chiar dacă e foarte interesant, cum e *Am ales libertatea*, în regia lui Copel Moscu (imaginea Otto Urbanski); un documentar coproducție româno-elvețiană, despre infernul emigrației în paradisul civilizației... Marea problemă a acestor documentare este problema difuzării. Ele trebuie să fie văzute, și deocamdată nu prea sînt.

Singura soluție pentru un documentarist dotat, cum e Copel Moscu? Să treacă la ficțiune!

Acțiunea profetică (II)

LUCRURILE devin greu descriptibile privitye din afară. Adică privitye normal, împreună cu întregul lor suport ideologic. Textul *revelat*, dictat de către Dumnezeu însuși noilor săi profeți și în jurul cărui pivotază întreaga expoziție a lui Mariah Zidaru este un bizar document de semidoctism biblic, o hibridare a Cîntării Cîntărilor cu Apocalipsa lui Ioan. Proza sa ritmată, sprijinită pe un lexic artificial și arhaizant, încearcă o revitalizare a energiilor etnice și fundamentarea unui nou naționalism: *naționalismul mistic*. După falimentarea idee a protocronismului, doar identificarea României cu Noul Ierusalim mai lipsea pentru ca orgoliul și complexul nostru de superioritate să fie depline. Iar amatorismul hermeneutic aplicat Apocalipsei merge atît de departe încît purificarea morală și înnoirea spirituală sînt circumstanțiate istoric și restrictiv plasate geografic. Viziunea Noului Ierusalim („Și am văzut cetatea sfîntă, noul Ierusalim, pogorîndu-se din cer de la Dumnezeu, gătită ca o mireasă, împodobită pentru mirele ei”, - Apocalipsa, 21,2) este interpretată administrativ și dăruită României spre răscumpărarea prelungilor sale suferințe, printre care unele de-a dreptul suspecte atît în conținut, cît și în formulare: „O, că te-au robit străinii și te-au necinstit, că ți-au făcut lege și te-au silit să te tai împrejur” (!?), glăsuiește textul *revelat* care se întîlnește întîmplător cu *revelațiile din România mare și Europa*. Iar expresia arhitecturală a Cuvîntului... - altarul de la Glodeni - actualul sediu al Noului Ierusalim - urmează iarăși la scară redusă, planul *cetății apocaliptice* - 12 m în toate dimensiunile - (vezi Apocalipsa 21,16), pe care îl combină cu sistemul rusec de arcade suprapuse (kokoșniki).

În acest context, expoziția lui Zidaru trăiește drama unei pseudoadevăruri. Artistul se retrage, ascultător și umil, în spatele *ideologului* și prin excesive deliberări, își sărăcește formele, le devitalizează prin repetiție și le produce în serie, iar forța și libertatea sa se sting în gloase de o falsă subtilitate în jurul unor concepte vagi. Cîteva forme primare se multiplică la nesfîrșit și creează o inevitabilă inflație de cruci, îngeri, heruvimi și capete de copii. Scoase din context, multe dintre lucrări eguează în decorativ, iar aripile de inger, a căror singură calitate este acuratețea cioplirii, pot ușor cădea în condiția periferică de *tacșmuri*. Dovadă peremptorie că prin necondiționata subordonare doctrinară, riscul tezismului paște și (sau mai ales) arta cu tot dinadinsul *profetică*.

Pavel Șușară

Drumul și oglinda

I-A REPOȘAT Cătălin Țirlea lui Marius Tupan că nu se ocupă cronicării t.v. de la revistele de cultură de emisiunile specifice domeniului lor. N-aș zice. Dar depinde ce înțelege fiecare prin acest „a se ocupa de”. Dacă dl. Țirlea a vrut să spună că nu se ocupă acești cronicari *exclusiv* de emisiunile culturale t.v., sînt de acord cu el, dar nu văd nimic rău în asta. Programul t.v. seamănă cu definiția pe care cineva a dat-o romanului: e - sau ar trebui să fie - o oglindă purtată de-a lungul unui drum. Cu toate ale drumului. Comentatorul, care vede și drumul și oglinda, își poate propune să scrie numai despre ceea ce se întîmplă între, să zicem, kilometrul 4 și kilometrul 6 și, cu siguranță, el are în minte, înțîși de toate, această parte a drumului, pe care o cunoaște cel mai bine. Dar poate el decupa acea parte? Poate el spune că drumul e numai de aici pînă aici, iar restul e fundătură?

În aceeași emisiune, dl. Țirlea a vorbit despre Radu Tudoran. Ar fi fost interesant de evocat împrejurările în care acest romancier a început să scrie literatură pentru tineret. *Toate pînzele sus*, această carte a copilăriei mele, pe care am citit-o într-o bibliotecă publică de cartier, care avea o sală de lectură pentru cititori de toate vîrstele, acest roman a fost scris și din pricină că pe drum se întîmplase ceva cu Radu Tudoran. Nu i se mai îngăduia să publice decît literatură pentru tineret. Din pricina altui roman al său, *Un port la răsărit*, Radu Tudoran fusese trecut la index. Și a fost scos de acolo cu condiția să scrie pentru colecția „Cutezătorii”. Întîmplător, Radu Tudoran a putut să scrie acest roman. În aceeași perioadă, poetul Gellu Naum se îndeletnicea cu traduceri din literatura lui Dumas și i s-a îngăduit, ceva mai tîrziu, să publice o carte pentru copii, acel formidabil *Apolodor*. O soartă asemănătoare au avut ei și alți scriitori români,

care prin comparație cu cei care au stat în închisoare se pot lăuda că au dus-o bine. Dacă n-ar exista mărturii despre ceea ce s-a întîmplat pe drum în perioada aceea, ne-am putea închipui că scriitorul român s-a odihnit vreo zece ani sau că a fost cuprins de un avînt literar care l-a îndemnat să completeze bibliotecile școlare. Și atunci?!

La un moment dat, în timpul dialogului dintre cronicarul t.v. și realizator, unul dintre ei a adus vorba despre cărțile „scurte” care s-ar publica mai ușor acum. Și dacă ar fi vorba numai de cărți scurte...

Poți ignora ceea ce se întîmplă pe cealaltă parte a drumului cînd bucățica de care ar trebui să te ocupi s-a umplut de gropi? Pe lîngă cele care existau dinainte? Să faci pe naivul - ia te uită, a mai apărut o groapă! Ce-o fi cu

ea? Generația din care fac parte s-a trezit undeva pe la mijlocul drumului. Jocurile erau făcute, iar principalul nostru reper, în ultimii ani, era acela al sfîrșitului anilor '60, de relativă liberalizare culturală. Am prins însă un răstimp de strîngere a șurubului în cultură, din motive politice, care i-a marcat pe toți colegii mei de generație. Unii dintre ei și-au publicat volumele de debut cu mare întîrziere, cîțiva și-au luat lumea în cap. Iar asta și din pricină că politica oficială voia cu tot dinadinsul să țină scriitorii fie în bucățica lor de drum fie să-i întrebuinteze drept purtători de cuvînt. Sînt destui scriitorii care acum afirmă că li s-a deformat stilul în perioada anterioară. Chiar și de la cei care n-au făcut compromisuri vin astfel de mărturii. Subiecte ocolite, personaje tratate în doi peri, versuri trunchiate, deprinderea de a te face că nu vezi anumite lucruri. Și lucrurile astea nu sînt doar drama scriitorului. El le descoperă ceva mai repede. Iar dacă le descoperă, ce să facă? Să tacă, astfel încît să pară consecvent? Să spună că nu-i pasă de ele, fiindcă treaba lui e cultura? Dacă n-aș fi avut eu însumi experiența de a mi se spune că trebuie să scriu cutare lucru, ceea ce m-a făcut să recurg la tot soiul de subterfugii umilitoare, poate că mi-aș putea închipui acum că treaba mea e „cultura” și numai ea. Dacă politicieni de ieri, unii travestiți în scriitori, n-ar fi încercat să mă învețe ce și cum trebuie să scriu, m-aș mulțumi acum să comentez numai emisiunile de cultură ale Televiziunii Române. Și poate că n-aș deschide televizorul decît ca să mă uit la aceste emisiuni. Dar cînd, destul de des, oglinda t.v. plimbă de-a lungul drumului îmi oferă imagini deformatate, unele de-a dreptul contrariante, îmi amintesc de politica lui trebuie și firește că simt nevoia să-mi avertizez cititorii că se întîmplă ceva necurat.

SPORT

Amețim privind în sus

CINEVA se mira că Dinamo a cîștigat la Reșița jucînd în zece. Nu mi se pare asta încă o minune a lumii. Dacă între primele două, trei echipe și cele de pe ultimele locuri diferența n-ar fi decît de șansă, atunci ar fi loc de mirare. Dar la noi în Ligă se joacă două, dacă nu trei feluri de fotbal. Pînă la exodul jucătorilor, nu m-aș fi mirat nici dacă Dinamo ar fi învins la Reșița cu doar opt jucători pe teren. Pe vremea cînd Liga se numea Divizia A, ea era împărțită de fapt în trei campionate. Unul era cel format din Dinamo, Steaua și, într-un timp, Universitatea Craiova, al doilea era cel al echipelor mijlocii care nu visau la titlu, dar n-aveau nici coșmarul retrogradării, iar al treilea era campionatul echipelor care trăgeau nădejde să rămînă în A. Acum lucrurile s-au mai adunat. Dar nu de jos în sus, ci invers. Tot așa s-au adunat și în handbal. Aici, dintr-un campionat subțire, aproape străveziu, de unde să aduni jucători pentru o națională puternică? Danezii, care n-au o echipă grozavă, au luat Trofeul „Carpați”. Asta n-ar fi un capăt de lume, dar dacă socotim cîte echipe din Europa joacă mai bine decît aceea a Danemarcei, tragem apoi linie și așezăm dedesubt echipa noastră, amețim privind în sus.

Cam cum se întîmplă acum cu C.S.M. Reșița care n-a pierdut la scor cu Dinamo. Din contră, a dat un gol și, vorba persoanei care se mira, dacă mai dura meciul vreo zece minute, poate chiar egală.

Cu ani în urmă, naționala noastră de fotbal nimerea din cînd în cînd cîte un rezultat care ni se părea extraordinar. La fel și echipele de club. Pînă s-a spart gheața la Craiova. Apoi, echipele noastre s-au deprins cu ideea că pentru ele cupele europene nu se încheie în turul al doilea, iar naționala a ajuns între primele opt din Europa. Cu jucătorii pe care îi avem acum, aici îi dau dreptate lui Dinu, am putea juca într-o semifinală de Campionat Mondial. Dar ce te faci că mai trebuie să-ți amărăști zilele cu Cehoslovacia, să dai o fugă pînă în Cipru și uite-așa nu găsești timp de semifinale.

Tușier

Episodul 521

La noi, la Viișoara, stînga știe ce face dreapta. Dreapta știe ce face stînga. Dar se tace. Nu sîntem un popor vegetal, facem parte din familia foiletonatelor. Mă duc să văd expoziția cărților scrise, în Israel, de cel care nu știu decît românește. Multe sînt vechi, cu coperți necăjite, triste și tandre la înfățișare, printre ele trece, fiindu-se de-un cadru metalic că nu-l mai duc picioarele, profesorul meu de istorie din a IV-a de liceu, a murit Dubcek, de 7 noiembrie, noi am vrut Haveli, Havelii români n-au vrut niciodată un Dubcek, dar, hai să fim oameni, de unde să găsim, la noi, la Viișoara, un Dubcek pentru un Havel român? Bine că fata mea din popor a cumpărat detergent „Smath” pentru un an și jumătate - stînga și dreapta sînt pentru spălat rufe, vom trăi și ideea asta, că asta-l idealul: să trăim ideal.

(va urma. d.m.t.)

*celebra expresie a lui Tolstoi din „Jurnal”: *decă mal trăiesc*

RADIO

de Antoaneta Tănăsescu

Un gest moral

TERIBILĂ se dovedește a fi îndărătnicia cu care prezentul își întoarce ochii spre trecutul ultimelor decenii dar nu pentru a cuprinde (verifica) structura de suprafață a acestuia, ci, dimpotrivă, pentru a-i sonda structurile de adîncime. Simplă pasiune arheologică, vizînd completarea și lărgirea unui corpus documentar, strict informativ? Nu, căci cum am mai avut, de altfel, prilejul să o demonstrez, glosînd pe marginea unor emisiuni radiofonice, gestul are o justificare (și o semnificație) morală. Pentru că investigînd coincidențele și, mai cu seamă, noncoincidențele dintre semnele exterioare și cele de profunzime ale trecutului, cu deosebire ale acestui trecut apropiat, întîlnim chiar semnul

definitiv al destinului uman din vremea respectivă. Un destin marcat de o vertiginosă sciziune între felul de a fi (a gîndi, a vorbi, a se comporta etc.) în afară și în interior, între pecețile vizibile și cele invizibile ale existenței. În epoca echilibrului clasic, Goethe respinge o asemenea ruptură, adică traiul dublu pe care, în anii nu de mult încheiați, atîta lume l-a deprins și, treptat, a ajuns să-l accepte ca pe unică soluție de supraviețuire. Deci, Goethe (și nu întîmplător, desigur, aceste versuri sînt comentate de Vianu în ultimii săi ani de viață) credea în coeziune armonică: „Natura nu are nici miez, nici coajă / Ea este

totul dintr-o dată / Nimic nu-i înăuntru, nimic nu-i în afară / Căci ce-i înăuntru, e și în afară”. Maturii și chiar tinerii anilor '50 au avut suficiente motive (și condiții) să facă din această credință doar un ideal, nu și un îndreptar practic. Căci dacă ar fi să ne referim numai la un singur și deloc de prim plan aspect, cel bibliografic, distanța dintre ce se găsea în librării sau în manualele școlare, adică în circuitul public și oficial și ce se putuse salva în memorie, în colecții private, în sertare bine ferecate, în fondurile secrete ale bibliotecilor, această distanță se dovedește, abia acum, a fi amețitoare. Atunci, unii o ignorau, alții o bănuiau, nu puțini, fără a avea certitudinea realității ei, sperau cu disperare că există. Și a existat cu adevărat. O recentă ediție din *Odă limbii române* (redactor Emil Buruiană) a invitat-o la microfon pe doamna Magdalena Vulpe, nepoata profesorului Sextil Pușcariu, pentru a rememora odiseea unui „volum fantomă”, cum era numit, în deceniul șase, volumul al doilea din tratatul intitulat *Limba română*. Cartea, terminată în 1943, definitivată în 1946, a fost predată Editurii Fundațiilor Regale (director Al. Rosetti) dar răsturnările sociale ce au intervenit i-au obturat drumul firesc spre cititor. Păstrată de familie pînă prin 1956, a fost, cu ajutorul prof. D. Macrea, fost elev al lui Sextil Pușcariu, dusă la Editura Academiei unde, în decembrie 1957, apăreau primele corecturi. Dar, în vara următoare, lucrarea este oprită, prefața îndepărtată, deși nu acesta era adevăratul motiv de spaimă pentru oficialități, ci hărțile reproduse, hărțile lingvistice realizate în anii 1920 / 30 ce nu aveau cum să nu reflecte vechile granițe ale României. Politicul intervine decisiv și brutal în traectoria unui tratat de strictă specialitate, căruia i se rezervă, în consecință, un tiraj absolut confidențial, de 500 de exemplare. Nu trebuie să ne mirăm. La sfîrșitul lui 1975, primul volum al *Jurnalului* lui Titu Maiorescu a fost tipărit în 5090 de exemplare. În 1975, adică acum 17, nu 33 de ani. Amărăciunea acestei marginalizări a răzbătut nu atît în cuvintele, cît în glasul profesorului Liviu Rusu și lucrul este explicabil căci interviul difuzat în *Convorbiri peste timp* (redactor Ileana Corbea) fusese înregistrat de Adriana Croitoru în 1973. Un interviu testamentar al acestei autorități științifice a școlii românești, aruncat, după război, într-o nedreaptă penumbră. Așa că lucrînd pentru a pune în circulație *Jurnalul și Epistolarul* lui Maiorescu, Liviu Rusu îndeplinea, în acei ani, un act de curaj și probitate morală. Iată istoria unor cărți și atitudinii ce așteptat atîta vreme pentru a putea fi comentată cu glas tare.

Instantanee cu scriitori

Ioan T. Morar și Ioan Morar

- *Ce aniversați la Academia Cațavencu?*
 I.T.M.: Ne asociem valului de aniversări naționale și stimulați de cei 1900 și ceva de ani de la bătălia dusă de strămoșii noștri (o bătălie strămoștrucidă!) la monumentul de la Adamclisi sărbătorim și noi un an și ceva de la înființarea Academiei Cațavencu.
 - *Pe cine mai are în vedere Academia voastră, pentru primiri?*
 I.T.M.: Deocamdată cred că va trebui să recurgem la câteva excluzeri, pentru a face loc unor noi primibili.
 - *Care ar fi excluzerile acestea?*
 I.T.M.: Nu pot să-ți spun; e un secret de Senat. Le vom face cunoscute la momentul potrivit.
 - *La voi n-au apărut rupturi, aripi?*
 I.T.M.: Nu. Sau dacă avem, ele se manifestă la nivel de individ. Poți fi dizident, într-o zi, față de atitudinea ta din altă zi.
 - *Ce scrii?*
 I.T.M.: Dacă aș spune că pregătesc o carte de versuri aș minți. Dar cred totuși că pregătesc o carte de versuri pe care încă n-am scris-o. Apoi, pregătesc o carte de reportaj despre America, pe care încă n-am vizitat-o. Și-o traducere pe care n-am început-o...
 - *Semeni cu Oul Dogmatic... Într-o vreme, poezii din generația noastră aveau bunul obicei să citească ce scriu colegii lor. Erai și tu printre cei care făceau asta...*
 I.M.: Din păcate nu se mai scrie atât de mult. Sau nu se mai publică. Deci citesc și nu prea.
 - *Ai remarcat vreun volum de versuri, în '92?*
 I.M.: Da - *Lux* al lui Stratan. Cred că s-a pierdut și solidaritatea care era înainte. Ceva s-a spart.
 - *Ce anume?*
 I.M.: Vectorul s-a spart. Vectorul prietenie.
 - *Există și o anumită emulație...*
 I.M.: Era o emulație care ținea de capacul de la oala minune în care eram. O victorie a unui coleg devenea automat și victoria celorlalți. O carte avea un autor și în spatele lui câteva zeci de coautori. În sens moral, evident.
 - *S-a diminuat interesul pentru literatură al acestei generații?*
 I.M.: S-a diminuat. În măsura în care a crescut interesul pentru supraviețuire și s-au modificat dimensiunile luptei pentru existență. Sper ca asta să fie o fază de tranziție.
 - *Sint șanse să ne pierdem umorul până se încheie tranziția?*
 I.M.: Nu. Umorul nu e ceva care se pierde sau se câștigă...
 - *Dar se poate transforma...*
 I.M.: Dacă îl ai, îl ai - te bucuri de el. Dacă nu-l ai, nici nu știi că te-ai fi putut bucura de el.
 - *Înainte, în publicistică semnai Ioan T. Morar. Versurile le-ai publicat sub numele de Ioan Morar. Păstrezi deosebirea asta?*
 I.M.: Da. Deși rațiunile sînt altele. Înainte, pentru că am lucrat în presă, la *Viața studentescă* n-am vrut să-mi încarc numele de scriitor cu un eventual jalast publicistic - din fericire balastul nu s-a colorat în roșu. Dar diferența o păstrez.
 - *Deci mie cine mi-a răspuns acum?*
 I.M.: La primele întrebări Ioan T. Morar. La ultimele, Ioan Morar

a consemnat
Cristian Teodorescu

În Instantaneul cu Gelu Ionescu în loc de „Cu cît o parte a culturii va reuși să găsească sprijin material decît de la stat...” se va citi: „... alt sprijin material decît de la stat...”

Fototeca României literare

Colocviul traducătorilor, Neptun, 1971: Melluez Jozaef, Geza Domokos, Alexandru Ivăsiuc, Arnold Hauser

Calendar

• **1 DECEMBRIE.**
 S-au născut: *Ecaterina Pitiș* (1882), *Cezar Petrescu* (1892), *Ieronim Șerbu* (1911), *Ștefan I. Crudu* (1914), *Ludmila Ghișescu* (1918), *Nicolae Pop* (1928), *Florența Albu* (1934), *Platon Pardău* (1934), *Ion Șeitan* (1942). A murit *Ion Roman* (1989).
 • **2 DECEMBRIE.** A apărut primul număr al revistei „Sămănătorul”, sub conducerea lui Al. Vlașu și G. Coșbuc, redactori St. O. Iosif și Ion Gorun (1901). S-au născut: *Molter Károly* (1890), *N. Vasilescu-Capsali* (1908), *Gheorghe Chivu* (1912), *Nicolae Labiș* (1935).
 • **3 DECEMBRIE.**
 S-au născut: *Dumitru*

Alexandru (1929), *Mara Nicoară* (1948). A murit *Constantin Goran* (1976).
 • **4 DECEMBRIE.**
 S-au născut: *Nicolae Cartoian* (1883), *Tompa László* (1883), *Vasile Uscățescu* (1883), *George Togan* (1910), *Vlaicu Bârna* (1913), *Alex. I. Amzulescu* (1921), *Nicolae Ștefănescu* (1921). Au murit: *Artur Enășescu* (1942), *N.N. Condeescu* (1966), *Alexandru Oprea* (1983).
 • **5 DECEMBRIE.**
 S-au născut: *Natalia Negru* (1882), *Lotte Berg* (1907), *Paul Drumaru* (1938). Au murit: *Zaharia Stancu* (1974), *Mihail Celarianu* (1985), *Leonid Dimov* (1987).

În librării

• **Laurențiu Ulici - PRIMA VERBA. Trei. (1977-1979).** Reunirea cronicilor publicate în rubrica *Prima verba* din *România literară* privind debutanții perioadei menționate. (Editura de Vest, Timișoara, 284 p., 150 lei).
 • **Nicolae Stroescu - PE URMELE REVOLUȚIEI.** Cuvînt înainte de *Nicolae Balotă*. (Editura Albatros, 180 p., 365 lei).
 • **Gheorghe Mocuta - ÎNGERUL RIDICĂ LESPEDEA,** poeme, *Colecția revistei „Arca”,* Arad, 80 p., 100 lei.
 • **Sigmund Freud - DINCOLO DE PRINCIPIUL PLĂCERII.** Traducere din limba germană de *George Purdea* și *Vasile Dem. Zamfirescu*. Cuvînt înainte de *Vasile Dem. Zamfirescu*. (Editura Jurnalul Literar, seria *Caiete de psihanaliză*, 262 p., 216 lei).

Alături, pe același raft

(urmare din pag. 13)

un telefon de la un prieten aparținînd aceluiași cercuri, dar în cu totul altă situație financiară, și care îi cere un serviciu neobișnuit: să-i transmită amantei sale un automobil Hispano-Suiza pe care îl promisese în dar, deoarece el însuși trebuia să se întoarcă de urgență în Anglia. Candidatul la sinucidere se achită de comision, dar se și trezește în fața unei femei încântătoare, care i se oferă din prima clipă. Cei doi se îndrăgostesc unul de celălalt, femeia neștiind că omul nostru era sărac, posesiunea unei splendide mașini ajutînd mistificația... Pe scurt, urmează o cursă disperată împotriva realității și a morții, pentru ca, în cele din urmă, dîndu-și seama că

gluma va trebui să ia sfîrșit și femeia va afla adevărul, eroul, neîncrezător doar în sentimentele ei, se sinucide.
 Oricine vede în acest roman, frivol și grav, un excelent scenariu de film, cu un qui pro quo convenit, dar fără happy end. Înțeleg ușor de ce el nu i-a scăpat neobositului devorator de cărți care era N. Steinhardt; mai greu e să-mi explic de ce i-a plăcut atât de mult vreodată încît să se ocupe de el într-un text critic, pe care să-l transporte și în *Jurnalul fericirii*. Aceasta nu e, cum spuneam, o carte a unei convertiri, deși se vrea cuprinderea cîtorva decenii din viața autorului, fapt care nu s-ar fi putut realiza prin simularea notației zilnice, ci prin reconstituiri retrospective. Iar

convertirea nu e redată ca proces, - în acest sens, ar fi instructivă o comparație cu *Moi, juiif, livre posthume* de René Schwob. Hibrid și chiar fals din punct de vedere componistic, *Jurnalul fericirii* e o carte care mișună de idei, de situații evocate, de observații pătrunzătoare și gînduri. Criticul putea să fie și rău, nu în *Catarii de la Păltiniș*, dar în atîtea momente acute, în care pentru a restabili un adevăr, e obligat să comită o violență... Cînd va începe să fie analizată lucid, i se vor găsi proximități, i se va căuta genul, va fi acceptată într-o filiație. Pentru asta, atmosfera în receptarea cîte unui autor va trebui să devină alta decît cea actuală, adică delirul.
 Și rezultatul va fi așezarea ei pe un raft. Oare tot alături de scrierile lui Al. Paleologu, ale lui Ionel Gherea, dar și ale lui D. I. Suchianu, în fine la capătul dinspre stînga avîndu-l spre scandalizarea multora pe tartorul cel mai negru, Paul Zarifopol, în realitate un spirit doar ireverențios, o inteligență liberă și de

multe ori ghiduse, pasionîndu-se de idei și de teme spirituale? În sfîrșit, cînd vreunul dintre criticii de mîine va lua în mînă ceea ce am scris totuși eu, va constata cu uimire, nădăjduiesc semnificativă, similitudinea unora dintre cărțile noastre și mai ales structura caleidoscopică a multora, provenită din comuna curiozitate în evantai a celor doi autori.
 Acestor cititori posibili le mărturisesc un secret: că mai multe din cărțile mele s-ar putea numi foarte justificat *Între oameni și cărți*. Și că N. Steinhardt și-a intitulat una mai recentă *Escală în timp și spațiu*; cu toată modestia, eu afirm că *Simple întîmplări în gînd și spațiu* e mai bine găsit. Nu spun că această apropiere ar fi neapărat în avantajul meu, dar cred că dacă ar întreprinde-o cineva, cărțile lui N. Steinhardt nu ar exploda de indignare și nici măcar nu ar sări de pe poliță pentru a-și căuta o mai proprie vecinătate.

De o parte și de alta a scrisului

ÎN Parisul revoluționar, post-revoluționar, anti-revoluționar, re-, răs-, para-revoluționar, un bărbat în vîrstă de 50 de ani are de rezolvat probleme. Își dă seama că trăiește într-o lume de insolubile.

Autoritățile îl identifică (și îl înregistrează), în același timp, ca aristocrat, fost deținut, monarhist, republican, funcționar al republicii, emigrant etc. Își întreabă avocatul: „Ce sînt în prezent? Aristocrat sau democrat? O să mi-o spuneți vă rog, avocat, fiindcă, în ce mă privește, nu știu nimic”. (scrisoare, sfîrșitul anului 1791).

E o nebunie a legitimării, identificării, justificării. Sade adună dovezi că n-a părăsit niciodată regiunea pariziană, el e presupus vinovat, și că a emigrat, și că s-a întors ilegal!

Culmea e că omul atît de încolțit, cu încurcături pînă peste cap, revendică drept singură a sa „calitate” pe aceea de (țineți-vă bine!) om de litere!

Aici e fisura. Sade înțelegea că o astfel de calitate îi dă drepturi, absolviri, privilegii. O înțelegere a ceea ce ar fi fost normal. În timp ce Villetterque și alții aveau o motivație pentru a nu-l slăbi. Îl atacau public, îl denunțau.

Ce putea, deci, să însemne, atunci, om de litere? În ce stă salvarea și de unde vine pieirea?

Mi-ar face multă plăcere dacă am lua momentul Revoluției autotelice drept prima birocratizare de mare înaltă, într-o Europă care își construise deja la Paris, Berlin și Sankt-Petersburg forturile birocratice. Și asta odată cu următoarea considerație: a te întâlni la tot pasul cu faptul de a fi scris, poate foarte bine acest fapt să te irite, să-ți vezi libertatea ca negociere fără capăt, reactivitatea proprie naturii tale libere să te facă asemănător celor care reacționează din instinct, să anulezi faptul de a fi scris prin poziția: cel ce scrie, scriitor. A fi scriitor înseamnă a te opune faptului de a fi scris.

În condițiile în care societățile se fundamentează pe literă și spirit (se recunoaște dubla natură, ca a luminii: undă-corpusul - a supunerii asumate, care derivă din dubla natură a obiectului supunerii, ales!), trebuie să avem în vedere că avem nevoie să existe texte mai tari, care nu se supun nici scrisului generalizat, nici legilor acestuia.

Cînd folosesc și sînt folosit de actul meu de identitate, de vize, dosare, note de bancă etc., trebuie ca versul, romanul, textul înțelegerii, al actului meu de vedere (teoria mea) să spună altceva, trebuie să protejeze, trebuie, deci, să reziste, să tindă spre definitiv. Pentru totdeauna, o dată.

„trebuie, îmi pare, să răspundem la perpetua obiecție a cititorului spirite cu firea neagră care, pentru a-și da spoiala unei morale de care adesea inima lor e foarte departe, nu încetează să vă zică: La ce folosesc romanele?”

La ce folosesc ele, oameni ipocriți și perversi? căci numai voi puneți această ridiculă întrebare: ele servesc la a vă zugrăvi așa cum sînteți. Indivizi orgolioși care vrîți să vă sustrageți pensulei, pentru că vă temeți de efectele ei, romanul fiind, dacă e posibil să te exprimi astfel, tabloul moravurilor lumesci, este tot atît de esențial ca istoria pentru filosoful care vrea să cunoască omul;...” *Idee despre romane.*

Cuvintele sînt făcute să ascundă, Blanchot. Cititorul e cel care trebuie, e, tehnic, ipocritul, Baudelaire. Da.

Iată că lumea textuală e izonomă lumii cuantelor: principiul incertitudinii, Heisenberg, care spune că a obține o imagine presupune a lumina, adică a bombardarea cu fotoni (cunoscînd viteza unei particule nu putem determina poziția ei și invers) e translat (și îl înțelegem înaintea literei): „...Căci ascuțitul uneia [pensula, n.n. G.I.] nu-l zugrăvește decît atunci cînd el [individ orgolios care vrea să se sustragă pensulei, n.n. G.I.] se face văzut, și atunci nu mai e el;...”

E așa cum spuneam, nu e așa?

„... ambiția, orgoliul îi acoperă fața cu o mască ce nu ne reprezintă decît aceste două pasiuni, iar nu omul.

Pensula aceasta, la îndemînă, socializată, reușește imagini izomorfe măștilor. Omul își face masca, masca lui determină imaginile care se pot face despre el. Toate ar fi mulaje și schițe după măști. Acționează prezumția de hipocrizie. Omul nu-l iartă pe om, că nu e pe de-a-ntregul exhibit. Imposibilitatea exhibării tale mă inhibă. Asta e hiba: tot timpul îți caut hiba. Impenetrabilitatea celui alt îmi dă coșmaruri. O parte a omuciderii o presupun a se datora încercării de a înălțura ireductibilul, impenetrabilul, omul dat drept ceva de neatinș. A elimina ceea ce mă ignoră.”

De neconceput, inadmisibil faptul că tu ești un interior. Un adăpost, o ascunzătoare, o tainică, o retragere care nu poate fi abolită.

De la Sade, care participă la lărgirea noțiunii de cetățean pînă la aceea de cititor, cetățeanul fiind fundamentat în scris (în avalanșa de declarații ale drepturilor omului și cetățeanului, omul rămîne greu scriptibil), cititorul fiind și el dotat cu drepturi și pornind de la teza că omul e scriptibil, teză declarată de Marchiz ca dovedită, ea făcînd și utilitatea romanului (în acest spațiu dintre ușor respectiv greu scriptibilul cetățean și om, intervine cititorul cu drepturile sale, pe care scriitorul se obligă să le respecte); trecînd prin baudelaireiana soluție a fraternizării scriitorului cu cititorul, care îi e semen pe chiar artefactul ipocriei sale, drept acordat, corespondent al artefactualității auctoriale, poposim pe recenta relație pe care o aflăm, bine exprimată, pe un eșantion oarecare din

Examinarea femeilor pentru seraiul regelui din Butua

literatura la zi (text francezesc, din revista românească *Echinor*, Cluj)

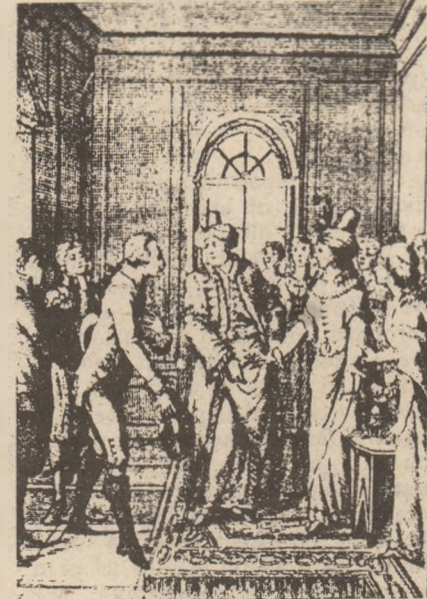
„Prietene Cititor! Făcînd apel la Sufletul tău, te invit într-o călătorie existențială prin magia lecturii. Vom căuta tot ce ne deranjează, lipsurile ființei, rănile noastre și oprobiurile, emblemele care ne înglobează dintr-una și lemnele eșchierelor noastre interioare, pentru a încerca finalmente să regăsim pe cel care scapă întotdeauna din toate capcanele: eul”. (Francois Bréda nos blessures et blâmes, les emblèmes qui nous englobent d’emblée et les meubles de nos échiquiers qui...)

Ultima formulă a „acordului de cooperare și asistență mutuală” dintre scriitor și cititor, post-psihanalitică și saturat-democratică, am văzut-o. Ar trebui să înțelegem, în măsura în care acest acord e viabil, lupta tăios declarată a lui Sade și susținută pînă azi de scriitorii care au fost întotdeauna de partea omului viu, cu prețul cunoscut, cel mare, cel plătit. La 1800, scria dragul de Donatien:

„Pensula romanului, din contră, îl prinde în interiorul său... îl prinde cînd părăsește această mască iar schița, mult mai interesantă, este, în același timp, mult mai adevărată; iată utilitatea romanului. Recîi cenzorii care nu ne iubim, semănați cu acel nenorocit care zicea la fel: Și de ce se fac portrete?”

Dacă e, deci, adevărat că romanul e util, să nu ne temem deloc să trasăm aici cîteva din principiile pe care noi le credem necesare a duce acest gen la perfecțiune. Sînt bine că e greu să îndeplinesc această sarcină, fără a da arme împotriva mea: nu devin dublu culpabil de a nu fi făcut bine, dacă eu dovedesc că știu ce trebuie pentru a face bine? Ah, să lăsăm aceste vane considerațiuni, să fie sacrificate pentru dragostea de artă!” *Idee despre romane.*

Luînd poziție de cititor, de Sade instruieste pe scriitor. Legea: să nu plictisești! Cititorul e neiertător. Domnul D.A.F. Marchiz de Sade încearcă, de la început, să ne absolve de nenorocirile care ne-au urmărit pînă azi, de fiecare dată cînd cineva și-a permis să ne

La curtea regelui Zomé

Portret imaginar al marchizului DE SADE de H. Biberstein

impună, scriitorilor, ceva în numele cititorului: „Nu-ți cer, ca autorii *Enciclopediei*, ca el (dezmodămîntul, n.n. G.I.) să fie conform dorinței cititorului”. Ah, Doamne, ce rădăcini! Cum nu poate lucrul/ răul să fie tăiat de la rădăcină!

În vremea din urmă, se practică, în cariera cuvîntului „sadian”, o resemantizare: „sadian” definește comportamentul societăților față de scriitor (scriitorul Sade). Iată: Ludovic al XV-lea a vîndut soacrei scriitorului o *lettre de cachet*, în alb! Pușcăriile îl mîncă pe scriitor. (El a înnegrit *albul* scrisorii de întemnițare, el a scris, a anulat acest alb monstruos.) Scriitorul poate să scrie, el scrie așa - *Filosofia în budoar*, subsol - despre iresponsabilul său rege:

„Se știe că infamul și ticălosul Sartine îi furniza lui Ludovic al XV-lea mijloace de luxură, dînd domnișoarei Dubarry să-i citească, de trei ori pe săptămînă, un raport privat, și înflorit de el, privitor la tot ce se petrecea în localurile prost-famate din Paris. Această vină de libertinaj a Neronului francez a însemnat, pentru stat, o pierdere de trei milioane!” (Traducere de Andrei Băleanu, în curs de apariție la Editura de Vest, Timișoara).

Așadar, regelui i se citeau aventurile lui Sade, Sade știa, el calculează. Însă una e să le înflorească Sartine, polițaiul, și alta e să înflorească ceva sub pana Marchizului!

De ce să se lase scris de un cenzor pervers pentru un cititor pervers de Putere, cînd el poate să scrie și se știe nu numai victorios, dar și inegalabil. El scrie soției sale: „știi că nimeni nu analizează lucrurile ca mine.”

Aici e vorba, de fapt, de prezentarea în formă analizată pe care Ludwig Wittgenstein o expune în *Investigații filosofice*, 1951. El ia ca exemplu o mătură. A vedea și a gîndi coada cu mătură cu paiele cu legăturile este a avea *mătura analizată*. Sade face acest lucru pentru acuplări.

După ce am putut considera pasajul de mai sus, din urmă, ca fiind o paranteză, vom încheia cu *plăcerea de a-l vedea* pe scriitorul de Sade. În 1772, grație unui martor, participant, deci, la condamnarea la moarte și execuția în efigie (au făcut un cenoDAF), a lui Donatien-Alfonse-Francois, la 32 de ani era descris:

„Talie mijlocie, păr blond, chip plăcut, față plină, frac gri căptușit cu albastru, vestă și pantalon din mătase de culoare galbenă, pană la pălărie, spadă pe gold, un baston cu măciulie de aur în mînă”.

Gheorghe Iova

Magritte la Metropolitan Museum

Magritte

The Metropolitan Museum of Art

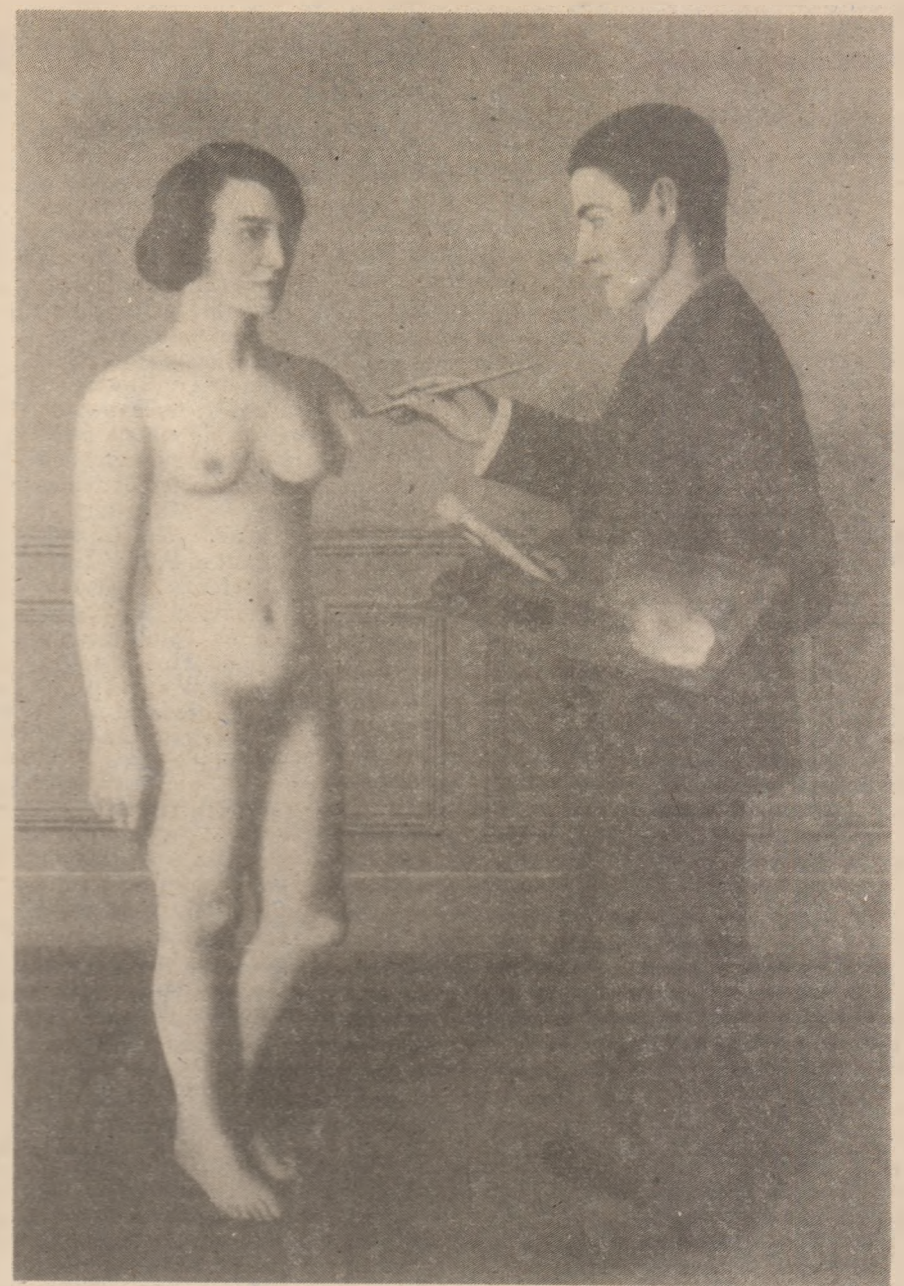
September 12 - November 22, 1992

pentru Arte. Ca de obicei, Metropolitanul a folosit acest prilej pentru a centra în jurul lui Magritte o serie de alte manifestări, conferințe despre suprarealism, conexii între pictura suprarealistă și alte arte (cu concerte și proiecții de filme), cursuri de inițiere în arta fantastică pentru tineret. Să mai adaug că toate acestea sînt gratuite (ca și expoziția, de altfel!), fiind acoperite de prețul biletului plătit la intrarea în Metropolitan. Care bilet, la rîndul lui, costă exact... cît vrea fiecare să dea, de la 1 cent pînă la suma (sugerată de organizatori) de 6 dolari pentru un adult...

Am luat-o, așadar, pe Maya, fetița mea care are trei ani și jumătate, și ne-am dus la expoziția Magritte. „Ce vedem, tati, la muzeu?” mă întreabă ea. „O farfurie cu piper!”, îi răspund, căci chiar așa am avut, dintr-o dată, impresia că trebuie să fie o personală Magritte. „Nu-mi place piper, spune Maya. Trebuie să-l mîncăm, sau ești iarăși fani (funny)?” - adică, amuzant, glumeț, cum crede ea că sînt. L-am mîncat, pînă la urmă, amîndoi, fiecare în felul său, și rău nu ne-a părut. Ea s-a ales cu minunate abțibilduri pentru Crăciun, pe care i le-am cumpărat la sfîrșit, de la ameteștoarea librărie a muzeului. Eu mi-am pierdut prejudecata condimentului: am găsit în Magritte mult mai multă carne decît mă așteptam.

Ca un apreciator - și nu un specialist - al artelor plastice, sînt întotdeauna mai degrabă reluctant la integrale sau cuprinzătoare retrospective dedicate artiștilor moderni. Vezi metafora farfuriei cu piper. Dar baia de Magritte - zece săli cu aproape 200 de lucrări - m-a încîntat și am ieșit din expoziție cu un mare sentiment de ușurare. Am descoperit, dincolo de fluctuațiile

limbajului suprarealist sau ascuțimea aluziei metafizice, o imensă bucurie de a spune, un spirit ludic, urmuzian, cu tot ceea ce poate, pînă la urmă, să degenereze în notă tragică, disperată, incoerentă. În paranteză fie spus, comparația cu Urmuz poate fi susținută și de banala existență burgheză a lui Magritte, de aparența omului comun care spune (pictează) lucruri extraordinare. Las la o parte acum influența lui Rousseau Vameșul, oricum mai puțin importantă, cred, decît pecetea particulară a lui De Chirico și Max Ernst. Las la o parte și digresiunile post-impresioniste (consistent reprezentate în expoziție) ale anilor '40 și îl redescopăr pe Magritte, cu forță și, aș spune, o particulară ideologie de creație, într-un tablou din 1928: „Încercarea imposibilului” (*Tentative de l'impossible*). Acolo artistul își pictează modelul. Pînza mărturisește finalul unui proces. Pictorul conturează un nud feminin în spațiu; nu o statuie, ci un trup de femeie gol. A pictat aproape totul, îi rămîne să desăvîrșească brațul stîng. E de crezut că va trage linii, dar ele se vor traduce spațial, se vor împlini în carne și, poate odată cu ultimul detaliu sfîrșit, cu unghia mică a ultimului deget, nudul va prinde viață. Mai departe, cine știe ce se poate întimpla? Nu vreau să merg mai departe, pentru că nu sînt, de pildă... Boris Vian. Acest tablou, pe care nu-l văzusem niciodată, nici măcar în reproduceri (face

parte din colecția Isy Brachot din Bruxelles), mi-a centrat, parcă, receptarea întregii expoziții, de la celebra perfect-pictată pipă sub care scrie ritos: „Asta nu e o pipă!”, pînă la misterioasa, atît de neliniștitoarea *Golconda*: „Plouă cu domni, tati!” îmi spune Maya și, într-adevăr, dacă ar fi să-l credem pe pictor, în tablou plouă cu impecabili *gentlemen*... Tot așa cum în Boris Vian, sau mai bine zis în acea memorabilă traducere a lui Sorin Mărculescu, feciori-fărășari adunau de pe gheață resturile ludicilor patinatori, ieșiți să expieze într-o însoțită duminică de iarnă... Și-mi trece prin gînd următoarea ipoteză: poate că dacă am fi ascultat mai atent la Magritte și Vian, lumea noastră ar fi putut azi fi mai bună. Poate că amabilul lor tragism metafizic - postat ca semn apotropaic! - ne-ar fi ferit de atîtea nevroze profunde.

Însă, cine știe? Nu-i tîrziu niciodată! De aceea, ieșind de la Magritte, străbatem în fugă și aproape jucîndu-ne de-a v-ați ascunselea - cîteva săli cu mobilă stil, franceză, flamandă, italiană, germană, încurcăm secolele și școlile, încîntați să descoperim un colț nou, o nișă savant luminată peste un *recamier* în catifea vișinie cu un scaun aurit, și ne oprim la *book-store* ca să cumpărăm abțibildurile pentru Maya. Sînt acolo sute de feliștări cu reproduceri din maestri flamanzi, italieni, germani, pentru toate gusturile. Metropolitanul se pregătește pentru Crăciun. În curînd după *Thanksgiving*, orașul se va îmbrăca, cu sau fără zăpadă, în mii de lumini colorate și o febră religio-comercială va cuprinde totul.

Și, ieșind, mai am totuși nostalgia să mă întreb: oare se va fi retipărit la București minunata traducere a lui Sorin Mărculescu (cu sau fără reproducerea lui Magritte)? Dar oare mai citește cineva, astăzi, la București, Boris Vian?

Dumitru Radu Popa

NU ȘTIU cum, Magritte mi-a rămas întotdeauna asociat în minte cu Boris Vian. Cred că începutul l-a făcut excepționala traducere a lui Sorin Mărculescu la *L'Écume des jours* („Spuma zilelor”), apărută la București în 1969 sau '70. Coperta reproducea un tulburător tablou de Magritte, intitulat „Anotimpuri amenințătoare”. Era, de fapt, primul Magritte pe care îl vedeam. Teama subtilă pe care o sugera, amestecul insolit de linie clară și aiurarea se potriveau perfect cu minunata carte a lui Boris Vian, redată în românește cu atîta virtuozitate de Sorin Mărculescu. În timp, am avut ocazia să mai văd Magritte în cîteva mari muzee ale lumii; și tîrziu, mi-am cumpărat chiar două albume. Dar cum ar arăta o expoziție Magritte - căci expozițiile sînt întotdeauna altceva, cu totul altceva decît albumele! -, nu m-am gîndit niciodată să mă întreb. Mi-a răspuns la această întrebare - oricum, nepusă! - Metropolitan Museum of Art, așezămîntul care, de fapt, e mai mult decît un muzeu sau orice alt gen de instituție culturală s-ar putea omenește închipui, și care se află la cinci minute de casa mea.

Expoziția a fost deschisă între 12 septembrie și 22 noiembrie, constituind cea mai cuprinzătoare selecție din opera pictorului belgian prezentată vreodată. Muzeul a organizat această personală Magritte în colaborare cu galeria Hayward din Londra și cu sprijinul generos al fundației Murray și Isabella Rayburn, al colecției Menil din Houston și a Consiliului Federal

Calendar internațional

• Revista lunară „ART WORLD” (Edizioni Michelangelo, Milano) publică calendarul internațional al expozițiilor de artă

plastică în care pentru prima oară sînt cuprinse și expozițiile românești. Cititorul din întreaga lume va avea astfel ocazia să afle cu mult timp înainte informații succinte despre manifestări, artiștii expozanți, numărul și genul lucrărilor, data deschiderii și închiderii expoziției, posibilitatea cumpărării operelor etc.

Colaborarea românească la revista italiană se datorează domnului Dan Liviu Stănescu, împuternicitul Ministerului Culturii pentru artele plastice în Italia.

Turcii care au descoperit America

• Este numai o glumă cu care își intitulează Jorge Amado, scriitor brazilian, ultima sa carte: „Descoperirea Americii de către turci”, ed. Stock. La aniversarea celor 5 secole de la descoperirea Americii, au apărut o serie de materiale, unele științifice, care contestă faptul că navigatorul genovez ar fi fost primul european care a pus piciorul în „lumea nouă”. Nu este acesta cazul scriitorului octogenar Jorge Amado. În primul rînd, descoperitorii lui pășesc pe pămîntul american abia la începutul acestui secol; nici „turcii” lui nu sînt chiar atît de turci. Unul este

libian iar altul vine din Siria! În rest, pe un ton de farsă lejeră și cu humor, autorul ne oferă o frescă minunată a specificului brazilian din care nu omite nici aspectele mai puțin plăcute ca, mizeria, înapoierea culturală și nebunia care îl caracterizează.

Farsă

• Cîțiva tineri au bătut la mașină, ca și cum ar fi fost un manuscris inedit, o carte de Marguerite Duras, apărută acum 30 de ani: *După-amiaza domnului Andermas*. Au schimbat doar numele personajelor și titlul. Sub numele Guillaume P. Jacotet, au expediat acest manuscris celor 3 edituri care publică în mod obișnuit romanele Margueritei Duras: Gallimard, Minuit și P.O.L. Toate au refuzat publicarea; nici una nu a recunoscut nici stilul, nici subiectul. Tinerii autori ai farsei au vrut să demonstreze cu această „relativitatea judecării literare”.

Stimulare

• Din inițiativa ministrului francez al Culturii, Jacques Lang, și a Direcției generale a Muzeelor din Franța, s-a pornit o acțiune de stimulare a vizitării muzeelor de artă, prin organizarea unor ghidaje conduse de personalități ale vieții politice, artistice, științifice etc. Și-au oferit serviciile miniștri, actrițe de cinema, șefi de orchestră, medici și avocați repuțați.

Cioran în „Arcade”

• La editura Gallimard, a apărut luna trecută, în colecția „Arcade”, *Cartea amăgirilor* de Emil Cioran, tradusă din românește de Grazyna Klewek și Thomas Bazin. Volumul costă 58 de franci.

Soarta norocoasă a unei povestiri

• În 1985, ru-soaicei Nina Berberova i s-a tradus în Franța, la „Actes Sud”, po-

ocazie, editura Actes Sud a reeditat încă 35.000 de exemplare, urmînd să apară și o

vestirea *Acompaniatoarea*, care avea să-i aducă celebritate mondială, volumul fiind vîndut în ediții succesive ce au însumat 180.000 de exemplare. Claude Miller a adaptat liber pentru ecran *Acompaniatoarea*, premiera filmului avînd loc la 10 noiembrie. Cu această

ediție de buzunar, iar pînă în 1993 e prevăzută publicarea, în 2 volume, a unei culegeri reunind toate povestirile Ninei Berberova. În imagine, o secvență din filmul *Acompaniatoarea* de Claude Miller cu Richard Bohringer și Elena Safonova în rolurile principale.

„Pe vechea pistă de la Veracruz”

• Mexicul, cu democrația lui specială, cu luptele dintre organizații din umbră, cu inerția sa socială, cu peisaje încrămenite într-o măreție feudală, ar putea fi personajul principal al romanului scriitorului mexican Hector Aguilar Camin intitulat *Moartea la Veracruz*, apărut în Editura Seuil în traducerea franceză semnată de Mara Hernández și René Solip. În contrast cu scopurile urmărite de expediția de odinioară, ordonată de Napoleon al III-lea, vizînd aurul mexican, astăzi lupta se desfășoară între conaționali, pentru acapararea „aurului negru” deci a cît mai multor terenuri petroliere.

Noiret - dur

• Pe ecranele franceze rulează cu succes *Max et Jérémie* de Claire Devers, considerat de critică cel mai bun film cu gangsteri pe care l-a dat cinematograful francez. Inspirat dintr-un roman american de Teri White, filmul are drept protagoniști pe Christophe Lambert, Jean-Pierre

Marielle și Philippe Noiret, acesta din urmă (în imagine) în rolul unui „dur”.

Academia suedeză

• A apărut cel de al treilea volum din cartea lui Torgny T. Segerstedt: „Academia suedeză în contemporaneitate. Un studiu de istorie al ideilor”. Tomul analizează, pe plan sociologic, estetic și chiar diplomatic, activitatea membrilor Academiei între anii 1886-1936. Cartea cuprinde, de fapt, o serie de monografii dedicate academicienilor din perioada respectivă, constituind în același timp și un studiu de istorie a mentalităților.

CHANNEL

Pe Barbara Jordan asistentă la catedra de literatură engleză de la Universitatea din Rochester, am cunoscut-o acum un an, la una din acele „petreceri internaționale”, atît de specifice mediului academic american, unde se întîlnesc studenți, doctoranzi și profesori, din domenii și de pe meridiane atît de diferite. La puțin timp după sosită, conștientă, a mineriilor, din nou, la București, îmi amintesc

discuția despre Europa de Est și soarta, previzibilă, a României, precum și de promisiunea de a face o vizită în țara noastră „palpitantă de viață”, oricum. Acum se află, împreună cu soțul ei Edward Betschelder, ziarist, la o bură în Germania. Sperăm să îl avem oaspeț în primăvara anului 1993.

Cîștigătoare în 1989 cu volumul *Channel*, a Premiului american Bernard pentru poete debutante, Barbara Jordan s-a dezvoltat ca scriitoare, așa cum fac mulți dintre americani, și femeile în special, între mai multe slujbe, cîștigătoare, studii, arta fiind pentru ea un fel de „cale către sacru” prin „porțile limbajului”, „un canal prin experiență spre înțelegere”.

ORION

Emisarii sosesc dinspre heleşteu-o pasăre neagră cu aripa-roșie și-un cîine altceva încă. Liniște magnetică.

Cîteva zile, în amurg, am sperat să văd un elan. Mi se spune că apar acolo unde pădurea de pini este pe jumătate scufundată.

Barbara Jordan

Umbrele ei devin articulate, revendicînd regiuni întregi.

Acestea sînt clipe de ceață. Cer și apă se-ntîlnesc în spori; foliculii se deschid pe la jumătatea căii de aer. Pe țărmul îndepărtat, un grilaj de ramuri negre ar deveni vîrtejul speranței, dacă s-ar înălța, din săritură, capul de animal ieșit din întuneric cu ochi strălucitori.

Îmi reiau gîlceville cu ursita limba-i răbdătoare și subversivă - configurări de singurătate; stele răsunînd într-o cutie.

CHANNEL

Doar cuvîntul este mort șerpuitorul g, sau cînescul c, împrejmuitorul o, fără animism: o conductă vărsîndu-se pe un cîmp, undeva sub o autostradă

Compară înverzirea păgînismului (a-urile sînt totdeauna verzi, pal este verde, ca și pădurea)

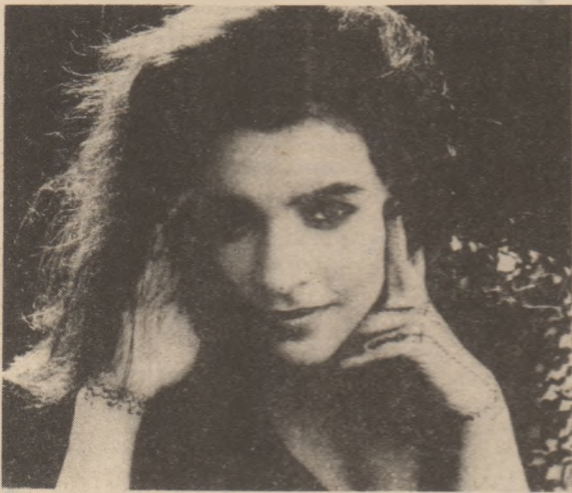
un cuvînt ce se catără pe propriile solduri - o pajiște cu păsări Chiar ateist, eșafodat pe metafizică se oxidează în aer ca o măreție catedrală reîntorcîndu-se spre regatul mineral Dar dumnezeu e suspendat, de un picior, o lentilă focalizată între cer și suflet un cifru de încălzit sau de răcit

Uneori, secole-n șir, un cuvînt o să dispară în propriul înțeles - pentru a se reîntoarce, transfigurată, misterios; și limbajul, în globalitate, se va transforma.

Prezentare și traducere de Magda Groza

Actriță și cîntăreață

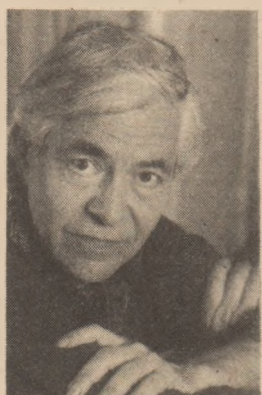
• Amina (în imagine), cîntăreața tunisiană stabilită la Paris, care a lansat cîntece într-un sistem ritmic original, orientalo-modernist, este și vedeta a două filme ce vor concura în 1993 la Cannes: „La Nuit sacrée” de Nicolas Klotz după romanul lui Tahar Ben Jelloun și *Hour of the Pig* al britanicului

Leslie Megahey. De curînd i-a fost lansat în 22 de țări concomitent! - un disc, „Wa di yé”, compus și interpretat împreună cu muzicienii tunisieni, senegalezi, congolezi, britanici și francezi - o sinteză de limbi, culturi, ritmuri și idei ce se intersectează doar la Paris.

Premiu binemeritat

• Paolo Villaggio e primul actor comic italian căruia i s-a atribuit premiul Leul de Aur pentru întreaga carieră, eveniment petrecut la Festivalul cinematografic de la Veneția din acest an. Fost funcționar obscur la Genova, Villaggio și-a împrumutat personalitatea unui personaj intrat de circa două decenii în conștiința publicului italian și nu numai: contabilul Fantozzi, prezent în numeroase filme pentru micul și marele ecran, ca și în spectacolele de varietăți. Genialitatea interpretului, în vîrstă de 53 de ani, a fost înțeleasă de regizori excepționali precum Federico Fellini și Ermanno Olmi, în ale căror pelicule a jucat. Villaggio e căsătorit, are o fiică și un fiu, iar de șapte ani e și un bunic fericit.

Pe cînd nu era Castro...

• Eduardo Manet s-a născut în Cuba și face parte dintre acei scriitori sud-americani

care au ales franceza ca limbă de exprimare. Cartea „Insula șopîrlei verzi”, ed. Flammarion, surprinde Cuba de dinaintea lui Fidel Castro, într-un itinerar nostalgic dar și cultural. Aflată la confluența dintre sudul și nordul continentului american, insula conține un amestec uman exploziv dintre elementul nordic, asemănător celui european, și cel sudic, mai mult african, melanj pe care, spune Manet, nici măcar dictatura castristă nu l-a făcut să dispară.

„Salvați biblioteca”

• Campania națională „Salvați biblioteca” s-a încheiat anul acesta în Suedia cu manifestarea intitulată „săptămîna împrumutului de cărți”. Din lipsa cititorilor, mai ales în zonele cu populație puțin numeroasă, multe biblioteci sînt pe cale de a fi desființate, motiv pentru care s-a hotărît organizarea unor acțiuni concertate la nivel național. Numeroși oameni de cultură au participat la aceste manifestări, printre ei numărîndu-se și poetul și publicistul Niklas Törnlund. Poetul e convins că, pentru hrana spirituală, biblioteca reprezintă un simbol echivalent ca valoare simbolului celor cinci pîini și doi pești din cunoscuta parabolă biblică.

Tablouri între viață și moarte

• La Grand Palais din Paris pot fi văzute pînă la 28 decembrie 150 de tablouri de Picasso, din toate perioadele creației sale avînd ca subiect naturi moarte, de la „Resturi” 1901 la „Natură moartă:

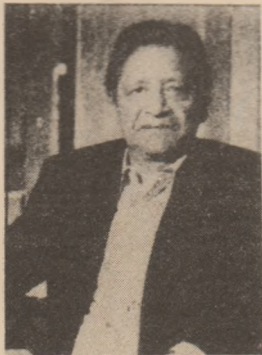
pisică și homar” 1962. Expoziția, intitulată „Picasso și lucrurile”, conservă în numeroase lucrări obsesia morții, fiind în același timp ilustrativă pentru explorarea reprezentărilor analitice ale cubismului.

Dilema clasei de mijloc

• Se bucură de un interes deosebit cartea americană Barbara Ehrenreich *Spaima de prăbușire. Dilema clasei de mijloc*, acum tradusă în limba germană și apărută la München. Problema centrală a cărții este o întrebare: de ce clasa de mijloc, al cărei ideal era de decenii dreptatea socială, egalitatea șanselor de afirmare și democrație, pierde rapid din vedere aceste țeluri? De ce elitele clasei de mijloc refuză răspunderea pentru stările sociale defectuoase din țările lor?

„India. Un milion de răzvrățiți”

• Este titlul unei cărți publicate de Vidiadhar Surajprasad Naipaul, tradusă din engleză de Béatrice Vierne, ed. Plon. Autorul, indian, s-a născut în insula Trinidad. Își face studiile în Anglia

unde, în continuare activează ca ziarist și scriitor. Dorința lui era să vadă India. Revine în țară abia după 17 ani și încearcă o nouă înțelegere a problemelor indiene. Rezultatul este această ultimă carte în care își exprimă convingerea că, în ciuda violențelor care domină viața indienilor de azi, India rămîne un pămînt al tuturor posibilităților.

Alan Alain sau Ayckbourn Resnais

• Sabine Azéma și Pierre Arditi vor fi interpreți a două filme. Este singurul lucru cert pînă acum, căci titlurile filmelor ezită între *Fie sau și E așa sau altfel*, sau *Smoking dr. Sau Not Smoking*: sînteți liberi să înțelegeți (sau nu) ce vreți, „această ficțiune interactivă potențializează, de la un film la altul, toate efectele complexe ale întîmplării și necesității” (!), spun specialiștii... Filmele au la bază un scenariu realizat după opt piese de Alan Ayckbourn și/sau vor fi regizate de Alain Resnais (e mult mai clar așa, nu? Sau nu fumați? ...).

Pagină realizată pe baza lecturilor din revistele: *Le Nouvel Observateur*, *Livres de France*, *Magazine littéraire*, *Cahiers du cinéma*, *Observer*, *Paris Match*, *L'Espresso*, *Sydney Morning Herald*, *T.L.S.*

REVISTA REVISTELOR STRĂINE

I Lexi

NUMĂRUL pe iulie-august al revistei grecești de literatură „I Lexi” e totodată o foarte consistentă mostră pentru ce se petrece din punct de vedere literar în diaspora grecească și o antologie de eseuri concentrate chiar asupra acestui fenomen.

Găsim în el texte aparținînd unor nume cunoscute ale diasporei grecești cum sînt cele ale Mimicai Kranaki (Paris), prezentă cu „Palimpseste”, ale lui André Kedros (născut în România!) (Paris) cu „Hibridul” sau ale lui Yorgos Huliaras (New York), prezent cu un pseudo-eseu intitulat „Teoria turistică a formării statelor”. Nu putem să trecem cu vederea textul cu implicații informatice și cu aspect de corectură care se cheamă „Orientări matematice în poezie”, aparținînd lui Iason Depoundis (Geneva), poeziile lui Hristos Tsamis (New York), ale Giselei Prassinou (Italia) sau mini-antologia poeziei greci din Quebec prezentată de Jacques Bouchard, un cunoscut profesor și traducător din greacă în franceză, editorul operelor complete ale eruditului domn Constantin Mavrocordat, ctitorul Văcăreștilor.

Iată cîteva dintre remarcile asupra literaturii din diaspora. În antichitate literatura grecească era legată de polis-uri și nu de o Eladă unică, Bizanțul a fost mai degrabă multietnic, Principatele Române au fost locul propice pentru afirmarea Luminilor grecești, Parisul a adăpostit suprarealismul grecesc în deceniul trei al secolului nostru (Isidora Rosenthal-Kamarinea), grecii au avut în toate timpurile un talent special să combine un Mercur bine cîștigător cu un Mercur învîșat, a încetat procesul de asimilare a scriitorilor străini în țările gazdă (cum se întîmplase cu un Jean Moréas alias Papadiamantopoulos). Un grec „de tipul” lui Joseph Conrad n-a apărut nicăieri și nicidecum, poate doar în Bagdadul anului 1200 în care exista un poet Yakut al Rumi pe numele său. (Th. D. Frankopoulos). Reținem în chip de concluzie o metaforă pentru literatura de diaspora: în pădurile de stejar ale Suediei poate fi întîlnit cîte un cireș a cărui sămîntă a fost adusă acolo de vînt. (L.B.-C.)

The Capilano Review

CEA mai interesantă secțiune a revistei canadiene *The Capilano Review* (nr.8/1992) este realizată de Dan Radu Munteanu, care selectează și traduce un interviu al lui

Gabriel Liiceanu cu Eugène Ionesco și o scrisoare deschisă a lui Andrei Pleșu către scriitorul francez de origine română. Gabriel Liiceanu îi solicitase interviul lui Eugène Ionesco pentru Televiziunea Română, care l-a transmis în august 1991.

Personalitatea cea mai impunătoare ca prezență civică a generației interbelice, Eugen Ionescu afirmase, referindu-se la *NU*, că, la data apariției cărții, era un huligan. Termenul, o emblemă a generației „trăiriste”, a făcut mai tîrziu carieră. Huliganul generației '30 este, după Eugen Ionescu, cel care scrie „cu totală sinceritate” și în respectul adevărului, chiar și atunci cînd acesta provoacă disconfort. Interviul conturează profilul de intelectual lucid al lui Eugène Ionesco, care și-a asumat riscul de a atrage atenția asupra exceselor îngrijorătoare ascunse în spatele cochetăriei intelectualității franceze cu politica de stînga. Din respectul ideologiei, francezii refuză să înțeleagă că „stînga” poate deveni „dreapta groazei, dreapta terorii”. Or, nu împotriva unei doctrine sau culori politice se ridică vocea scriitorului Eugène Ionesco, ci împotriva terorii pe care ea ar putea-o instaura. Pornind de la o problemă politică actuală, interviul alunecă spre o dezbateră de idei filozofice și religioase, care se prelungește în revistă prin Scrisoarea deschisă a lui Andrei Pleșu către Eugène Ionesco. Reluînd și comentînd temele mari abordate în interviu, Andrei Pleșu se adaugă ca un al treilea participant la dezbateră, răspunzînd problemei credinței în Dumnezeu dintr-o perspectivă filozofic-speculativă.

Revista mai publică proză semnată de Elizabeth Hay, Bill Scherbrucker, Carol Ashton, William Goede și poezie de Robert Hilles, R.W. Stedding, David Michael Gillis.

O mențiune aparte merită fotografiile lui Andrew Podnieks, dintre care două decorează prima și ultima copertă. (F. N.)

România literară

Calea Victoriei 133-135, București, sector 1.
Telefoane: 650.62.86, 650.47.28, 650.33.69, Fax: 12.82.53.

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - redactor-șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Alex. Ștefănescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatru, plastică), Adriana Bittel (exteme), Mihai Grecu (secretar de redacție), Elena Horasanglan, Laura Popa, Nina Pruteanu, Alexandra Voicu (corectură), Elena Mareș (stenodactilografă), Andriana Flanu, Nicoleta Micu (secretariat), Maria Micu (curier).

Colegiul de conducere: Nicolae Manolescu, Gabriel Dimisianu, Mihai Pascu, Alex. Ștefănescu, Adriana Bittel, Ștefan Aug. Doinaș (reprezentant al Uniunii Scriitorilor) și Valentin Racoviță (reprezentant al grupului de publicații Topaz).

Paginație pe calculator: George Cojocariu, Mircea Stoian.

Tehnoredactare computerizată: Manuela Drăghici, Horațiu Olimpiu Rădulescu.

Correspondenți: Mircea Iorgulescu (Paris și München), Dorin Tudoran (Washington).

Editor:
Topaz G.A. s.r.l.
Președinte:
Octavian Mitu

Revista revistelor

Pași pe nisip

Sub acest titlu, a apărut numărul 4 al revistei Școlii Normale din București, coordonată de profesora Ioana Triculecu și scrisă în întregime de elevi. Este, sub raport grafic, cel mai frumos dintre toate numerele de până acum. Caseta tehnică lipită, ne-am interesat pentru dv. și am aflat numele celui care a machetat și tehnoredactat *Pași pe nisip*: Mihai Pașcu. Textele (poezie, proză, publicistică) sînt interesante prin maturitate și totodată prin prospețime. Dintre elevii normaliști care colaborează la *Pași pe nisip* se vor alege, cu siguranță, cîva dintre scriitorii și jurnaliștii de mâine. De ce vreau să devin ziaristă este chiar problema pe care și-o pune Claudia Hagianu. Un interviu cu adevărat profesionist iau Cristina Stere și Teodora Migdalovici domnului Fronea Bădulescu, membru al AFDPR. Nouă întrebări scurte provoacă o emoționantă confesiune a fostului condamnat la moarte (pe baza art. I, litera C din decretul 199/1950). O reînfrînăm pe foarte talentata poetă Diana Zărnoveanu, pe care *România literară* a publicat-o de două ori pînă acum, alături de alte promisiuni, pe numele lor Adina Gabriela Tudose, Anca Nicolaescu, Alexandru Farcaș și Gabriela Ungureanu. Surprinzător plătut observațiile critice perfect întemeiate pe care Ana Călin le face spectacolului de la Teatrul Mic cu piesa lui Milan Kundera *Jacques și stăpînul său*. Spirituale sînt croniclele (modă, sport). Gabriela Petrișor scrie un inteligent și solid articol, nu fără dificultate pentru cititorul grăbit, în care, între altele, definește disidența ca „expresie a convingerii că nu-ți poți trăi absolutul privat prin delegație”. *Pași pe nisip* este, probabil, în acest moment, cea mai frumoasă revistă școlară din țară.

Măsurii și greutăți

Fratele Cronicar de la *CRONICA* ne povestește în nr. 21 cum a decurs adunarea generală anuală a Asociației Scriitorilor din Moldova (fosta „Filială Iași” a Uniunii Scriitorilor, de acum cu statut autonom), al cărei „două” l-a constituit prezența lui Mircea Dinescu și a consilierului său economic Traian Iancu: „Într-un discurs pitoresc, care a confiscat vreo oră asistență, Dinescu a făcut mărturisiri (aproape) complete privind „Starea Uniunii, starea scriitorilor și starea sa. Starea financiară a Uniunii este în creștere; a scriitorilor este în descreștere; a lui Dinescu este confortabilă. În premieră mondială, Dinescu a declarat că, de la 1 ianuarie '93, își dă demisia din funcția de președinte al U.S. în favoarea unei burse pe care a tot aminat-o - în Germania. Rămîne în Comitetul Director al Uniunii”. ● Cu ocazia acestei adunări s-au decernat (la „Borta rece”) premiile Asociației pe anii 1990-'91: cîte 25 de mii (impozabil) au primit Liviu Antonesei, Nichita Danilov, Vasile Constantinescu, Nicolae Ionel, Dorin Popa, Mircea Popovici și Lucian Vasiliu. ● ARCA a depășit (în sfîrșit!) euforia copilăroasă a explorării nenumăratelor posibilități ale programelor de tehnoredactare computerizată și plutește, cu încărcătura sa valoroasă și lizibilă acum, pe calea cea bună. Recentul număr 9-10 al lunarului arădean de literatură, eseu, arte

vizuale, muzică își onorează fiecare dintre domeniile enunțate pe frontispiciu, partea leului revenind, firește, literaturii și criticii literare: pagini de poezie semnate de Ioana Părvulescu și basarabeanul Dumitru Crudu, proză de Cristian Teodorescu, cronici literare de Romulus Bucur și Ghe. Mocuța (acesta din urmă, obiectiv în aprecierea romanului *Cochilia* al concitadinului Gheorghe Schwartz, dar exagerînd deșințat gluma cu Max Torpedo și romanul său polișt apărut la editura revistei). Ca și alte reviste („Formula AS”, „Baricada”, „Nu”) ce își propun să reconstituie din opinii divergente adevărul despre legionarism, alternînd sau punînd față în față „depoziții” fatal subiective, ireconciliabile, uneori mistificate voit și cu iz fanatic, ARCA oferă două pagini mari și late, cu literă mărunță (blîndate cu supratitlul „Dreptul la replică” și cu „nota redacției”) că ideile din articol aparțin exclusiv autorului lui iar „orice apreciere din partea cititorului trebuie să țină cont de aceasta”) lui Viorel Gheorghiușă care, ca răspuns la eseu *Ideea legionară* de Horia Medeleanu, publicat în nr. 7-8 al revistei, apără cu fervoare dar neconvîngător Mișcarea, pe Căpitan și „expresia doctrinară a spiritualității neamului”. Faptul că intelectualii de prima mîna au declanșat o „ofensivă concertată” „nu doar împotriva Mișcării Legionare ci împotriva unui întreg secol de cultură românească” (?) îi provoacă lui Viorel Gheorghiușă un torrent retoric, care cere, la rîndul lui, un răspuns din partea istoricilor, cu adevărat „sine ira”. Iertare pentru citatul prea lung ce urmează, dar cum „Arca” e de negăsit în București, e bine să se știe cam cum vede lucrurile și în perspectivă acest domn Viorel Gheorghiușă: „Dacă Mișcarea Legionară continuă să existe, înseamnă că totalitatea cauzelor care au generat-o continuă să existe și ele. Dacă Mișcarea Legionară nu mai există, înseamnă că nu mai există nici cauzele. Teama de resurrecție prezintă în rîndurile unor intelectuali ca Horia Medeleanu pare să probeze însă contrariul. Cauzele nu au dispărut, sau nu au dispărut cu totul. Mai mult, fiind funciare, nu aveau cum să dispară. Cum să dispară nevoia de adevăr, nevoia de dreptate, nevoia de Dumnezeu? Conștiința apartenenței la neam cum să dispară? Cum să dispară generozitatea? Nu au dispărut nici amenințările. Conjunția acestor cauze, circumstanțele istorice în care ar urma ca ele să redevină active, acum sînt, însă, altele. Altul va fi și efectul, dar nu întru totul altul. Altul și de neevitat, ceea ce face ca zelul demolatorilor de fenomene, admișînd că sînt de bună credință, să devină absurd sau ridicol”. ● Între „demolatorii de fenomene” sînt citați I. Negușescu, Z. Ornea, Virgil Nemoianu, Al. George, Andrei Pippidi ș.a. - cărora calitatea de intelectuali le e pusă între ghilimele, și cărora faptul de a nu fi fost îngrămatați în Mișcare nu le dă, pasă-mi-te, dreptul de a vorbi „nefotrebă” și de a fi considerați „în cunoștință de cauză”. Ceea ce afirmă cu atîta siguranță dl. Viorel Gheorghiușă, oricît de „absurd și ridicol” ni s-ar părea, nu trebuie totuși minimalizat, iar dacă ARCA și-a luat la bord o asemenea încărcătură explozibilă e dator să asigure și măsurile de protecție.

Bancherii iubesc cultura

● APOSTROF, cea mai bună revistă literară din țară (bineînțeles, după *România literară*), este, începînd cu nr. 11, sponsorizată integral de BANCA ROMÂNEASCĂ. Constatăm astfel, plăcut surprinși, că bancherii iubesc cultura, în orice caz mai mult decît dragii noștri conducători. ● Dragii noștri conducători preferă să meargă - aflăm din ADEVĂRUL - la Adamclia și să susțină cultura de acum aproape două mii de ani. De ce? Pentru că oamenii de cultură de pe vremea dacoromanilor sînt, astăzi, foarte silențioși. Chiar dacă nu-i apleadă pe înalții oaspeți, nici nu-i huiduie. ● În CAIETE CRITICE (nr. 3-4) se remarcă suita de evocări și comentarii critice consacrate lui Leonid Dimov. ● L-am văzut prima oară - își amintește Eugen Simion - pe la începutul anilor '60. (...) Un bărbat cu o figură palidă, cu o mustață de hatman căzăcesc și o claie de păr negru în cap. M-a impresionat această fizionomie, ca și mersul special al omului. Părea mersul unui om înfometat și speriat”. ● La rîndul său, Ovid S. Crohmălniceanu își aduce aminte că Leonid Dimov semăna în mod frapant cu Jerry. Nu ne rămîne decît să conchidem că Jerry însuși semăna cu un hatman căzăcesc.

RETROVIZOR

Guvernul și îmbogățirea vocabularului

LITTRÉ afirmă că *libertin* are, ca adjectiv, un sens învechit și unul în vigoare. În cel dintîi, e vorba de o persoană sau de o opinie care nu se supun nici credinței, nici practicilor religioase. În cel de al doilea, e vorba exclusiv de un școlar care își neglijează îndatoririle, preferînd joaca. Limba română cunoaște doar sensul de ușuratic sau, la limită, desfrînat.

După ceremonia jurămîntului, noul prim-ministru al României a declarat presei că, după știința d-sale, în lume există foarte multe tipuri de economie de piață, de la aceea libertină la aceea socială. Se poate citi declarația în ziarele de luni 23 noiembrie.

Am stat și am cugetat la ce va fi vrut să spună dl. Văcăroiu cu economia libertină de piață, fiindcă despre aceea socială am mai auzit și eu una sau alta. Din context rezultă în mod clar că economia libertină este una spontană, sălbatecă, și, în mod neclar, că o putem afla în țări ca Anglia sau S.U.A. Cum spontan sau sălbatec nu sînt sinonime cu ușuratic, nici cu desfrînat, singurele pe care le posedă româna, am apelat la sensurile franțuzești ale cuvîntului, deși dl. Văcăroiu mi se pare departe de a fi un francofon. Dar nici cu sprijinul lui Littré nu m-am dumirît. Ne rămîne să credem că primul-ministru a implementat un sens nou în limba română. Se vede treaba că nefind în stare, vorba unui predecesor al său, să implementeze reforma, primul-ministru își trece timpul cu implementarea unor cuvinte în vocabular. O îmbogățire libertină, adică spontană, a limbii române. (N.M.)

● Această glumă inofensivă nu exprimă decît invidia noastră colegială față de reușita aducerii în actualitate a personalității lui Leonid Dimov. În afară de autorii pe care deja i-am menționat, mai semnează texte dedicate biografiei și operei sale Mircea Ivănescu, Valeriu Cristea, Ion Stratan, Alexandru Calais, Nicolae Bărna, Dan Grădinaru și... Leonid Dimov. ● Într-un memorabil articol publicat în ROMÂNIA LIBERĂ nr. 806 - *Falimentul „discreției”*, Octavian Paler își exprimă îngrijorarea în legătură cu ofensiva dezlanțuită în Parlament de reprezentanți unor partide extremiste. După opinia lui Octavian Paler,

Ochiul mercenarului

● În nr. 125 din ROMÂNIA MARE a apărut o rubrică „Ecouri în populație”. Că titlul e stupid - populația nefind nici pădure nici peșteră, încît să aibă ecouri în - ne amuză. Ceea ce ne amuză și mai tare e că persoanele care-i trimit „adeziuni” lui C.V. Tudor semnează: Marin N, muncitor, București, Marica M., inginer, Galați, Angela A., Bacău. Din două una - ori, persoanele cu pricina nu există, adeziunile fiind probabu ticluite în redacția gazetei care le publică, ori dacă acestea există, ele se jenează să-și dea numele în întregime, ca să nu se facă de rîs printre cunoscuți. ● În același număr cineva care semnează Dan Ioan Mirescu afirmă următoarele: „Adrian Păunescu este un poet de geniu, un om care sub impulsul tinereții l-a proslăvit o perioadă pe Ceaușescu. El îi recunoaște și azi fostului dictator o serie de merite și, firește, are dreptate. Dacă are dreptate, de ce trebuie scuzat că l-a proslăvit pe Ceaușescu „sub impulsul tinereții”? L-a proslăvit, pur și simplu, cîtă vreme operațiunea respectivă s-a dovedit profitabilă. Cînd afacerea a redevinut astfel, Păunescu n-a pregetat să se declare orfan de fostul său protector, comercializîndu-i numele în *Vremea* și în *Totuși iubirea*. Admiratorul său din *România Mare* îl îndrăgește într-atît pe senatorul pesemist, încît iată ce portret fizic îi compune: „un bărbat înalt ca un brad, care - chiar dacă are burta mare - are minte pe măsură...” în privința minții lui A.P. nu ne pronunțăm, dar ca să spu despre un om de statură lui că e înalt ca un brad trebuie să fii rău orbit de admirație sau, mai degrabă, să ai stofă de mercenar ca D.I. Mirescu. ● Discuții de tot soiul despre biserica Noul Ierusalim de la Pucioasa. Săptămînalul NU îi consacră trei pagini și o dezmințire. Dezmințirea privește așa-zisa contribuție bănească a Regelui Mihai, la ridicarea lăcașului cu pricina. Dacă am înțeles noi bine, biserica purtînd acest nume aparține unei secte, cît despre „documentul” furnizat presei pentru compromiterea Regelui Mihai sîntem convinși că el provine din birourile unei anumite instituții desființate în 1989, nu pentru erzie sau sectarism, ci pentru a putea reapărea după aceea, cu nume schimbat, dar cu obiceiuri identice. ● Numerele 7-9 din ZBURĂTORUL cuprind continuarea anchetelor despre literatură și politică și despre literatura generației '80. La cea dintîi, o parte dintre scriitorii care răspund nu văd de ce ar trebui ca scriitorii să facă politică propriu-zisă. Revista pregătește, pentru numărul următor, o anchetă în care scriitorii și, în general, artiștii sînt invitați să-și spună părerea despre partidele politice. ● Numărul din septembrie al revistei ECHIDISTANȚE e consacrat rîsului. De la traducerea unor fragmente din cartea lui Bergson *Teoria risului* pînă la cîteva texte savuroase de autori români și străini. Cităm din *Pastige și postige* din Umberto Eco, mai precis din așa-numitele rapoarte de lectură către un editor: „Joyce James: *Finnegans Wake*. Vă rog, spuneți redacției să fie mai atentă cînd expediază cărțile pentru lectură. Sînt lectorul de engleză și dvs. mi-ați trimis o carte scrisă în nu știu ce limbă. Returnez cartea prin curier special”. ● Deschidem MONITORUL de Iași încîntați că aici nu există crima și violul de pe pagina întîi, observăm că e scris sprîntar și pare animat de dorința de obiectivitate, dăm paginile pînă la ultima undă, ce să vezi, *Convorbiri cu Ion Cristoiu*. Nici aici, domnule, nu scăpăm de *Evenimentul zilei*! Serialul are nerv, iar Ion Cristoiu se dovedește același analist interesant chiar și atunci cînd reia subiecte discutate și rădiscutate. Din păcate, gazetarii de la *România Mare* nu gustă cîtuși de puțin disocierile editorialistului de la *E.z.* care, om cu simțul ridicolului, nu izbuteste să pună semnul egal între cuvîntul senator și dnii. Vadim Tudor și Adrian Păunescu.

Cronicar

Abonamente: 3 luni — 650 lei; 6 luni — 1300 lei; 1 an — 2600 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin Rompres Filatelia — sectorul export-import presă, P.O. Box 12—201, telex: 10876, prsfr București, Calea Grîviței 64—68. Tiparul: TIPOREX. Tehnoredactare computerizată: SOFTCHIM S.A. ISSN 1220—6318

24 pag. - 50 lei